

Міністерство освіти і науки України
Національний університет «Острозька академія»

Навчально-науковий інститут міжнародних відносин та національної безпеки

Кафедра історії ім. проф. М.П.Ковальського

Кваліфікаційна робота
на здобуття освітнього ступеня магістра
на тему:
**«Інтелектуальна біографія
Марка Емануеля Віта Малинського»**

Виконав:

студент 2 курсу, групи МІ-61
спеціальності 032 Історія та археологія
освітньо-професійної програми
“Історія та археологія”

Глодя Тарас Андрійович

Керівник – доктор історичних наук,

професор Яремчук Віталій Петрович

Рецензент – кандидат історичних наук,

доцент Рудько Сергій Олексійович

Робота допущена до захисту
(протокол № 6 засідання кафедри історії від 06 грудня 2021 року)

Завідувач кафедри історії
ім. проф. М.П. Ковальського: _____ Микола БЛИЗНЯК

Острог, 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОДОВІД МАЛИНСЬКИХ.....	8
РОЗДІЛ 2. МАЄТКИ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО НА ВОЛИНІ.....	25
РОЗДІЛ 3. ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО.....	50
РОЗДІЛ 4 ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО.....	78
ВИСНОВКИ.....	97
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ.....	103

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. На сучасному етапі українського наукового історіописання активно опрацьовуються такі напрямки, як біографістика, біоісторіографія, просопографія, що спрямовані на персоніфікацію світового та українського історичного процесу.

Волинський аристократ Марек Емануель Віт Малинський (1873 р., Зірне на Волині – 1938 р., Лозанна, Швейцарія) був одним із найбільших спадкоємців тих часів, мандрівником, колекціонером творів мистецтва, публіцистом, меценатом, а також одним з перших у світі пілотів. Залишив після себе тридцять дев'ять книг польською, французькою та англійською мовами.

Традиційна історіографія небагато місця присвячує постаті Малинського. Його прізвище не згадується не лише в енциклопедіях, але і в працях, присвячених великим землевласникам, а також польській консервативній ідеї.

Загальновизнано, що небагато поляків заклало підвалини під інтегровану сьогодні Європу, а також, якщо такі і були, то вони не походили із консервативного середовища. У магістерській роботі описані консервативні ідеї М. Е. В. Малинського, одного з перших, хто в політичному значенні вжив прикметника «паневропейський» в значенні «Сполучених Штатів Європи». Було це близько ста років тому, у 1922 р.

Історія вивчення проблеми. До цього часу нічого не було відомо про архівну спадщину Малинських. Не усі джерела були використані першим польським біографом Малинського Романом Афтаназі, а також сучасними польськими дослідниками життя та творчості Малинського Петром Космалою, який досліджував внесок Малинського в розвиток польської та європейської консервативної ідеї, першопочатків обґрунтування необхідності створення Європейського Союзу і Ришардом Мозголем, який аналізує творчу спадщину

Малинського, є найкращим знавцем європейського періоду життя графа, оскільки географія його наукових пошуків пов'язана із Західною Європою. Також у 2012 році Ришард Мозголь відвідав Зірне та Березно, але пошуками архівних матеріалів в Україні не займався. Життєдіяльності Малинського присвячене дослідження директора Березнівського краєзнавчого музею Наталії Трохлюк, яке в основному є перекладом праці Ришарда Мозголя «Wypędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Podsumowanie pierwszego roku poszukiwań» 2013 року видання. Дослідження Наталії Трохлюк також ґрунтується на зборах краєзнавчого музею у Березно, присвячених Малинським, та усних переказах мешканців Березнівщини. Серед рівненських краєзнавців першим про Малинських як великих землевласників опублікував наукову розвідку заступник директора з наукової роботи Рівненського обласного краєзнавчого музею Олег Романчук у 2003 році, де детально описав приклад фільварочного господарювання у маєтках Малинських із детальним описом виконуваних робіт найманими робітниками із зазначенням їх прізвищ.

Мета магістерської роботи полягає у всебічному дослідженні життя та діяльності волинського землевласника, письменника і мандрівника М. Е. В. Малинського.

Відповідно до мети роботи автор поставив перед собою низку **дослідницьких завдань**, що полягають у дослідженні: діяльності роду Малинських; маєтків Малинських на Волині; життєвого шляху М. Е. В. Малинського; політичних поглядів і публіцистичної діяльності М. Е. В. Малинського.

Об'єктом дослідження є суспільно-політичні обставини життя та діяльності М. Е. В. Малинського, а його **предметом** – власне сама його біографія, подана в контексті як матеріальних обставин його діяльності, так й ідейного світу цього політичного мислителя, висловлених ним суспільно-політичних поглядів. Власне такий підхід дозволяє використовувати концепт «інтелектуальна біографія», застосований як одна з методологічних основ роботи і відображена в її назві.

Хронологічні межі магістерської роботи це 1873 – 1938 рр. Нижня межа визначається роком народження М. Е. В. Малинського, верхня – це дата його смерті. Територіальні межі дослідження охоплюють Україну, де народився Малинський і знаходилися маєтки Малинських, Польщу, зокрема Краків, де навчався Малинський, Францію, де Малинський провів основну частину свого життя, Росію, де він фінансував авіабудівництво та сприяв розвитку авіації, у тому числі морської, у період до Російської революції 1917 року та Швейцарію, де Малинський знайшов свій останній прихисток.

Джерельна база роботи. До основного комплексу джерел, на підставі яких виконано дане дослідження належать матеріали (документи та карти) Державного архіву Рівненської області, доповнені спогадами мешканців Зірного та Березного, описаними директором Березнівського краєзнавчого музею Наталією Трохлюк. Важливим джерелом інформації є опубліковані праці щодо дослідження життя та творчості Малинського сучасного польського історика Ришарда Мозголя. Вперше Малинському як публіцисту, великому землевласнику присвятив своє дослідження Роман Афтаназі, що сприяло збереженню про нього пам'яті. Фотографії будівель із Зірного, зборів музею у Березному розміщені на інтернет-ресурсах, які теж використані в роботі.

Велике значення для дослідження мали пошукові роботи, які проводилися в Державному архіві Рівненської області. Матеріали, віднайдені під час роботи в архіві, публікуються вперше. Ці документи дають змогу простежити маєтки Малинських, їх спадкування, занепад і парцеляцію. Окреме місце займають матеріали щодо дат біографій М. Е. В. Малинського та його батьків, що сприяє збагаченню джерельного матеріалу.

Методи дослідження. Основним методом дослідження життя та діяльності М. Е. В. Малинського є біографічний метод. Він, в основному, полягає на зосередженні уваги на контексті життя волинського аристократа. Методологічною основою дослідження є історизм, наукова об'єктивність а також системність. Дотримання цих засад уможливило об'єктивне дослідження джерел, опублікованих праць, архівних матеріалів, а також збір усних свідчень.

Під час дослідження теми магістерської роботи були використані методи аналізу і порівняння. Перший із цих методів дав можливість критично дослідити історичні джерела. Використання другого методу дало змогу порівняти ситуацію в Європі та Польщі до Першої світової війни із ситуацією після більшовицької революції та підписанню Ризького мирного договору.

Наукова новизна дослідження. Магістерська робота презентує нову, раніше не опрацьовану тему та доповнює знання про історію шляхти та земель історичної Волині. На основі проведеного дослідження сформульовано висновки, що містять елемент наукової інновації: вперше 1) проведено системне дослідження життя та діяльності М. Е. В. Малинського; 2) упорядковано основні та знайдено нові факти про предків М. Е. В. Малинського; 3) описано маєтки Малинського; 4) опубліковано карти маєтків; 5) опубліковано архівне підтвердження дати смерті матері Малинського, Анни, уродженої баронеси Врангель; 7) опубліковано архівні документи, що містять відомості про те, що М. Е. В. Малинський спочатку став спадкоємцем свого дядька Яна Малинського, потім батька і, нарешті, матері; 8) опубліковано архівне підтвердження дати шлюбу Анни та Михайла Малинських; 9) вказана точна дата народження та хрещення М. Е. В. Малинського; 10) описано спробу визнати заповіт М. Е. В. Малинського недійсним його родичем Яном Тарновським.

Практичне значення результатів дослідження. Зібраний у праці матеріал а також зроблені висновки можуть бути використані при підготовці матеріалів, підручників та монографій, присвячених великим землевласникам, розвитку консервативної думки в Польщі, авіаційному поколінню піонерів.

Прийнята дослідницька концепція дозволила проаналізувати та інтерпретувати факти у причинно-наслідковому зв'язку з урахуванням деяких умов перебігу подій (політичних, правових та економічних) у хронологічній послідовності.

Структура роботи. На конструкцію праці вплинув характер піднятої проблематики. Вона складається з вступу, чотирьох розділів, висновків, списку

використаних джерел та літератури. У першому розділі проаналізовано історію роду Малинських. Другий розділ під назвою «Маєтки М. Е. В. Малинського на Волині» є зібранням фактів і свідчень про маєтки Малинського. Третій розділ твору присвячений біографії М. Е. В. Малинського та спробі визнати заповіт Малинського недійсним. Останній, четвертий розділ праці описує політичні погляди та публіцистичну діяльність М. Е. В. Малинського. Обсяг основного тексту роботи – 102 сторінки, 60 позицій в списку ілюстрацій, бібліографія складається з 79 позицій.

РОЗДІЛ 1. РОДОВІД МАЛИНСЬКИХ

Геральдик Северин Уруський, у десятому томі «Гербовника польської шляхти», виданому у Варшаві в 1913 році, подає історичні та генеалогічні дані про шляхетський рід Малинських (див. Рис. 1.1.).

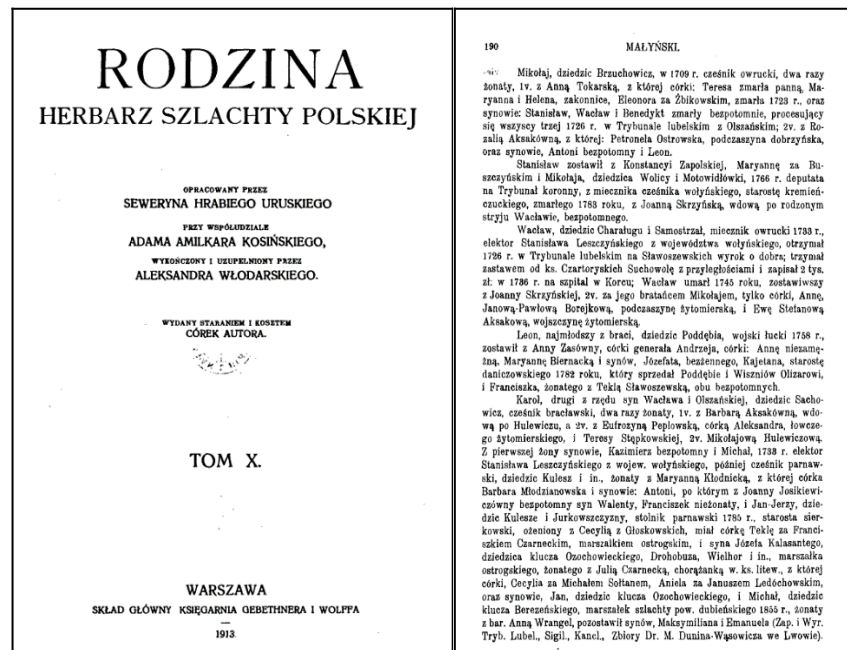

Рис. 1.1. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. X. Warszawa, 1913,
титульна сторінка і с. 190.

Найстарший у родині Микола Малинський, отримав у спадок Брюховичі, а в 1709 році став овруцьким чесником. Він був одружений двічі. Від першого шлюбу з Анною Токарською він мав чотирьох дочок і трьох синів: Станіслава, Вацлава та Бенедикта.

Вацлав Малинський, у власності якого перебували Чаралуги та Самостріли, обіймав різні посади. Він був, серед іншого, з 1733 року, овруцьким мечником а також обирав від Волинського воєводства майбутнього короля Польщі Станіслава Лещинського. У 1726 році отримав позитивне

рішення у Люблінському трибуналі у справі маєтку Славошевських. Він також мав заставу від князів Чарторийських – місцевість Суховоля та прилеглі до неї території. У 1736 році записав 2 тисячі злотих для лікарні у Корці. Помер в 1745 році¹.

Рис. 1.2. Шляхетський герб Порай.

Джерело: [https://www.wikiwand.com/pl/Poraj_\(herb_szlachecki\)](https://www.wikiwand.com/pl/Poraj_(herb_szlachecki))

Кароль Малинський, другий син Вацлава Малинського та Ольшанської, також спадкоємець Сахович та брацлавський чесник, був одружений двічі. У шлюбі з його першою дружиною Барбарою Аксаківною народилися сини Казимир, який помер бездітним, та Михайло, який у 1738 р. обирав від Волинського воєводства майбутнього короля Польщі Станіслава Лещинського, згодом парнавський чесник, спадкоємець Кулеш та ін. Від шлюбу з Мар'яною Клодницькою у нього були дочка та сини Антон та Ян Єжи.

Ян Єжи Малинський, спадкоємець Кулеш та Юрковщини, парнавський стольник з 1785 року, а також серківський староста, був прадідом

¹ Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa: Gebethner i Wolff, 1913. T. X. S. 190.

М. Е. В. Малинського. У шлюбі з Цецилією, уродженою Глосковською, у нього були дочка і син Юзеф Каласанти (1784–1855)².

Юзеф Каласанти Малинський, маршалок шляхти, був дідом М. Е. В. Малинського, мав великі маєтки на Волині, серед них резиденцію в Більче, а також Дрогобужі, Невіркові, Кулешах та інші.

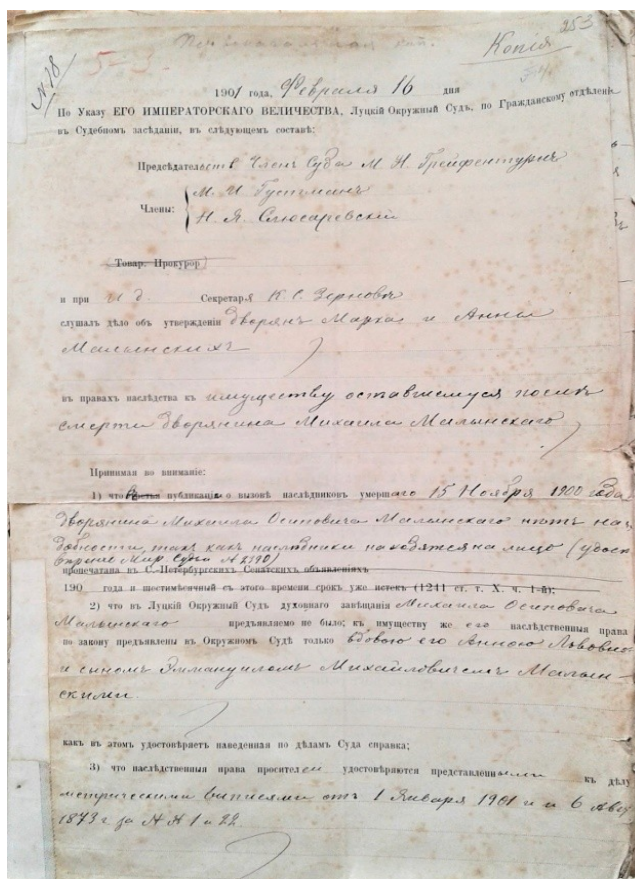

Рис. 1.3. Документ з окружного суду в Луцьку від 16 лютого 1901 р. про затвердження права Марка та Анни Малинських на спадкування майна, залишеного після смерті Михайла Малинського, із зазначенням його дати смерті.

Джерело: Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.), ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 253.

² Там само.

Після того як Михайло та Ян отримали спадщину від Михайла Коженьовського, рід Малинських став належати до найбагатших родин на Волині³.

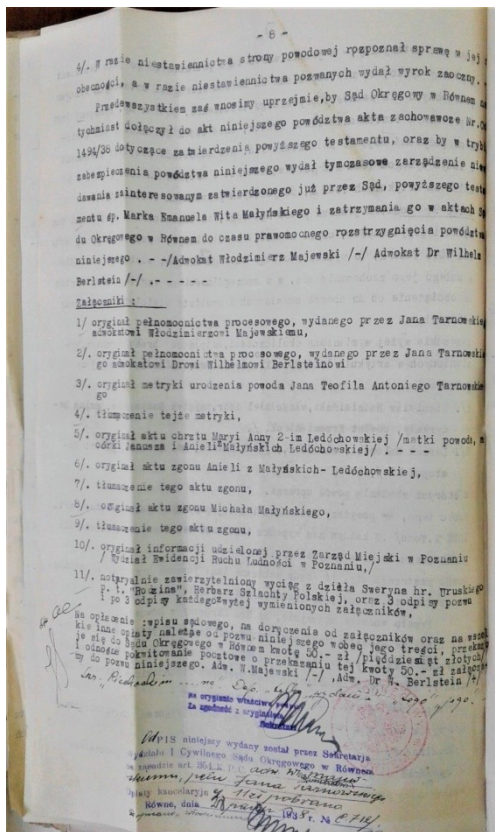

Рис. 1.4. Перелік додатків до позову про скасування заповіту Марка Емануеля Віта Малинського.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 253 зв.

На інтернет-сторінці «Wołyń – pamiątki polskich czasów» читаємо: Михайло Коженьовський гербу Ліс (народився близько 1769 р. – помер в 1855 р.), був одружений тричі. Спочатку з Богатківною, потім – зі Станіславою Глембоцькою, вдовою Лукаша Ледуховського. Після продажу своїх білоруських маєтків, Михайло Коженьовський переселився спочатку в Березне, а після того як втретє одружився, проживав у маєтку дружини з чудовим палацом Кодні. Оскільки з жодною із своїх дружин Коженьовський

³ http://www.wolhynia.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=389&catid=24&Itemid=101 (дата звернення: 21.01.2021).

не мав дітей, усі свої маєтки та багатство отримане у спадок від батька та як посаг дружин, він розділив між своїми далекими родичами. Березнівські маєтки, які були оцінені на суму 2475375 злотих, згідно заповіту від 1854 року записав Михайлові та Янові Малинським, синам Юзефа Каласанта (1784-1855 рр.)⁴.

Северин Урусський зазначає, що Юзеф Каласанти Малинський, власник маєтків Озоховець, Дорогобуж, Вільгір та інших, острозький маршалок, одружився з Юлією Чарнецькою (померла у 1860 р.), дочкою Франциска та Анелі Коженювської⁵. Доньки подружжя вийшли заміж: Цецилія за Михайла Солтана, а Анеля – за Януша Ледуховського. Про синів подружжя відомо наступне: Ян став спадкоємцем Озоховецьких маєтків, у той же час Михайло (батько М. Е. В. Малинського), маршалок шляхти Дубенського повіту з 1855 року, стає спадкоємцем Березнівських маєтків⁶.

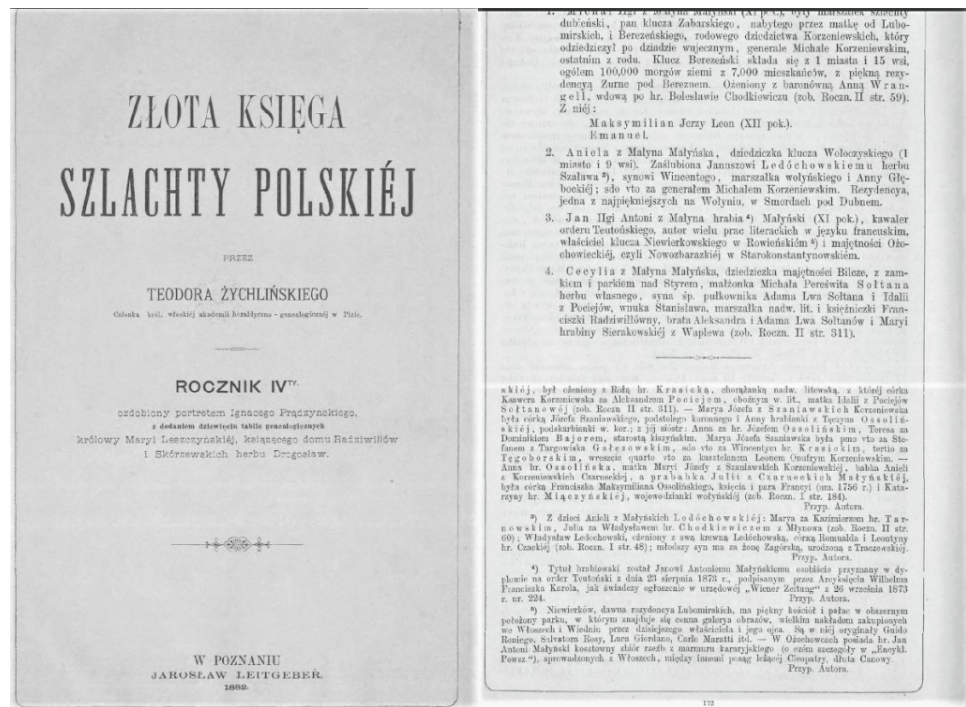

Рис. 1.5. Żychliński Т. Зłота księга szlachty polskiej. R. IV. Poznań, 1882, титульна сторінка і с. 172.

⁴ Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej. Województwo wołyńskie. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, 1994. T. 5. S. 39.

⁵ Там само.

⁶ Uruski S. Там само. S. 190.

Дещо уточнені дані знаходимо в праці Романа Афтаназі. Він пише, що окрім двох синів Юзеф Малинський мав двох доньок: спадкоємицю Волочиських маєтків Анелю, яка була заміжня з Янушем Ледуховським, і Цецилію, одружену з Михайлом Перешьвет-Солтаном. Власне Цецилії відійшло у спадок від батька Більче з гарним палацом. У той час, коли Михайло Малинський залишався у Березному, його брат Ян отримав у спадок Невірків і Оріховець. Спадок Михайла Малинського складався з міста Березне та одинадцяти фільварків, а також кількох слобод. Були це переважно лісисті маєтки, які у другій половині XIX століття займали 57065 десятин⁷.

До цього часу не була відома точна дата смерті Михайла Малинського. Автор магістерської роботи з'ясував її під час відвідин Державного архіву Рівненської області. Так, у документі з окружного суду в Луцьку від 16 лютого 1901 року про затвердження права Марка та Анни Малинських на спадкування майна, залишеного після смерті Михайла Малинського, йдеться про те, що Михайло Малинський помер 15 листопада 1900 р.⁸ (див. Рис. 1.3).

Дружина Анна та їхній син Емануель (його ім'я записано в документі спочатку Марек, а потім Емануель) підтверджують своє право на спадщину за допомогою записів від 1 січня 1901 р. та 6 серпня 1873 р. (№ 1 та № 22), з яких стає зрозумілим, що Анна – дружина, а Емануель – син Михайла Малинського⁹.

Важливо, що у 1938 році нотаріально засвідчений витяг з книги Северина Урусського, онук Анелі Малинської, по чоловіку Ледуховської, Ян Тарновський, долучив як додаток до позову про анулювання заповіту М. Е. В. Малинського до окружного суду в Рівному¹⁰ (див. Рис. 1.4).

Северин Урусський також зазначає, що Михайло Малинський, одружений з баронесою Анною Врангель, залишив після себе синів Максиміліана та Емануеля¹¹.

⁷ Aftanazy R. Там само. S. 40.

⁸ Державний архів Рівненської області (Держархів Рівненської обл.), ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 253.

⁹ Там само, арк. 253 зв.

¹⁰ Там само, арк. 513 зв.

¹¹ Uruski S. Там само. S. 190.

Теодор Жихлінський у «Золотій книзі польської шляхти» 1882 року видання наводить дані, що Михайло Малинський у шлюбі з баронесою Анною Врангель, вдовою графа Болеслава Ходкевича, мав двох синів, Максиміліана Єжи Леона та Емануеля¹².

Сучасний дослідник життя та діяльності М. Е. В. Малинського, керівник відділення національної освіти Інституту національної пам'яті в Катовіце Ришард Мозголь зазначає, що всупереч інформації, наданій Теодором Жихлінським, Емануель не мав рідного брата. Можливо страх відсутності спадкоємця спонукав Михайла Малинського у 1871 році до таємничого всиновлення психічно хворого хлопця Максиміліана Єжи Леона Вишиньського¹³.

Роман Афтаназі стверджує, що після смерті Михайла Малинського, надзвичайного оригінала і за місцевими чутками ще й великого скнари, березнівський маєток успадкували його сини Максиміліан та Емануель. Старший з них, будучи неодруженим та умислово хворим, жив до самої смерті в невеликому фільварку Лукавка. Молодший, Емануель Малинський (народився 8 квітня 1875 р. – помер 17 травня 1938 р.), був останнім спадкоємцем не лише березнівського маєтку, а й невірківського та оріхівського, які дісталися йому від дядька Яна Малинського, який помер на початку ХХ століття і також не був одружений і не залишив потомства¹⁴.

Таємничий Максиміліан також фігурує під ім'ям Максиміліан Фірмін Малинський гербу Порай¹⁵. Народився близько 1866 року, помер 24 листопада 1896 року в місті Єна. Інше джерело також вказує 1866 рік як рік народження Максиміліана Фірміна Малинського, а місце смерті – Єна, Німеччина¹⁶.

Припускаю, що інформація Миколи Новацького недостовірна, проте, можливо, що Максиміліана Фірміна Малинського в Єні лікували.

¹² Żychliński T. *Złota Księga Szlachty Polskiej*. Poznań: Leitgeber Jarosław, 1882. R. 4. S. 172.

¹³ Mozgol R. *Wypędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938)*. Podsumowanie pierwszego roku poszukiwań. *Pro Fide Rege et Lege*, 2013. № 2 (72). S. 178; Списокъ дворянъ вольнской губернии. Житомиръ, 1906. S. 352, wpis do rejestru guberni wołyńskiej z 15 lutego 1871 r.

¹⁴ Aftanazy R., Там само. S. 40.

¹⁵ <http://www.sejm-wielki.pl/b/sw.448> (дата звернення: 29.01.2021).

¹⁶ <https://www.geni.com/people/Maksymilian-Firmin-Malynski/6000000130329230821> (дата звернення: 31.01.2021).

RODZINA

HERBARZ SZLACHTY POLSKIEJ

OPRACOWAŁ PRZEZ
SEWERYNA HRABIEGO URUSKIEGO
PRZEZ WSPÓŁDZIAŁE
ADAMA AMILKARA KOSIŃSKIEGO,
WYKORZYSTAJĄC I UZUPEŁNIŁ PRZEZ
ALEKSANDRA WŁODARSKIEGO.

WYDAŁ STANISŁAW I KOSZTAM
CÓREK AUTORA.

Tom II.

WARSZAWA
SKŁAD GŁÓWNY KSIĘGARNIA GEBETHNERA I WOLFFA
1905.

214

CHODKIEWICZ.

w 1692 r. i Michała w 1653 r., oraz córki, Teresę za Janem-Bonawenturą Krasieńskim, wojewodą płockim i Annę za Jerzym Mniszchem, wojewodą wołyńskim.
8) Heronim-Karol, starosta mozyrski, orszański i bliudeński 1647 r., poseł na sejmy 1642 i 1648 r., umarł 1630 r., po którym z żony Izabelli Luckiej, starościanki łomżyńskiej, wdowy po Tryzie, wojewodzie brzesko-litewskim, córka Joanna za Andrzejem Sapiełą, starostą czerwonogrodzkim i syn Jerzy-Karol, obywatel wielki litewski 1678 r., starosta bliudeński, chlubnie odznaczył się w bitwach pod Chocimem 1678 r., Żerawnem i Kamieńcem-Podolskim; umarł 1691 r., pozostawiwszy z żony Maryanny Tekli Naruszewicz, podkanczerzanki litewskiej, córkę Joannę za Kazimierzem Żarankiem Horbowskiem, starostą żmudzkiem i syna Jana-Karola.

Jan-Karol, jedyny syn obywatela Jerzego-Karola, dziedzic na Petrykowie, Kohnie i Turcu, pułkownik wojsk królewskich, starosta bliudeński i wieloński, umarł 1712 r., zostawiwszy z żony Cecylii Sapieha, wojewodzianki trockiej, synów: Kazimierza, zmarłego dzieckiem, i Adama-Tadeusza, starostę bliudeńskiego i wielońskiego, gorliwego stronniaka saskiego, a w 1735 r. wojewodę brzesko-litewskiego, zmarłego po długiej chorobie 1745 r., po którym z żony Rozalii Czapskiej, wojewodzianki pomorskiej, 2c, za Jakóbem Czapskim, podskarbisem ziem pruskich, syn Jan-Mikołaj, tytułujący się hrabią na Skłowie, Myszy, Petrykowie i Czarnobylu, pułkownik wojsk koronnych 1757 r., generał-adjutant 1764 r., starosta wieloński, a w 1765 r. kasztelan i tegoż roku starosta żmudzki, kawaler orderów Orła Białego i św. Stanisława; umarł 1781 r., pozostawiając z żony Ludwiki Rzewuskiej, kasztelanek krakowskiej, córki słynnego Wacława, czterech synów i trzy córki, z tych: Anna umarła dzieckiem, Elżbieta, żona Macieja ks. Radziwiłła, kasztelana wielońskiego i Rozalia za Aleksandrem ks. Lubomirskim, kasztelanem kijowskim, gilotynowana w Paryżu 1793 r. za swe związki z emigracją francuską; z synów: Ksawery umarł dzieckiem, Józef i Wacław bezpotomni i Aleksander.

Hr. Aleksander, oficer wojsk polskich 1794 r., w 1812 r. własnym kosztem wystawił pułk, w 1815 r. pułkownik i szef gwardji wojsk polskich, deputowany z powiatu sandomierskiego na sejm 1826 r., w r. 1818 uwolniony się ze służby w stopniu generała brygady, został kasztelanem królestwa, lecz już w kilka miesięcy po nominacji złożył to dostojństwo, a natomiast jako deputat na sejm należał do epozycji przeciw rządowi. Zebrał bogatą galerię obrazów i bibliotekę, wspierał uczonych i teatr, który namiętnie lubił; w r. 1806, nadwyrzuciwszy znacznie majątek, osiadł w swych dobrach Miynowie na Wołyniu, gdzie umarł 1836 r.; miał on dwie żony, Karolinę Walewską, wojewodziankę sieradzką, i Ksawerę Szreniowską, z której syn Bolesław umarł młodo 1867 r., zostawiwszy potomstwo z żony N. Wrangel. Z 1-ej żony Walewskiej zostawił hr. Aleksander córkę Zofię, żonę Wiktora hr. Ossolińskiego i synów: Jana-Karola, zmarłego 1855 r. i Mieczysława, zmarłego w 1861 r., po którym z żony Ludwiki Ulzar, córki Gustawa, marszałka szlachty gubernji kijowskiej, zmarłej 1882 r., córka Aleksandra za Stanisławem hr. Kossakowskim i synowie: Jan-Karol i Władysław-Heronim.

Рис. 1.6. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. II. Warszawa, 1905, титульна сторінка і с. 214.

Анна Малинська, яка походила з баронів Врангелів, на момент одруження з Михайлом Малинським вже була вдовою графа Болеслава Ходкевича, з яким вона мала дітей¹⁷.

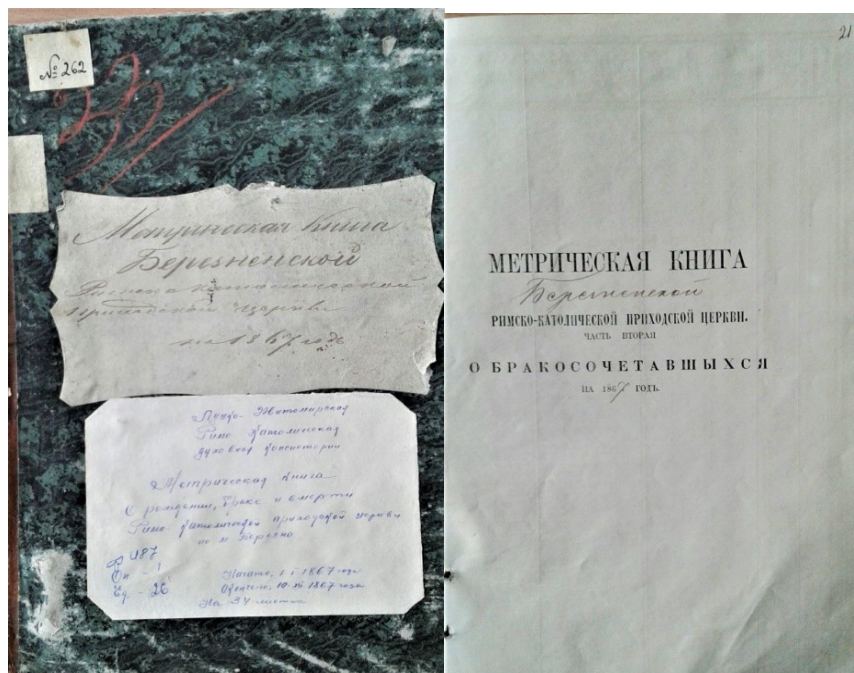
Про це також пише Северин Урусський в другому томі «Гербовника польської шляхти», виданому в 1905 році, де подає історичні та генеалогічні дані про шляхетський рід Ходкевичів¹⁸.

Про Болеслава, сина графа Олександра Ходкевича та Ксаверії Щеньовської, автор пише, що він помер молодим у 1867 році, залишивши дітей від дружини Н. Врангель¹⁹ (див. Рис. 1.6).

¹⁷ Aftanazy R. Там само. S. 39-41; Żychliński T. Там само. S. 172; Mozgol R. Там само. S. 178.

¹⁸ Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. Warszawa: Heroldium, 1905. T. II. S. 214.

¹⁹ Там само.

№ в метрической книге	Число браков	Когда датан и по какой причине solemnizованы браки?	Каких имен избраны, какого сословия, пола, возраста и звания?	Кто по закону и правому разуму избранных и свидетелей или свидетелей?	№ в метрической книге	Число браков	Когда датан и по какой причине solemnizованы браки?	Каких имен избраны, какого сословия, пола, возраста и звания?	Кто по закону и правому разуму избранных и свидетелей или свидетелей?
11	25	1867			11	25	1867		
12	1	1867			12	1	1867		
13	1	1867			13	1	1867		

Рис. 1.7. Метрична книга римо-католицької парафії у Березно Луцько-Житомирської єпархії від 1867 року разом із її титульним аркушем.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 487, оп. 1, спр. 31, арк. 21, 24 зв, 25.

На веб-сайті wolyn-metryki.pl, у розділі шлюби, є запис про вінчання Болеслава Ходкевича та Анни Врангель 1 листопада 1850 року, яке відбулося в Житомирі²⁰.

²⁰http://wolynmetryki.pl/Wolyn/index.php?imie_szuk=&nazw_szuk=Wranglel&miej_szuk=¶_szuk=&rok_start_szuk=&rok_koniec_szuk= (дата звернення:

А на веб-сайті sejm-wielki.pl у розділі Генеалогія нащадків Великого Сейму зазначено, що Болеслав Ходкевич помер 17 квітня 1867 р.²¹. Отже, Анна стала вдовою після 16 років шлюбу. Тому, як зазначає Северин Урусський, цілком ймовірно, що в їхньому шлюбі було потомство.

Рис. 1.8. Некролог Анни Малинської.

Джерело: Газета «Kurier Warszawski. Dodatek poranny» 10.09.1924 р., № 254, с.

5.

У Державному архіві Рівненської області автор магістерської роботи знайшов запис від 20 червня 1867 року у метричній книзі римо-католицької парафії у Березно Луцько-Житомирської єпархії від 1867 року, згідно з яким маршалок дворянства Дубенського повіту Михайло Малинський 44 років

28.01.2021).

²¹ <http://www.sejm-wielki.pl/b/3.55.280> (дата звернення: 30.01.2021).

(можемо стверджувати, що Михайло Малинський народився 1823 року, оскільки його точний рік народження до цього часу був невідомий) та Анна Ходкевич, яка походить з баронів Врангелів, вдова, 34 роки (хоча згідно з некрологом у газеті «*Kurier Warszawski*»²² (див. Рис. 1.8) Анна народилася у 1829 році і на час одруження їй би мало бути 38 років) взяли шлюб у римо-католицькому костелі у Березно²³. Досі невідомий архівний матеріал публікується вперше.

Варто також зазначити, що два роди Малинських та Ходкевичів були об'єднані шлюбом. Так, дочка Юлія старшої сестри Михайла Анелі Ледуховської була одружена з графом Владиславом Ходкевичем з Млинова²⁴ – сином Мечислава Ходкевича. Отож, Владислав був племінником Болеслава Ходкевича, першого чоловіка матері М. В. Е. Малинського. Болеслав і Мечислав Ходкевичі були братами лише по батькові.

Газета «*Kurier Warszawski*» 10 вересня 1924 року інформує, що 8 вересня 1924 року померла у Варшаві у віці 95 років Анна з баронів Врангелів, у першому заміжжі одружена з графом Болеславом Ходкевичем, у другому – з Михайлом Малинським, вдова колишнього маршалка дворянства Дубенського повіту на Волині. Панахида відбудеться в костелі Канонічок 11 вересня о 10 годині ранку, потому відразу після відправи тіло доставлять на Головний залізничний вокзал для транспортування до родинних могил у Березному на Волині²⁵.

Архівним підтвердженням дати смерті Анни Малинської є Довідка податкової інспекції у Рівному від 17 жовтня 1936 року, у якій йдеться про те, що М. Е. В. Малинський, єдиний спадкоємець Анни з Врангелів Малинської, яка померла 8 вересня 1924 року, сплатив у повному розмірі податок у сумі 51 111 злотих²⁶. Документ також був знайдений автором магістерської роботи у Державному архіві Рівненської області.

²² *Kurier Warszawski. Dodatek poranny*. 10.09.1924 r. № 254. S. 5.

²³ Держархів Рівненської обл., ф. 487, оп. 1, спр. 26, арк. 25.

²⁴ Żychliński T. Там само.

²⁵ *Kurier Warszawski. Dodatek poranny*. Там само.

²⁶ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 467.

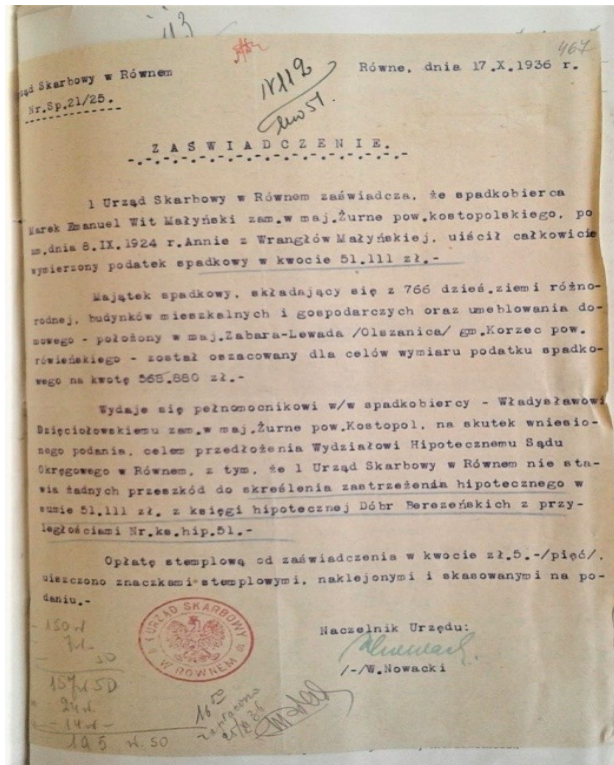

Рис. 1.9. Довідка податкової інспекції в Рівному від 17 жовтня 1936 р. про те, що М. Е. В. Малинський, спадкоємець Анни Малинської, уродженої Врангель, яка померла 8 вересня 1924 р., сплатив усі належні податки.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 467.

Після смерті матері М. Е. В. Малинський стає єдиним її спадкоємцем. Рішенням окружного суду в Рівному від 5 січня 1925 року йому було надано право власності на всі маєтки (див. Рис. 1.9). У документі зазначено, що більше ніхто не подавав заяви на спадкування майна покійної Анни Малинської²⁷.

В архівних документах міститься інформація про те, що М. Е. В. Малинський спочатку став спадкоємцем свого дядька Яна Малинського, потім батька Михайла Малинського і наостанок матері Анни Малинської.

М. Е. В. Малинський отримав право власності, зареєстроване в земельній книзі нотаріального архіву окружного суду в Луцьку, набуте у спадок

²⁷ Там само, оп. 7, спр. 234, арк. 13 зв.

після смерті Яна Антонія, сина Юзефа Малинського згідно рішення суду від 18 березня 1903 року та виконавчого листа від 15 липня 1906 року²⁸.

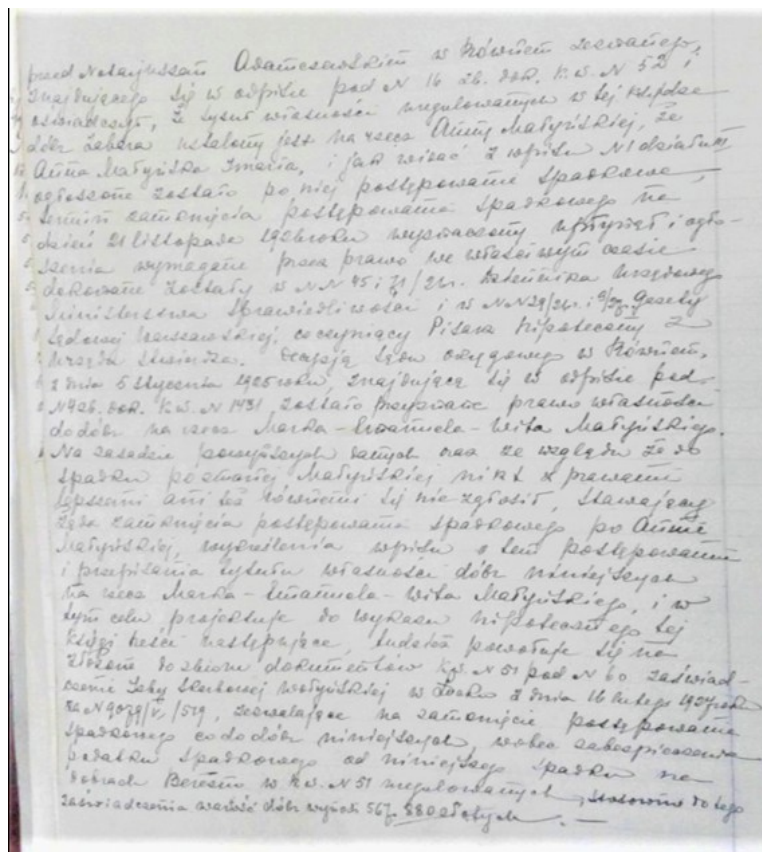

Рис. 1. 10. Іпотечна книга від 1927 р. з описом рішення окружного суду у Рівному від 5 січня 1925 р.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 13 зв.

У матеріалах Державного архіву Рівненської області також є протокол № 18 від 31 березня 1923 року зі свідченнями Олександра Ледуховського, у яких йдеться про те, що 300 десятин після смерті бездітного Яна Малинського, були повністю успадковані його племінником Марком Малинським, його права на спадкування були затверджені окружним судом у Житомирі у 1898 та 1900 роках²⁹. З цього випливає, що ми маємо підтвердження того, що Ян Малинський помер на кілька років раніше від свого брата Михайла, дату смерті якого ми з'ясували раніше (15 листопада 1900 р.).

²⁸ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 26, арк. 4.

²⁹ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 45 зв.

DZIAŁ DRUGI			
Zastrzeżenia	Wymiarstwa właściciela	Ustalenie własności	Szacunek
<p>№ 102/1922</p> <p>№ 103/1922</p> <p>№ 104/1922</p> <p>№ 105/1922</p> <p>№ 106/1922</p> <p>№ 107/1922</p> <p>№ 108/1922</p> <p>№ 109/1922</p> <p>№ 110/1922</p> <p>№ 111/1922</p> <p>№ 112/1922</p> <p>№ 113/1922</p> <p>№ 114/1922</p> <p>№ 115/1922</p> <p>№ 116/1922</p> <p>№ 117/1922</p> <p>№ 118/1922</p> <p>№ 119/1922</p> <p>№ 120/1922</p>	<p>Własność</p>	<p>Własność</p>	<p>Szacunek</p>
<p>№ 102/1922</p> <p>№ 103/1922</p> <p>№ 104/1922</p> <p>№ 105/1922</p> <p>№ 106/1922</p> <p>№ 107/1922</p> <p>№ 108/1922</p> <p>№ 109/1922</p> <p>№ 110/1922</p> <p>№ 111/1922</p> <p>№ 112/1922</p> <p>№ 113/1922</p> <p>№ 114/1922</p> <p>№ 115/1922</p> <p>№ 116/1922</p> <p>№ 117/1922</p> <p>№ 118/1922</p> <p>№ 119/1922</p> <p>№ 120/1922</p>	<p>Własność</p>	<p>Własność</p>	<p>Szacunek</p>

Рис. 1. 11. Запис в іпотечному реєстрі від 3 червня 1922 р.
Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 26, арк. 4.

Через втрату документів, що підтверджують право власності на вищезгадані маєтки, в період війни, а також те, що оригінали залишилися в нотаріальному архіві у Житомирі, звідки у той час неможливо було отримати жодних доказів, відділом іпотеки було заслухано під присягою свідків: 1) Яна Залеського, адвоката, що проживає у Луцьку за адресою вул. Любарта №5 та 2) Олександра Лєдуховського, який проживає в Сморгдві Дубенського повіту з метою встановлення наступних обставин: маєток Забара, площею близько 466 десятин, після смерті попереднього власника Михайла Малинського успадкували син М. Е. В. Малинський та дружина Анна з Врангелів Малинська та маєток Ольшаниця Левада поверхнею близько 300 десятин, після смерті попереднього власника Яна Малинського, який помер бездітним, повністю успадкував його племінник М. Е. В. Малинський. Саме такі спадкові права

були затверджені окружним судом в Житомирі в 1898 та 1900 роках та були записані в іпотечному реєстрі нотаріального архіву у Житомирі³⁰.

У заповіті Ян Малинський записав свою землю, нерухомість, фінанси, твори мистецтва, усе, чим володів, своєму племіннику³¹.

Історик Ришард Мозголь стверджує, що ексцентричний граф Ян Малинський, мізогініст і ексцентрик, був відомий в аристократичних колах як автор франкомовних публікацій. Ян Малинський, лицар ордену святої Марії, пов'язаного з Тевтонським орденом, обдарований Маріїнським хрестом великим магістром ордену братів німецького Дому святої Марії в Єрусалимі, ерцгерцогом Вільгельмом Францішком Каролем Габсбургом. А також бібліофіл, колекціонер та знавець мистецтва. Належав до волинської групи рішучих противників нового післяреволюційного порядку та був прихильником середньовічного феодального ладу. Він добровільно поховав себе за життя у своєму маєтку, був відлюдьком, проводив більшість часу у бібліотеці та серед своїх колекцій творів мистецтва. Будучи бездітним холостяком, він був прив'язаний до свого племінника. Марка Малинського часто звинувачували у снобізмі, а іноді й у невиправданому використанні графського титулу, забуваючи, що аристократ став «де Малинським» лише у 1903 році, після смерті дядька, як його єдиний законний спадкоємець³².

Графський титул був наданий власнику Невірківського та Оріхівського (тобто Новозбаразького³³) маєтків Яну Антонію Малинському особисто ерцгерцогом Вільгельмом Францішком Каролем Габсбургом згідно диплому Тевтонського ордену від 23 серпня 1873 року, про це свідчить оголошення в урядовій газеті «Wiener Zeitung» від 26 вересня 1873 р. N 224³⁴.

³⁰ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 44.

³¹ Mozgol R. Там само. S. 179.

³² Там само. S. 180.

³³ Żychliński T. Там само.

³⁴ Там само.

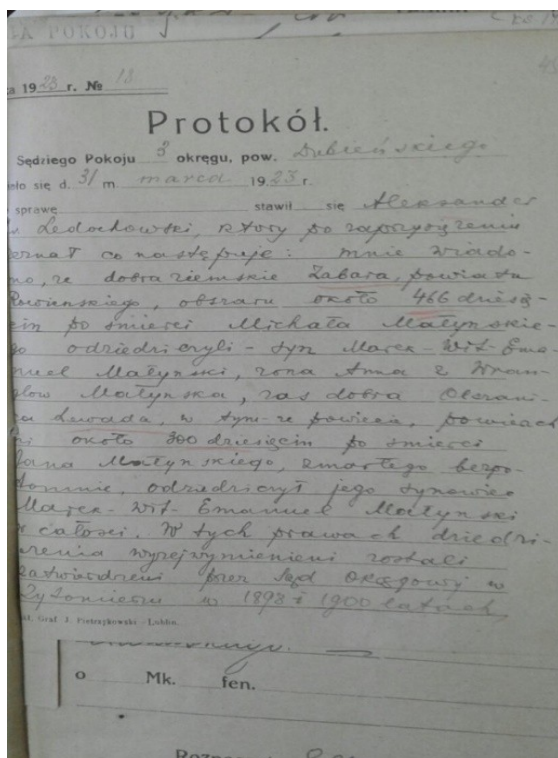

Рис.1. 12. Протокол із Земельно-іпотечного реєстру № 1430.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 45 зв.

Теодор Жихлінський в описі власності Яна Антонія Малинського зазначає, що Невірків, колишня резиденція Любомирських, має гарний костел та палац у великому парку з цінною галереєю картин, куплених в Італії та Відні нинішнім власником та його батьком. Є серед них оригінали Гвідо Рені, Саватора Рози, Луки Джордано, Карла Моратті тощо. В Оріхівцях граф Ян Антоній Малинський має коштовну колекція каррарських мармурових скульптур, привезених з Італії, у тому числі статуя лежачої Клеопатри авторства Канови³⁵.

³⁵ Там само.

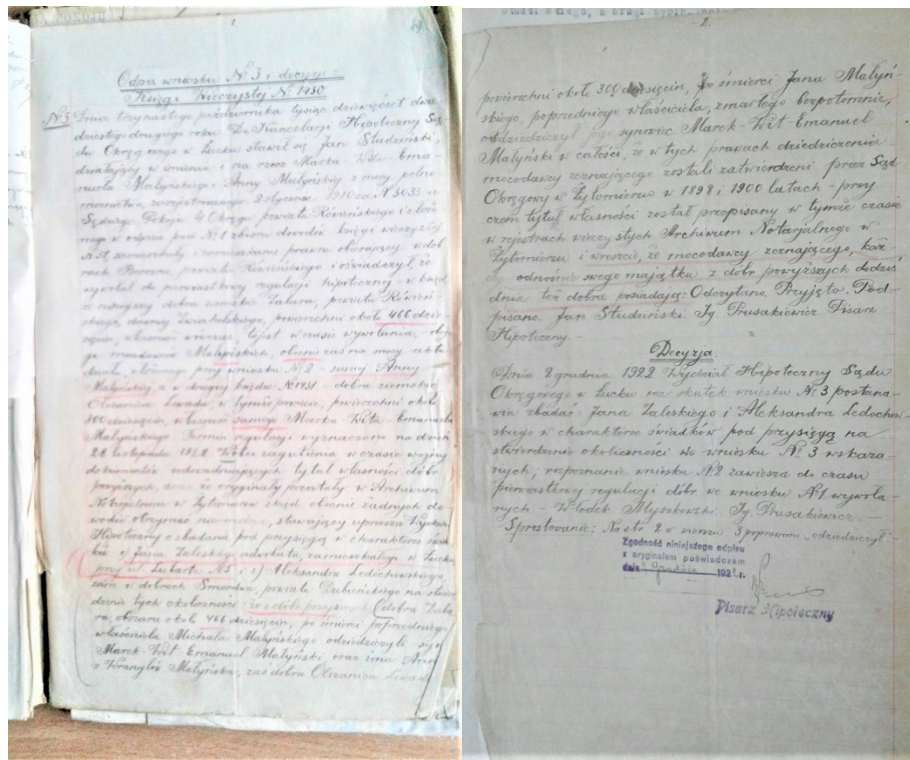

Рис. 1. 13. Заява № 3 із Земельно-іпотечного реєстру № 1430.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 44, 44 зв.

Аналізуючи історію роду Малинських, варто звернути увагу на те, що невідомі раніше архівні матеріали публікуються вперше. Це спроба впорядкувати наявні та знайти нові матеріали про предків М. Е. В. Малинського і, врешті, звернути увагу на відсутність повного дослідження історії давніх шляхетських родів на Волині. Можливо, це спонукатиме інших дослідників продовжувати аналіз цієї проблеми – важливої з точки зору історії нашої землі.

РОЗДІЛ 2

МАЄТКИ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО НА ВОЛИНІ

Безсумнівним атрибутом місцевої еліти на Волині, до якої належала тутешня шляхта – як і в інших частинах земель колишньої Речі Посполитої – було володіння землею³⁶.

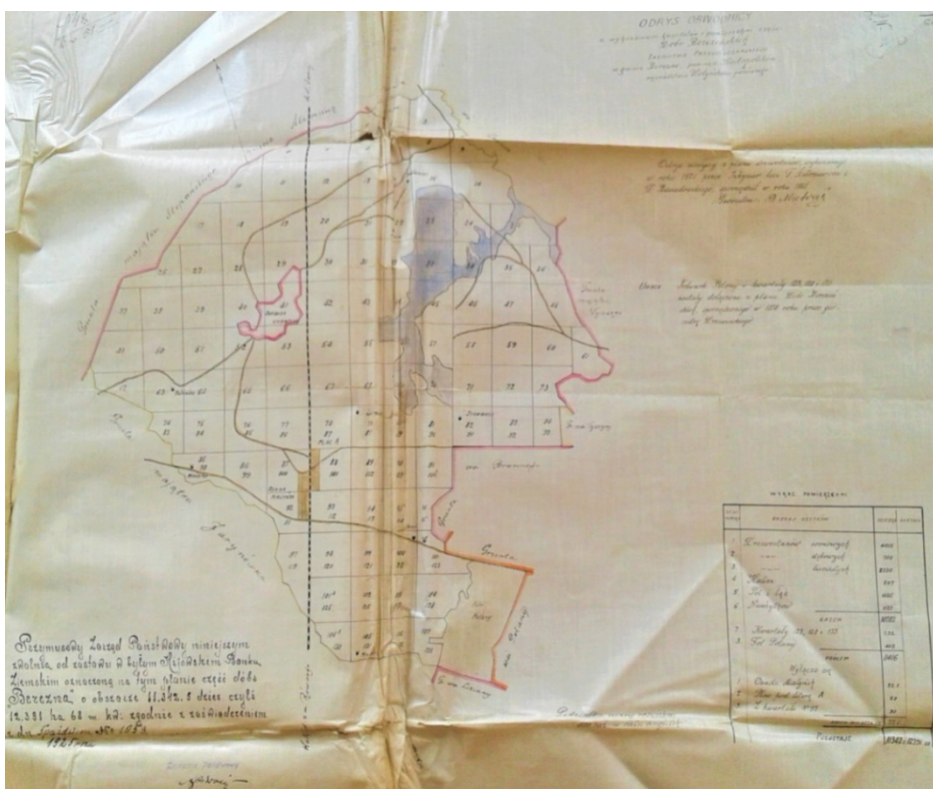

Рис. 2. 1. Ескіз об’їзної частини із зазначенням кварталів та площ частини Березнівських маєтків Передслучанського лісництва у гміні Березне, Костопольського повіту, Волинського воєводства від 1925 року. Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 340.

На ескізі об’їзної частини із зазначенням кварталів та площ частини Березнівських маєтків Передслучанського лісництва у гміні Березне, Костопольського повіту, Волинського воєводства від 1925 року, який знаходиться в Державному архіві Рівненської області, можна знайти фрагмент:

³⁶ Epszstein T. Ziemianie polscy na Wołyniu w XIX i XX / „Niepodległość i Pamięć”. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2008. R. 15. Cz. 1. № 27. S. 79.

«Державна виконавча служба цим звільняє від застави в колишньому Київському земельному банку зазначену на цьому плані частину маєтків «Березне», що становить 11.342.5 десятин, або 12.391 га 68 м. кв. згідно з довідкою від 5 жовтня 1925 року №1053³⁷.

Малинські завдячували своїй сильній економічній позиції на Волині спадку, який отримали у середині XIX ст. після смерті родича Михайла Коженювського. Згідно з заповітом, Михайло Малинський, батько М. Е. В. Малинського, отримав 18 тис. акрів лісу і тільки 700 акрів орних земель³⁸.

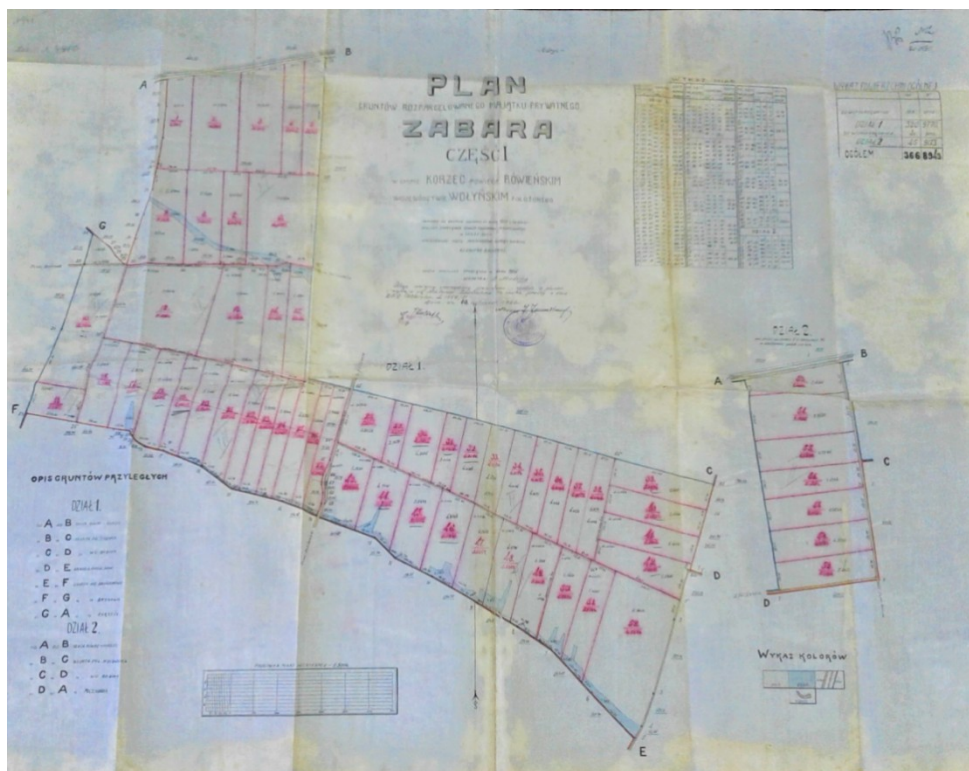

Рис. 2. 2. План земель розпарцельованого приватного маєтку Забара в гміні Корець, Рівненського повіту, Волинського воєводства від 1926 року. Частина I.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 60.

У 2008 р. був опублікований «Список польських землевласників в Україні у 1890/1891 рр.», який був підготовлений Тадеушом Епштейном на підставі

³⁷ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 340.

³⁸ Mozgol R. Там само. 187.

збережених архівних матеріалів в Центральному державному історичному архіві у м. Києві. Список містить перелік польських землевласників із детальним описом маєтків, зазначенням прізвища власника, розмірів маєтків та їх поділом на загальну площу володінь, площ сільськогосподарських угідь, пустирів, орних земель, лук та лісів³⁹. Аналіз останньої графи, що стосується розмірів приватних лісів, показує, що величезною кількістю лісів у своїх володіннях міг похвалитися Михайло Малинський, власник понад 36 тис. га маєтку в Березно Рівненського повіту. Лісові простори становили 86,1% площі володінь Малинського⁴⁰.

Рис. 2. 3. План земель розпарцельованого приватного маєтку Забара в гміні Корець, Рівненського повіту, Волинського воєводства від 1926 року. Частина II.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 138.

³⁹ Epszstein T. Polska własność ziemiska na Ukrainie (gubernia kijowska, podolska i wołyńska) w 1890 r. Warszawa: Wydawnictwo Neriton, 2008.

⁴⁰ Там само. S. 442–443.

Отримані землі, на перший погляд, могли здатися малокорисними теренами, позбавленими економічного значення. Однак, в руках поміщика цей потенціал був перетворений на «фабрику» грошей⁴¹.

Поміщики характеризували Михайла Малинського як дуже ощадливу, скупу людину. Поза всяких сумнівів він був розсудливим інвестором, який збільшував площі ріллі, інвестував в новітні технологічні рішення в землеробстві, створював ефективну систему обробітку землі⁴².

Ришард Мозголь стверджує, що за мету було поставлено приклад балтійської аристократії (зокрема Врангелів) щодо побудови основ незалежного, самодостатнього землеволодіння⁴³.

Рис. 2. 4. Закладання парку в Зірному.

Джерело: <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-40566507>.

Власники великих земельних просторів, а, отже, і власники значної кількості сировини (наприклад збіжжя, деревини, худоби), не бажаючи підпорядковувати свої інтереси єврейському посередництву, самі розпочинали виготовляти різноманітну продукцію. Вироблялося борошно і цукор із зерна та

⁴¹ Mozgol R. Там само. S. 187.

⁴² Niemirycz S. Z zadkamerków Wołynia. „Wiś ilustrowana”. Marzec 1912. Nr 3. Warszawa: Wydawnictwo Graf_ika. S. 28–32.

⁴³ Mozgol R. Там само. S. 187.

буряків з власних полів. Папір, дошки та інший дерев'яний реманент забезпечували власні ліси, – так М. Е. В. Малинський описує те, що відбувалося в Польщі у великих маєтках до земельної реформи і додає. – Там був обмін не лише роботи та оплати, а й обмін прихильністю та вірністю⁴⁴.

З розпорошених у книгах М. Е. В. Малинського коментарів можна зробити висновок, що фінансові статки родини Малинських зросли на основі розвитку паперової справи у другій половині ХІХ ст.⁴⁵.

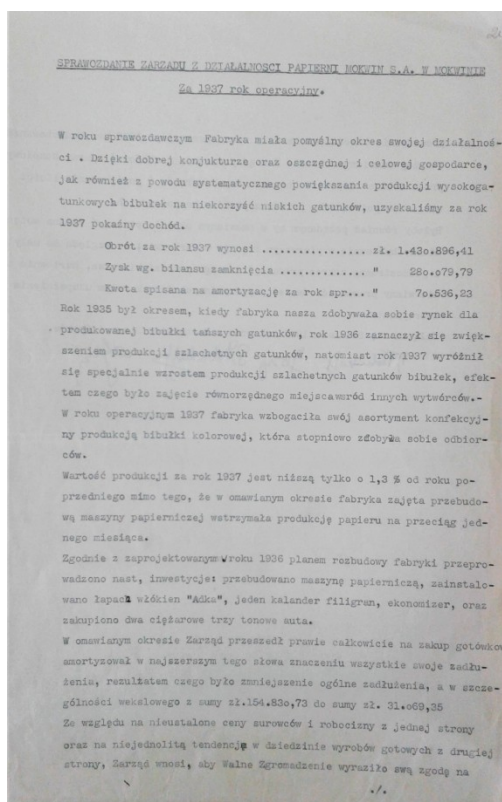

Рис. 2. 5. Звіт керівництва про діяльність паперової фабрики «Моквін S.A.» у Моквіні за 1937 рік.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 3, спр. 1805, арк. 20.

Малинські скористалися політичним зближенням між Росією та Францією, за яким послідували дешеві французькі позики, пов'язані з

⁴⁴ Małyński E. Dwie drogi. Warszawa: Drukarnia M. Garasiński, 1928. S. 104.

⁴⁵ Mozgol R. Там само.

розвитком різних галузей російської економіки⁴⁶. Вони нічим не ризикували, тому що ліси забезпечували невичерпне, відновлюване джерело сировини.

З 70-х рр. ХІХ ст. тривало повільне, але поступове упорядкування земель. Незаліснені терени урочищ було підготовлено для обробітку. На Волинь були завезені західні зразки великої рогатої худоби, сільськогосподарська техніка, кваліфіковані робітники та сучасні методи праці⁴⁷.

Поступово розвивали інфраструктуру, будували лісопильні, власну приватну вузькоколіїну залізничну лінію, яка постачала деревину з довколишніх лісів та торф з торфовищ за Білкою, для робіт на паперовій фабриці, яка була відкрита у Моквині у 1898 році. Паперова фабрика виробляла в основному сигаретний папір з целюлози та ганчірок. Папір розрізали на смужку приблизно в 2,5 см і намотували на рулони діаметром 50 см, які потім відправляли виробникам сигарет⁴⁸.

У звіті керівництва про діяльність паперової фабрики «Mokwin S.A.» у Моквині за 1937 рік (див. Рис. 2. 5.) можна знайти таку інформацію: У 1937 році фабрика збагатила свій асортимент виробництвом кольорової бібули, який поступово завойовує клієнтів. Фабрика займається перебудовою машин для виготовлення паперу⁴⁹.

Також Малинські ділилися з читачами французького періодичного спеціального журналу своїм промисловим досвідом щодо застосування на фабриці новітніх машин⁵⁰.

У 1874 – 1897 рр. в маєтку Малинських працювала західна гідрогеолого-меліоративна експедиція науковців з Петербургу, очолювана видатними російськими геологами, гідрологами та геоботаніками під керівництвом

⁴⁶ Глодя К. Славетні земляки: із Зірного – до зірок та глибин філософії. *Голос України*. 4.09.2020. № 161. С. 6.

⁴⁷ Трохлюк Н. Забуті імена: Емануель Малинський – волинський аристократ, літератор, піонер світової авіації. *Літопис Березнівщини. Наукові записки Березнівського краєзнавчого музею*. 2015. № II. С. 103.

⁴⁸ <http://free.of.pl/w/wolynskie/miejscam/mokwin-03.html> (дата звернення: 23.03.2021).

⁴⁹ Див. Держархів Рівненської обл., ф 32, оп. 3, спр. 1805, арк. 20.

⁵⁰ Лист технічного директора фабрики Малинських інженера Схендіковського до редактора журналу М. А. Кіндлера щодо використання сучасної вентиляції на фабриці. „Le Moniteur de la Papeterie Française et de l'Industrie du Papier”. 15.03.1903. № 6. S. 115.

професора І. Жилінського. Експедиція відповідала за врегулювання території басейну річки Прип'ять на Поліссі⁵¹.

Рис. 2. 6. Палац Малинських у Зірному.

Джерело: <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/447653.html>.

Завдяки цьому було осушено чималий простір раніше непридатних для сільськогосподарських робіт земель. Саме у такій місцевості в Зірному Михайло Малинський побудував новий палац та заснував там велику, сучасну триповерхову резиденцію зі стильними, гарно оздобленими 44 кімнатами.

Роман Афтаназі описує палац як віллу, вкриту мансардним дахом, з башточками та балконами і навіть псевдоренесансними аркадами в задній частині будинку. Інтер'єр був багато оздоблений ліпниною, а стіни оббиті красивими тканинами. Найбільш вражаючою була вітальня, розділена на дві частини двома колонами та двома напівколонами⁵².

Однак, це була далеко не єдина будівля, зведена в Зірному у цей період завдяки зусиллям, великій розсудливості та господарності роду Малинських.

⁵¹ Романчук О. Ці легендарні Малинські. „З берегів Случа: альманах, Рівне”. Рівне: Волинські обереги. 2003. С. 155.

⁵² Aftanazy R. Там само. S. 40.

Рис. 2. 7. Водонапірна вежа у Зірному.

Джерело: <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/447653.html>

Іншими розкішними будівлями Зірного, що були побудовані одночасно з віллою, були возівня з високою вежею та аркадами, подібними до тих, що в задній частині будинку, а також дуже висока водонапірна вежа в англійському готичному стилі.

У тому ж стилі було побудовано спортивний павільйон, який розташовувався в глибині саду, а також ще кілька будівель у стилі англійських котеджів. Уся резиденція Малинських справляла дивовижне враження, незважаючи на відсутність єдиного стилю, – зазначає Роман Афтаназі⁵³.

Парк в Зірному, хоч порівняно й молодий, був одним із найкрасивіших на Волині, – продовжує Роман Афтаназі⁵⁴, – облаштований на площі 10 гектарів із використанням старого природного деревостану. Оскільки він займав вологу територію, щоб осушити воду і підкреслити мальовничу природу парку, були вириті неправильної форми стави з островами посередині з акуратними аротними мостами. Згідно з місцевою традицією, парк спланував засновник парку Уяздовського в Варшаві.

⁵³ Там само.

⁵⁴ Там само.

Рис. 2. 8. Меблі та столовий сервіз з палацу Малинських у Зірному.
Джерело: <https://salontradycjipolskiej.pl/emmanuel-malynski-1875-1938/>.

У 1905 р. Малинські мали достатньо орних земель, щоб відкрити власний сезонний спиртзавод, який виробляв спирт та ячмінний солод. Знамените львівське пиво виробляли восени з використанням солоду Малинського⁵⁵.

Архівні документи, знайдені мною під час пошуків в Державному архіві Рівненської області містять інформацію про те, що М. Е. В. Малинський перш за все став єдиним спадкоємцем свого дядька Яна Малинського (у цих правах на спадщину він був затверджений рішенням суду в Житомирі 1898 р.⁵⁶). Право власності надано згідно рішення суду від 18 березня 1903 р. та виконавчого листа від 15 липня 1906 р., зареєстроване в реєстрі нотаріального архіву окружного суду в Луцьку⁵⁷. Потім він прийняв спадщину від батька Михайла Малинського (помер 15 листопада 1900 р.)⁵⁸. Після смерті матері, Анни Малинської, у вересні 1924 р. він став єдиним спадкоємцем і отримав права на весь маєток⁵⁹.

⁵⁵ Романчук О. Там само. S. 156.

⁵⁶ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 44.

⁵⁷ Там само, оп. 6, спр. 26, арк. 4.

⁵⁸ Там само, спр. 25, арк. 253 зв.

⁵⁹ Там само, арк. 467.

Рис. 2. 9. Електрична станція у Зірному.

Джерело: <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/447653.html>

З документа від 4 лютого 1920 р., знайденого під час пошуків в Державному архіві Рівненської області та опублікованому вперше, ми маємо підтвердження того, що М. Е. В. Малинський володів п'ятьма маєтками на Волині:

- Рівненський повіт – Березно та Невірків (маєток набутий у спадок від дядька Яна Малинського),
- Староконстинтинівський повіт – Оріховець (маєток набутий у спадок від дядька Яна Малинського),
- Дубенський повіт – Більче,
- Новоград-Волинський (Звягельський) повіт – Забара⁶⁰.

Анна Малинська разом із своїм сином Марком Емануелем Віт Малинським була власницею земельних маєтків Березно з прилеглими територіями і маєтку Забара з фільварком Левада (Ольшаниця) з прилеглими територіями в Рівненському повіті.

Але вже з 1922 року право власності на ці маєтки зазнало деяких змін. 26 вересня 1922 року під Варшавою, на лікувальному курорті Мілянувек Блоньського повіту, в будинку Анни Малинської було укладено акт, яким

⁶⁰ Там само, арк. 279.

Анна Малинська уповноважує адвоката Яна Залеського (див. Рис. 2. 12.), що проживає в Луцьку, змінити власність своєї частини маєтку Березно на частину маєтку Забара з хутором Левада (Ольшаниця), що належить Марку Емануелю Віта Малинському, та розділити це майно на розсуд уповноваженого⁶¹.

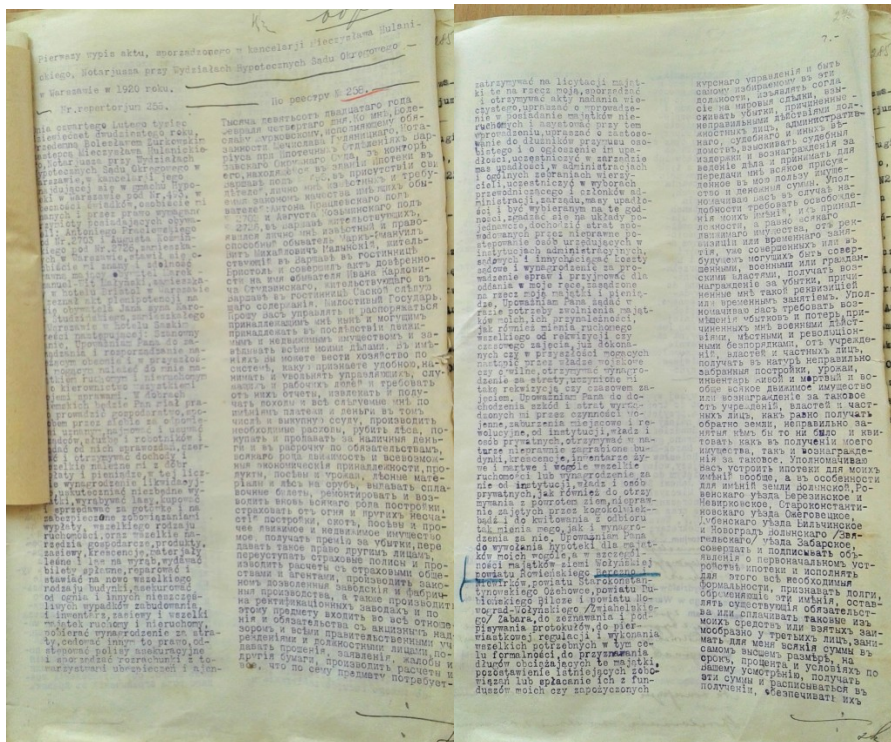

Рис. 2. 10. Акт уповноваженого представника на ім'я Яна Студзінського щодо управління та розпорядження маєтками Марка Емануеля Віта Малинського, Варшава, 04.02.1920.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 276, 279.

А вже 30 вересня 1922 року укладено Акт поділу на підставі Рішення відділу іпотеки окружного суду в Луцьку від 11 лютого 1922 р., згідно якого встановлено право власності на майно маєтку Березно з прилеглими територіями, що розташовані в Рівненському повіті Волинської землі, обсягом сорок три тисячі п'ятсот сімдесят п'ять десятин, площею тисяча сто сімдесят квадратних сажнів, з якої відділяється земельна ділянка площею дві тисячі триста п'ятдесят вісім квадратних сажнів, яка розташована в м. Березне за

⁶¹ Там само, оп. 7, спр. 234, арк. 38.

адресою вулиця Ліпки № 30 і була неподільно передана Марку Емануелю Віту Малиньському та Анні Малиньській.

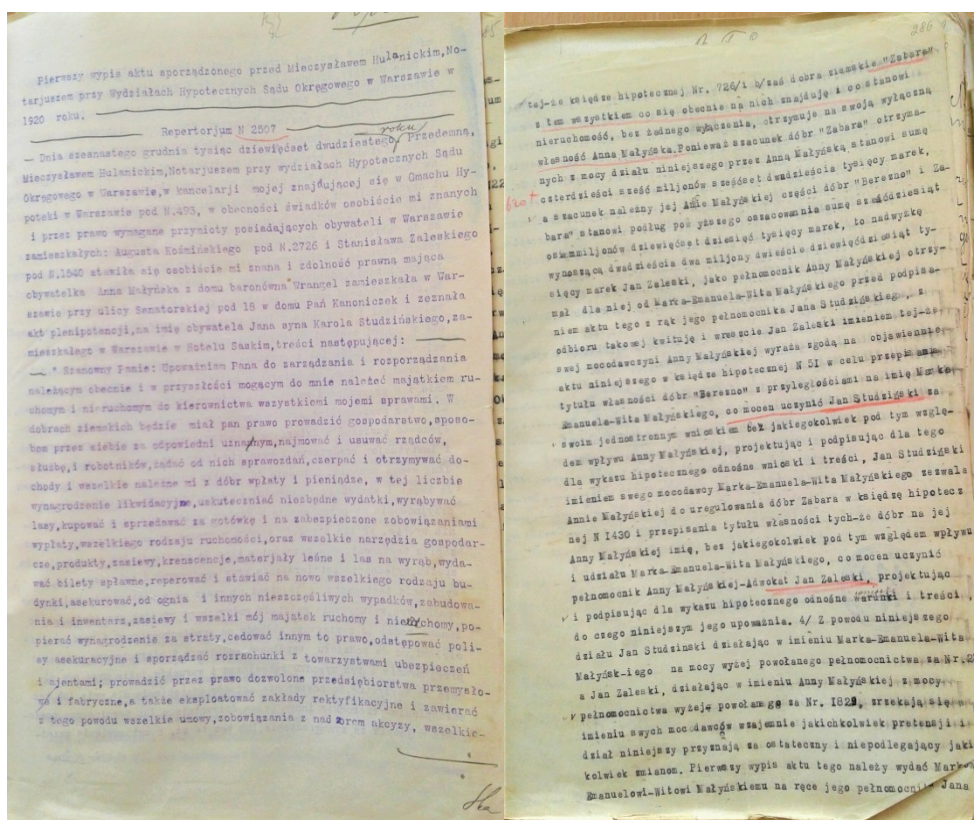

Рис. 2. 11. Акт уповноваженого представителя на ім'я Яна Студзінського щодо управління та розпорядження маєтками Анни Малиньської, Варшава, 16.12.1920.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 281, 286.

Право власності на ці маєтки було визначено наступним чином: щодо двохсот сімдесяти десятин 1550 квадратних сажнів у селі Бронне на підставі акту передачі, виданого нотаріусом у Житомирі 30 квітня 1914 року⁶².

⁶² Там само, арк. 39.

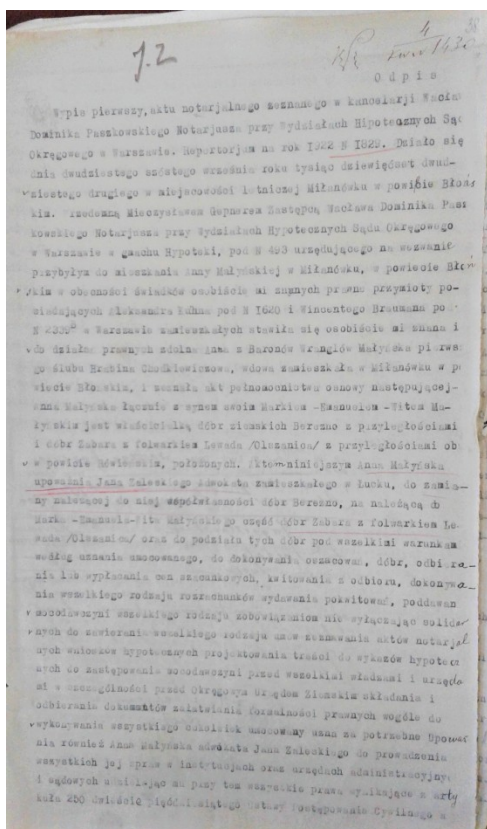

Рис. 2. 12. Виписка з нотаріального акту, згідно з яким Анна Малинська уповноважує Яна Залеського змінити співвласність міста Березно, Мілянук, 26.09.1922.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 38.

Що стосується вісімдесяти п'яти десятин площею 252 квадратних сажнів в селі Білки, то на підставі акту передачі, виданого тим же нотаріусом у Житомирі 4 березня 1914 року. Щодо решти земельних площ, які становлять спадок після смерті Михайла Малинського, в законних частинах згідно з рішенням окружного суду в Луцьку від 16 лютого 1921 року, крім того, М. Е. В. Малинський та Анна Малинська мають неподільні права власності на маєток Забара в Рівненському повіті, раніше розташованого в Звягельському повіті, площею близько чотирьохсот шістдесяти шести десятин, ця нерухомість підлягала іпотечному регулюванню, термін якої був встановлений 26 серпня 1922 року Іпотечним відділом окружного суду в Луцьку на 23 листопада 1922

року. У маєтку Березно, окрім господарських будівель, є зруйнований спиртзавод, який на даний час не приносить жодного доходу⁶³.

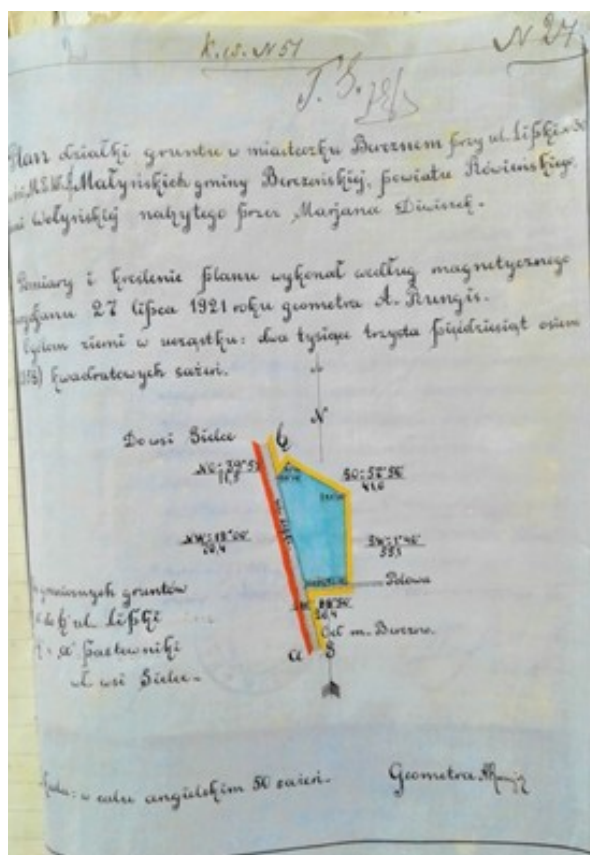

Рис. 2. 13. План земельної ділянки в Березно за адресою вул. Липки 30.

Власність Марка Емануеля Віта та Анни Малинських.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 265.

Опісля в документі зазначалося, що цим актом Ян Студзінський і Ян Залеський, перший як уповноважений представник М. Е. В. Малинського, а другий – Анни Малинської, оцінюючи вищевказану власність Березно з прилеглими територіями на суму чотириста тридцять п'ять мільйонів сімсот п'ятдесят тисяч марок, а вищезгаданий маєток Забара на суму сорок шість мільйонів шістьсот двадцять тисяч марок, згідно добровільної угоди оформлюють поділ тими маєтками таким чином: маєток Березно з прилеглими територіями, усіма будівлями, зруйнованим спиртзаводом, лісами, водоймами, з усім, що на даний момент знаходиться на цій території і є нерухомістю, без

⁶³ Там само, арк. 39 зв.

жодного винятку, отримує у власність М. Е. В. Малинський із зобов'язанням сплатити заборгованість за ці маєтки в Земельний банк у Києві, згідно четвертої справи іпотечного списку, а саме: згідно першого пункту – сімсот двадцять тисяч рублів і згідно другого пункту – п'ятсот двадцять тисяч рублів. У той же час маєток Забара, включно з усім, що зараз там знаходиться і що становить нерухоме майно, без жодного винятку, отримує у свою власність Анна Малинська.

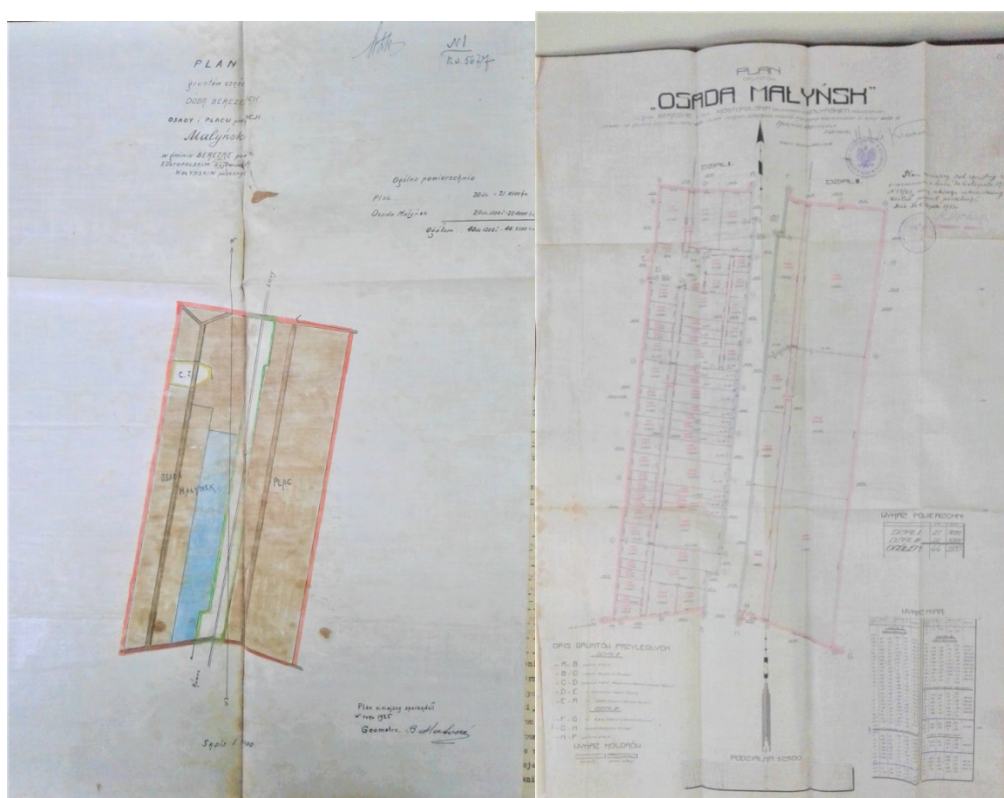

Рис. 2. 14. План земель частини Березнівських маєтків поселення Малинськ в гміні Березне, Костопільського повіту, Волинського воєводства; План земель «Поселення Малинськ» 1933 р.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 11, спр. 992, арк. 1, 13.

Оскільки оціночна вартість маєтку Забара, отримана відповідно до цього поділу Анною Малинською, становить сорок шість мільйонів шістсот двадцять тисяч марок, а оціночна вартість частини маєтків Березно і Забара, що належать

Анні Малинській, згідно з наведеною вище оцінкою, становить шістдесят вісім мільйонів дев'ятсот десять тисяч марок, то надлишок у двадцять два мільйони двісті дев'яносто тисяч марок, Ян Залеський, як уповноважений представник Анни Малинської, отримав замість неї перед підписанням акту від Яна Студзінського, уповноваженого представника М. Е. В. Малинського⁶⁴.

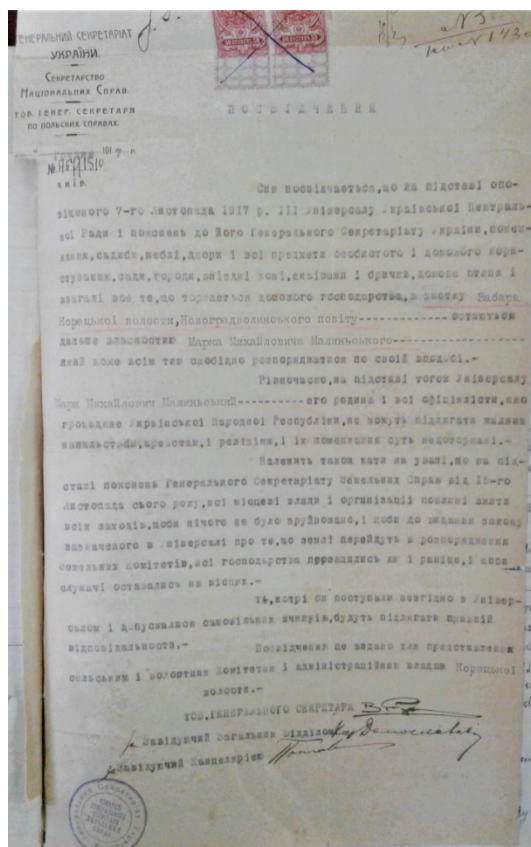

Рис. 2. 15. Посвідчення Генерального Секретаріату України, Секретаріату Національних Справ, Товариша Генерального Секретаря по польських справах від 3 грудня 1917 року № 176711510, Київ.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 37.

Успадкованими маєтками добре розпоряджалися, вони приносили великий дохід, а накопичені статки давали надію на подальше щасливе життя. Однак, історичні події вплинули на реалізацію цих мрій.

У Посвідченні Генерального Секретаріату України, Секретаріату Національних Справ, Товариша Генерального Секретаря по польських справах

⁶⁴ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 39 зв. – 40.

від 3 грудня 1917 року зазначалося: «На підставі оповіщеного 7 листопада 1917 року III Універсалу Української Центральної Ради і положень до його Генерального Секретаріату України, помешкання, садиби, меблі, двори і всі предмети особистого користування, сади, города, виїзні коні, екіпажи і брички, домова птиця і взагалі все те, що торкається домового господарства, в маєтку Забара Корецької волости, Новоградволинського повіту остаються дальше власністю Марка Михайловича Малинського, який може всім тим свobodно розпоряджатися по своїй садибі.

Рівночасно, на підставі того ж Універсалу Марк Михайлович Малинський, його родина і всі офіціалісти, як громадяни Української Центральної Ради, не можуть підлягати жодним насильствам, арештам, їх помешкання будуть недоторкані»⁶⁵ (див. Рис. 2. 15.).

Доля маєтку М. Е. В. Малинського під час Першої світової війни потребує детальнішого дослідження, однак відомо, що майно зазнало значних знищень під час війни та окупації Волині військами Центральных держав.

Палац в Невіркові був окупований військом і повністю зруйнований під час однієї з важких фронтових зим. Зрубали дерева, навіть фруктові, в садах навколо палацу, що були визнані найкращими на Волині. Врятовано частину творів мистецтва та частину бібліотеки в Невіркові. Їх перевезли в Зірне, але це був тимчасовий порятунок. Невідомо, що сталося з цінними колекціями Яна Малинського з Оріховця, які були в Зірному після його смерті. Ймовірно, усе облаштування садиби, включаючи колекцію, успадковану Малинським від дядька, було втрачено під час Першої світової війни⁶⁶.

⁶⁵ Там само, арк. 37.

⁶⁶ Aftanazy R. Там само.

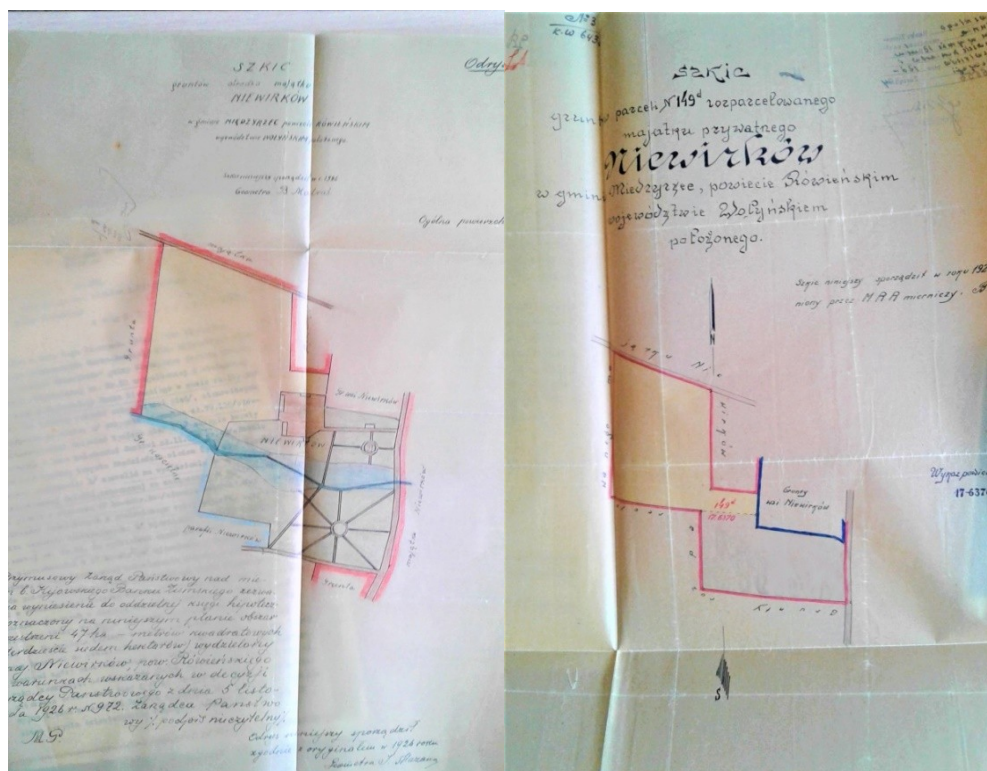

Рис. 2. 16. Ескіз земель маєтку Невіроків у гміні Межиріч, Рівненського повіту, Волинського воєводства 1926 р.; Ескіз ділянки № 149 д розparcelьованого приватного маєтку Невіроків у гміні Межиріч, Рівненського повіту, Волинського воєводства 1928 р.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 12, спр. 583, арк. 26, 28.

Подальші катаклізми на Волині у вигляді більшовицької революції, польсько-українських змагань та польсько-більшовицької війни довершили руйнування. Втрачено витвори мистецтва, наприклад відомі каррарські мармурові скульптури Канови, знищені більшовицькими комісарами.

Те, що не знищили комуністи, було спустошено. Невелику частину статків вдалося врятувати. Палац в Невіркові так ніколи і не було відбудовано. Навіть його фундамент сьогодні важко знайти⁶⁷.

1921 рік із гнилим компромісом Ризького договору, який консерватори з прикордонних земель трактували як політичну зраду, був для М. Е. В. Малинського краплею, що переповнила чашу. Маєток Малинських розділив на частини новий східний кордон Речі Посполитої.

⁶⁷ Mozgol R. Там само. S. 189; Трохлюк Н. Там само. С. 104.

За межами Польщі знаходилися всі маєтки Оріховецькі та частина Невірківських. Незважаючи на такий стан, М. Е. В. Малинський увійшов у десятку найбільших землевласників Другої Польської Республіки зі своїми майже 50 тисячами гектарів землі⁶⁸.

Нова реальність у польській демократичній республіці, яка за справу честі на момент її зародження поставила завдання боротися з пережитками феодального ладу та міжкласовими розбіжностями, не обіцяла землевласникам нічого доброго. Малинський, відомий як противник республіканських порядків і непримиренний ворог земельної реформи, не міг розраховувати на прихильність «темних і божевільних шахраїв», приведених до влади «демократичним гіпнозом»⁶⁹.

На думку Малинського, аграрна реформа в Польщі зруйнувала перспективний і процвітаючий добробут. Вона віддала землю, єдину основу справжнього достатку, п'яним і здеморалізованим війною селянам, які, простіше кажучи, не можуть вирішити господарське питання без порад і допомоги євреїв⁷⁰. Приватна власність почала вважатися пережитком, до уваги брався лише суспільний інтерес⁷¹.

Варто зазначити, що погляди Малинського на земельну реформу не були ексцентричними та відірваними від життя. Землевласники нерідко суворо засуджували грабування землі. Для порівняння варто прочитати текст відкритого листа Леона Золтовського до Вінсента Вітоса⁷².

⁶⁸ Mozgol R. Там само. S. 190.

⁶⁹ Małyński E. Dwie drogi. Там само. S. 106-107.

⁷⁰ Там само. S. 106.

⁷¹ Małyński E. Nowa Polska. Szczęsne, 2019. S. 52.

⁷² Mich W. W obliczu wyłączenia. Kwestia reformy rolnej w publicystyce ziemiariskiej 1918–1939. Lublin, 2001. S. 22.

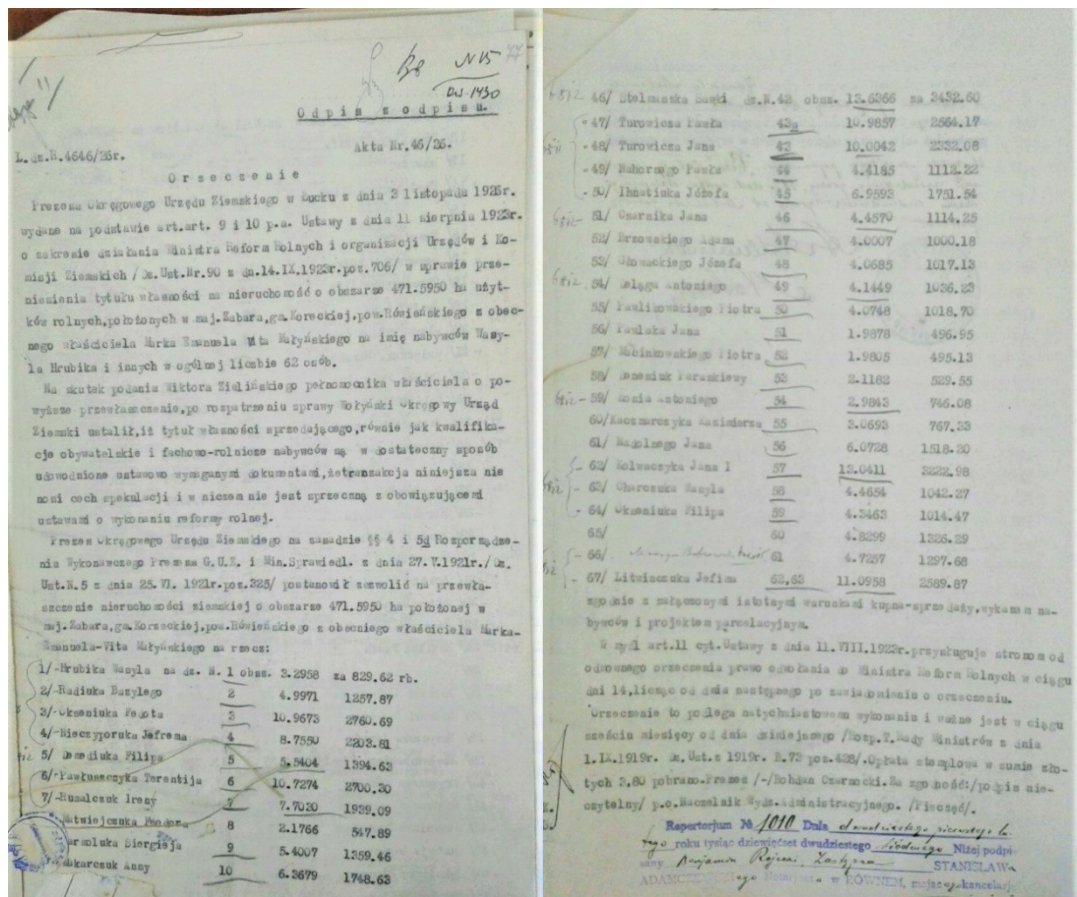

Рис. 2. 17. Рішення голови окружного земельного управління в Луцьку від 3 листопада 1926 р. щодо передачі права власності на нерухоме майно маєтку Забара.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 77, 77 зв.

Земельна реформа, проведена з мовчазного дозволу Національно-демократичної партії «правих», вирішувала примарні соціальні проблеми селянства, фактично пробуджувала апетит до подальшої парцеляції земельної власності та відкривала шлях до безкарної залежності сільського господарства від іноземного лихварського кредиту, про що за бажанням могли писати газети. Консервативні представники Другої Польської Республіки звертали увагу на те, що дії влади руйнують основи економіки країни. Для сеймових політиків, яких Малинський порівнював із чиновниками Бісмарка, які витіснили поляків з землі, важливішим був майбутній результат виборів, ніж економіка держави⁷³.

⁷³ Małyński E. Nowa Polska. Там само. S. 51.

Зруйнований і заборгований маєток Малинського поступово розпродавали. Відчайдушні спроби врятувати майно, запроваджені уповноваженими представниками Михайлом Ястшембовським та Владиславом Бжозовським, мали обмежений економічний ефект, який поглинула оплата кредитів.

З віднайдених під час пошукових робіт в Рівненському обласному державному архіві документів, які оприлюднюються вперше, маємо підтвердження, що маєтки М. Е. В. Малинського були розparcelьовані:

– в 1924 р., в обсязі близько 78 десятин, 2359 кв.м. тобто 86 га землі в Рівненському повіті, гміни Корець, біля села Бабин власників Марка Емануеля Віта та Анни Малинських розparcelьовано в загальній чисельності для 70 осіб⁷⁴,

– в 1926 р. площу 471,5950 га землі, що знаходиться в маєтку Забара, гміни Корець, Рівненського повіту власника М. Е. В. Малинського розparcelьовано в загальній чисельності для 62 осіб⁷⁵,

– у 1926 р. 11,3843 га землі, що знаходиться в маєтку Забара, гміни Корець, Рівненського повіту власника М. Е. В. Малинського розparcelьовано в загальній чисельності для 40 осіб⁷⁶,

– у 1928 р. 47,5479 га землі, що знаходиться в маєтку Невірків, гміни Мендзижець, Рівненського повіту власника М. Е. В. Малинського розparcelьовано в загальній чисельності для 5 осіб (4. Корпус охорони прикордоння – площа 17,6370 га)⁷⁷,

– 1932 р. 34 га землі, що знаходиться в маєтку Малинськ, гміни Березне Костопольського повіту власника М. Е. В. Малинського розparcelьовано в загальній чисельності для 9 осіб⁷⁸.

Отже, значну частину майна Малинського націоналізовано та розparcelьовано.

⁷⁴ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 7, спр. 234, арк. 57.

⁷⁵ Там само, арк. 92.

⁷⁶ Там само, арк. 77.

⁷⁷ Там само, оп. 12, спр. 583, арк. 31.

⁷⁸ Там само, оп. 11, спр. 992, арк. 14.

Рис. 2. 18. Тижневик „Jeździec i Hodowca” 9.07.1932 р., № 28.

У 1925 році в Зірному було розпочато прибуткове розведення бойових коней для польської армії. Вартість такого коня становила 1000-1200 злотих, тоді як робочий кінь на ринку в Березному коштував 80-120 злотих. Щорічно продавали 5-8 бойових коней⁷⁹.

У червні 1932 р. на Волині була організована перша виставка коней для польської армії і одночасно відбувалася їх закупівля комісією з Кракова⁸⁰. Малинський (стадо «Зірне») отримав бронзову медаль за групи коней а також призи 3-ї категорії по 100 злотих за 2 кобили: Церегелу і Тиху та за мерина Цезаря⁸¹.

У 1926 році М. Е. В. Малинський шукав управляючого маєтком. Ним став Владислав Бжозовський. Величезний маєток виявився не дуже прибутковим.

⁷⁹ Романчук О. Ці легендарні Малинські. Там само. С. 157.

⁸⁰ Wiazemski W. Kronika krajowa i zagraniczna, *Jeździec i hodowca*. 9.07.1932. № 28. S. 335.

⁸¹ Там само.

Він складався з великих лісових масивів, а також лугів та боліт. Віддаленість від залізниці та погані дороги ускладнювали експлуатацію, а податки були високими⁸², – згадує дочка Владислава Бжозовського.

Рис. 2. 19. Костел Святого Кастаня в Березному⁸³.

Джерело: <https://rkc.in.ua/index.php?&m=k&f=alc&p=rvbebe&l=p&n=1>

Дружина Владислава Бжозовського Марія знайшла тут роботу і для себе – завдяки її ініціативі блаженна Мати Уршуля Ледуховська, її двоюрідна сестра, прислала до Зірного кількох черниць, які почали працювати з бідними селянами.

У Березному відкрили школу та пансіонат для дітей працівників маєтку. У Зірному була каплиця, де відправляли богослужіння запрошені на тривалий час ксьондзи. Катехізовано дітей, влаштовувалися для них святкові ялинки та навіть було створено аматорський театр. Під впливом родини Бжозовських Малинський склав заповіт, згідно якого після його смерті весь маєток мав перейти у власність згромадження сестер Уршулянок для утримання дитячого

⁸² Ziemiańskie polscy XX wieku. Słownik biograficzny. Część 4. Warszawa, 1998. S. 17.

⁸³ Костел побудований в 1813 р. Михайлом Коженювським, який був там похований. Місце спочинку батьків Малинського. У 1963 р. зруйнований. Див. <https://rkc.in.ua/index.php?&m=k&f=alc&p=rvbebe&l=p&n=1>

будинку, облаштованого в палаці, за умови, що його діяльність повинна бути польською і проводитися лише за латинським обрядом.

Рис. 2. 20. Перелік заборгованості за маєток Зірне, гміни Березне, Костопільського повіту Емануеля Віта Малинського з процентами, розрахованими станом на 1 вересня 1938 р.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 500.

У 1928 р. бурмістр міста Березне Б. Терлецький на сторінках журналу „Polski Przemysł Budowlany” розповідав, що нинішньому власнику маєтку пану Емануелю Малинському місто завдячує будівництвом будівлі магістрату, ізолятора, поліції, а також гарною садибою для суду. Малинський виділив для повітового сеймику земельну ділянку площею 50 га з метою створення демонстраційного поля. Також Малинський подарував Сестрам Уршулянкам гарний будинок із садом для догляду за бідними дітьми, у якому також є притулок для дітей, які навчаються у 7-класній школі з навколишніх сіл⁸⁴.

⁸⁴ Terlecki B. Miasto powiatowe Berezne. *Polski Przemysł Budowlany*. Sierpień 1928. № 8. S. 373.

Крім того, Малинський перебудував будівлю колишньої палацової оранжереї в Березному і передав її на організацію клубу «Огниво» та культурні заходи⁸⁵.

У середині 1930-х років хворий Малинський, що постійно пересувався в товаристві лікаря, був уже тінню колишнього землевласника, жив у Швейцарії самотнім життям, писав і видавав книжки. В його руках залишився лише Березнівський маєток, який насилу вдавалось утримувати наглядачеві.

У 1928 році було заборонено вирубку Березненських лісів, які були господарською основою маєтку. З цього моменту приватні ліси становили для Малинського ще один фінансовий тягар (утримання лісової охорони, збереження та відновлення деревостану), не приносячи великого доходу⁸⁶. Вся вирубка, її кількість та призначення була передана в державне управління лісами⁸⁷. Результатом цього став поступовий продаж земель. Малинський писав, що багато колишніх патріотів почали «тихенько» сумувати за колишнім австрійським і навіть російським управлінням⁸⁸.

Санаційній владі Другої Речі Посполитої вдалося зробити те, що не вдавалось загарбникам під час поділів Польщі – остаточно видворити землевласників з їх володінь, як у випадку з Малинським і багатьма іншими власниками⁸⁹.

Подальші пошуки джерел дозволили розширити джерельну базу щодо маєтків Малинського. Документи та карти публікуються вперше.

⁸⁵ Terlecki B. Opis Wizytacji Pasterskiej w r. 1928. *Miesięcznik Diecezjalny Łucki*. Sierpień, 1929. № 8. S. 338.

⁸⁶ Mozgol R. Там само. S. 190.

⁸⁷ Orzeczenie Wojewody Wołyńskiego o lasach znanych za tereny chronione. *Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego*. 29.02.1928. № 2. S. 5.

⁸⁸ Małyński E. *Myśli i koncepcje dla rozważni przytworzeniu nowej Konstytucji Polskiej*. Warszawa, 1928. S. 11-12.

⁸⁹ Mozgol R. Там само. S. 191.

РОЗДІЛ 3

ЖИТТЄВИЙ ШЛЯХ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО

Життєвий шлях М. Е. В. Малинського потребує подальших поглиблених наукових досліджень. Наразі опубліковано лише кілька його коротких біографій. Однак їх автори не змогли надати інформацію про багато фактів із життя Малинського та, навіть визначити правильну дату його народження, не маючи доступу до повної архівної документації, включаючи записи метричних книг.

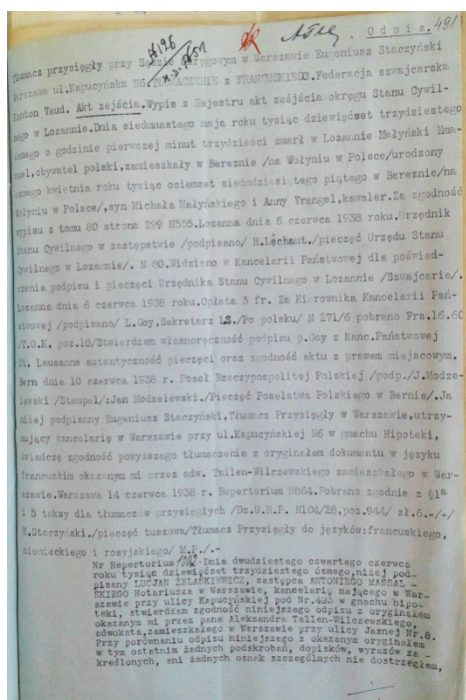

Рис. 3. 1. Витяг з реєстру актів про смерть, Лозанна.

Переклад з французької мови на польську.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 491.

У 1974 році автор його першої польської біографії Роман Афтаназій зазначає, що Малинський народився 8 квітня 1875 року (за юліанським календарем) у Березно на Волині, про що відповідний запис був внесений до

актів Волинської губернії 29 квітня 1875 р.⁹⁰. Однак Афтаназій послугувався вторинними джерелами, перекладеним з французької мови Актом про смерть Емануеля Малинського, в якому була вказана ця дата народження. У документі, зокрема йшлося, що 17 травня року 1938 о першій годині тридцять хвилин помер у Лозанні Малинський Емануель, польський громадянин, який проживав у Березно (на Волині у Польщі), син Михайла Малинського та Анни Врангель, неодружений⁹¹.

Сучасний дослідник життя і діяльності Малинського історик, керівник освітнього відділу Інституту Національної Пам'яті у Катовіцах Ришард Мозголь 2013 року у публікації про Марка Емануеля зазначає, що останній народився в 1875 році⁹². Ришард Мозголь стверджує, що граф Емануель Малинський народився у Страсну п'ятницю, 26 березня, 1875 року (за григоріанським стилем) у Зірному біля Березно на Волині. Інші дати народження, подані в царських документах за юліанським календарем або зафіксовані Романом Афтаназієм на основі розповідей людей, які знали графа, слід вважати ненадійними – стверджує польський науковець. Дата 26 березня 1975 року походить з французького документа, і її назвав сам Малинський під час спроби отримати ліцензію пілота, зазначає Ришард Мозголь⁹³.

Подібної думки був і політолог Пьотр Космала, який теж у 2020 році подає цю дату народження у книзі «Na straży Starego Kontynentu. Jedność Europy w polskiej myśli konserwatywnej lat 1914–1945»⁹⁴.

Директор Березнівського краєзнавчого музею Наталя Трохлюк, опираючись на працю Ришарда Мозголя, також у 2015 році наводить у своїй статті про Малинського дату його народження 26 березня 1875 р.⁹⁵.

⁹⁰ Aftanazy R. Emanuel Małyński. Polski Słownik Biograficzny. T. XIX. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1974. S. 457; Aftanazy R. Dzieje rezydencji. Там само. S. 39. Списокъ Дворянъ волинской губернии. Житомиръ, 1906. S. 352.

⁹¹ DARO, fond 32, op. 6, spr. 25, k. 491.

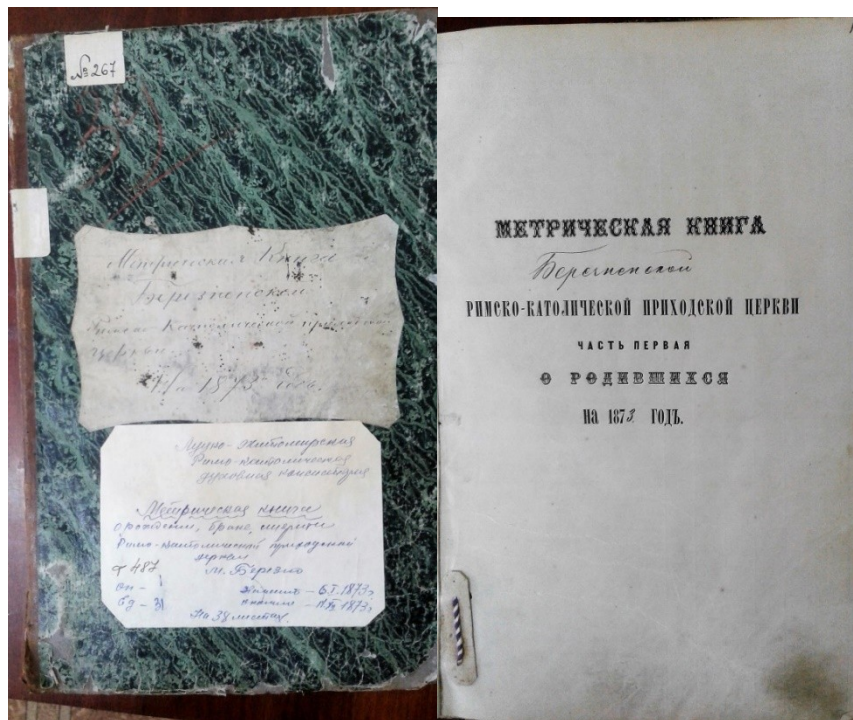
⁹² Mozgol R. Там само. S. 491.

⁹³ Там само.

⁹⁴ Kosmala P. Na straży Starego Kontynentu. Jedność Europy w polskiej myśli konserwatywnej lat 1914–1945. Warszawa, 2020. S.139.

⁹⁵ Трохлюк Н. Там само. S. 96.

Разом з тим у Державному архіві Рівненської області є метрична книга римсько-католицької парафії в Березному Луцько-Житомирської єпархії від 1873 року (див. Рис. 3. 2.), згідно із записом № 22 М. Е. В. Малинський народився 25 березня 1873 р. (за григоріанським стилем) і був охрещений 24 квітня 1873 р.⁹⁶.

Фамилия, имя и отчество	№	Счетъ рожденнаго	Число	Когда, гдѣ, кто и какъ, однимъ ли именемъ со крестомъ обрѣченъ таинства крещения?	Кто былъ по имени и прозванію присутствующимъ при сѣ. крещеніи и кто присутствовалъ?	Рубрикация (ссылка на записку)
Малинський	22	25	24	Въ Березненской приходской церкви в Березномъ Луцько-Житомирской епархіи, крещенъ въ крещенное воскресенье, 24 числа, мѣсяца апрѣля, 1873 года, отцомъ своимъ, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и матерью своею, Марією, вѣдомой, и крестными отцами, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и крестными матерями, М. Е. В. Малинскою, священницею, и М. Е. В. Малинскою, священницею.	М. Е. В. Малинський, священникъ, и М. Е. В. Малинська, священница.	Родившиися
Малинський	23	25	24	Въ Березненской приходской церкви в Березномъ Луцько-Житомирской епархіи, крещенъ въ крещенное воскресенье, 24 числа, мѣсяца апрѣля, 1873 года, отцомъ своимъ, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и матерью своею, Марією, вѣдомой, и крестными отцами, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и крестными матерями, М. Е. В. Малинскою, священницею, и М. Е. В. Малинскою, священницею.	М. Е. В. Малинський, священникъ, и М. Е. В. Малинська, священница.	Родившиися
Малинський	24	25	24	Въ Березненской приходской церкви в Березномъ Луцько-Житомирской епархіи, крещенъ въ крещенное воскресенье, 24 числа, мѣсяца апрѣля, 1873 года, отцомъ своимъ, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и матерью своею, Марією, вѣдомой, и крестными отцами, М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и М. Е. В. Малинскимъ, священникомъ, и крестными матерями, М. Е. В. Малинскою, священницею, и М. Е. В. Малинскою, священницею.	М. Е. В. Малинський, священникъ, и М. Е. В. Малинська, священница.	Родившиися

Рис. 3. 2. Метрична книга римсько- католицької парафії в Березному Луцько-Житомирської єпархії від 1873 року разом із її титульним аркушем.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 487, оп. 1, спр. 26, арк. 1, 6 зв., 7.

⁹⁶ Держархів Рівненської обл., ф. 487, оп. 1, спр. 26, арк. 6 зв.

Анна Малинська, народила сина на шостому році шлюбу з Михайлом Малинським. Згідно запису про шлюб у метричній книзі римсько- католицької парафії в Березному з 1867 року, яка теж зберігається у Державному архіві Рівненської області, Анна народила сина у 40 років, а Михайло став вперше батьком у 50 років⁹⁷. Про це відкриття можна прочитати в статті Глоді Катерини, опублікованій в газеті Верховної Ради України «Голос України» 15 січня 2021 року⁹⁸.

Вважаю, що дата народження із метричної книги про запис хрещення М. Е. В. Малинського є доказом того, що він народився у 1873 році. Розглядаю церковні записи як найнадійніше джерело інформації. По-перше, починаючи з XVI століття існували церковні норми щодо ретельного ведення метричних книг – специфічного виду документу для реєстрації народження, шлюбу та смерті. Це був обов'язок духовенства. Державні чиновники – з різним ступенем успіху - вчилися від церкви як вести такі документи. На державному рівні були прийняті постанови, які датуються 18 століттям. Чиновники вписували дітей до документів під час відвідувань та переписів. Це викликає багато плутанини, особливо якщо обізнаність чиновників із законом була низькою. Ми знаємо, що так було і в Російській імперії, до складу якої з 1793 року входило місто Березне. З 1825 року парафіяльні священики також стали цивільними реєстраторами. Крім того, слід пам'ятати про канонічний порядок швидкого хрещення новонароджених дітей. Таке хрещення повинно відбуватися негайно, якщо існує загроза життю, якщо здоров'я новонародженого добре, то упродовж двох тижнів, до двох місяців (у випадку важких умов, що не підконтрольні батькам – сувора зима, війна тощо). Отже, дата, зазначена у метричній книзі про хрещення, є найбільш вірогідною. Інші документи є другорядними.

Таким чином, результати дослідження дати народження М. Е. В. Малинського свідчать про великі інформативні можливості метричних книг.

⁹⁷ Там само, к. 25.

⁹⁸ Глодя К. Таємницю архіву зберігати не присягалася. *Голос України*. 15.01.2021. № 6 (7506). С. 13.

Імена Марек та Емануель, часто незалежно один від одного згадувані в документах, призвели до того, що в скромній історіографії Малинського є, по суті, дві незалежні особи⁹⁹. А на Волині в Зірному, і сьогодні переказують, що мати називала свого сина Нельо – скорочено пестливо від Емануель.

Як розповідали мешканці Зірного та Березного, Нельо мав надзвичайні спортивні здібності, він охоче їздив верхи, чудово грав у теніс, відмінно стріляв, але найбільшим його захопленням було фехтування.

Роман Афтаназі про освіту, яку отримав у підлітковому віці Малинський пише, що він мав певні знання, незважаючи на відсутність систематичного навчання¹⁰⁰. Швидше за все, М. Е. В. Малинський отримав освіту в Кракові. Його прізвище є у списку випускників 1893 р. Імператорсько-королівської реальної школи в Кракові, заснованої 1871 року згідно указу імператора Франца-Йосифа. Це була політехнічна школа з польською мовою навчання. Наукові кадри походили з Ягеллонського університету та Академії мистецтв. Вважалася однією з найкращих шкіл Галичини, де здобували освіту діти з різних прошарків суспільства. У списку випускників є 13 прізвищ, розташованих згідно алфавіту, Марек Малинський значиться у списку п'ятим. На жаль, веб-сайт, з якого вдалося отримати зазначену інформацію, вже кілька років не існує. Під час перебування в Кракові Малинський став одним із членів Товариства Станіслава Сташича.

Товариство займалося підвищенням економічної та наукової обізнаності польського суспільства. Воно об'єднувало студентську молодь. Усе свідчить про те, що Малинський вивчав сільське господарство в Ягеллонському університеті. Малинський Емануель Марек був внесений до списку *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18*¹⁰¹.

Сільське господарство було новою університетською дисципліною¹⁰². У 1890-1914 роках в Ягеллонському університеті його вивчало понад 100 молодих

⁹⁹ Epszstein T. Polska własność ziemska na Ukrainie. Там само. S. 549.

¹⁰⁰ Aftanazy R. Dzieje rezydencji. Там само. S. 41.

¹⁰¹ Barcik M, Cieślak A., Gaszyński P., Grodowska-Kulińska D., Perkowska U., Żukowski P. M., *Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18*. Т. III: M-N / red. K. Stopka. Kraków, 2011. S. 13.

¹⁰² Stinia M. *Uniwersytet Jagielloński w latach 1871-1914. Modernizacja procesu nauczania*. Kraków, 2014. S. 126.

людей з Волині, Поділля та України¹⁰³. Однак сільськогосподарський напрямок, який успішно розвивався, все більше відчував необхідність більшої бази для проведення експериментів. Цією справою зайнявся Казімеж Рогойський, професор землеробства та рослинництва. Від 1903 року він шукав маєток в околицях Кракова, який би мав відповідні ґрунти. Найбільше необхідним умовам відповідало господарство в Мидльниках під Краковом. Оскільки продавці вимагали швидкої оплати, а отримати відповідну суму від влади за такий час було неможливо, було вирішено, що приватна група пайовиків викупить землю для потреб закладу. До спілки, яка стала іпотечним власником Мидльників, ввійшли Анна Браницька, Емануель Малинський, Юзеф Островський, Анджей Потоцький, Здзіслав Тарновський та Маурицій Замойський, а її уповноваженим представником став Казімеж Рогойський¹⁰⁴. Отримана від них позика у сумі 228000 крон дозволила придбати маєток Мидльники за 338 325 крон¹⁰⁵.

Малинський входив до консорціуму представників польської аристократії (Анна Браницька, Юзеф Островський (з 1917 по 1918 рр. в Раді Регентства), Анджей Потоцький, Здзіслав Тарновський та Маурицій Замойський (представник Польського національного комітету в часи Першої світової війни, кандидат Народно-національного союзу на пост першого президента Республіки Польща), який у 1904 році викупив з приватних рук майно Мидльників під Краковом і передав його в користування навчальному закладу.

Малинський, як і інші, пожертвував на цю мету 38 000 крон¹⁰⁶. Це був певним чином вклад у розвиток польської науки. Керівництво освітянського осередку зобов'язалося протягомпродовж двох років викупити маєток з рук консорціуму, а до того часу платити відсотки в розмірі 4,5% від суми. Офіційно маєток був придбаний лише в 1912 році. Але найголовніше те, що з 1904 року

¹⁰³ Epszstein T. Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II połowie XIX wieku. Warszawa, 2005. S. 413.

¹⁰⁴ Там само. S. 131.

¹⁰⁵ Dybiec J. Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860-1918. Wrocław, 1981. S. 44; Fierich J., Kosiek Z. Studium Rolnicze Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1890-1923). Dzieje studiów rolniczych w Krakowie 1890-1962 / pr. zb. pod red. H. Jurkowska, T. Komornicki, T. Lityński. Kraków, 1965. S. 9-29.

¹⁰⁶ Epszstein T. Z piórem i paletą. Там само. S. 414.

університет, з метою розвитку сільськогосподарської освіти, мав маєток для дидактичних та наукових потреб.

Рис. 3. 3. 15 копійок з монограмою графа Яна Малинського, кінець XIX ст., латунь, діаметр 21,5 мм.

Джерело: <https://archiwum.allegro.pl/oferta/niewirkow-i-ozohowce-jan-malynski-15-kop-865-i3488361334.html>

Важливу роль у житті, а передусім ідейному вихованні молодого Малинського відіграв дивакуватий дядько граф Ян Малинський. У 1860-х роках у Франції граф Ян Малинський навіть виготовляв власні гроші¹⁰⁷. На одному з сайтів, зокрема, йшлося, що жетони з літерами JM (див. Рис. 3. 3.), почали з'являтися в колекціях валют в Україні в 90-х роках. Знайомий стиль реверсів цих жетонів та латинських літер привернув увагу кількох колекціонерів із Польщі. Самих ініціалів JM під короною було замало, щоб легко розшифрувати їх походження. Лише у 2011 році польський дослідник Роберт Гожковський опублікував на сторінках нумізматичного журналу «Grosz» № 124 розв'язання загадки ініціалів на жетоні. Виявилося, що вони мають польське походження і цікаву історію. На жаль, через десяток років після того, як було віднайдено їх невелику кількість, було надто пізно аби отримати їх в колекцію. Нині їх

¹⁰⁷ Трохлюк Н. Там само. S. 99.

невелика кількість перебуває у колекціях на Сході, а в Польщі, ймовірно, є лише два-три¹⁰⁸.

11. Emanuel Małyński (fot. „Paris illustré”)

Рис. 3. 4. Марек Емануель Віт Малинський перед початком Першої світової війни.

Джерело: Kosmala P. Na straży Starego Kontynentu. Jedność Europy w polskiej myśli konserwatywnej lat 1914–1945. Warszawa 2020. S. 139.

М. Е. В. Малинський після смерті дядька Яна Малинського успадкував гігантський статок, про який журналісти писали, що становить 2,5 мільйона рублів¹⁰⁹.

Величезний спадок від дядька, а потім і від батька, дозволяв Малинському вести великосвітський спосіб життя. Польський історик Ришард Мозголь зазначає, що перед Малинським радо відкривалися двері паризьких салонів, а відомим висловом денді були слова, що він може купити все, не

¹⁰⁸ <https://archiwum.allegro.pl/oferta/niewirkow-i-ozohowce-jan-malynski-15-kop-865-i3488361334.html> (дата звернення: 01.04.2021).

¹⁰⁹ Mozgol R. Там само. S. 180.

залежно від обставин, що тільки має свою ціну. У Парижі Малинський обзавівся відповідним репрезентативним місцем проживання. З небагатьох наявних документів можемо довідатись, що до Першої світової війни Малинський проживав на знаменитій паризькій авеню дю Буа-де-Булонь, у будинку, зведеному за зразком Версальського палацу його другом, королем паризьких денді Боніфацієм «Боні» де Кастеллан-Новезан, на гроші багатого американського тестя (40, Avenue du Bois-de-Boulogne)¹¹⁰. Новий етап життя Малинського найкраще дослідив Ришард Мозголь. Вчений зробив успішні дослідження в Західній Європі¹¹¹.

Стрільба – це спортивне захоплення Малинського, в якому він довгий час залишався непереможеним. Кілька разів його визнавали найкращим стрільцем з пістолета і револьвера у Франції¹¹².

Історик Ришард Мозголь писав про Малинського, що з 1902 року граф був членом Школи практичного фехтування у Парижі, що об'єднала шанувальників дуелі та інших оборонних видів спорту. Малинський виявився талановитим фехтовальником, який розвивав свої навички під пильним оком тренера французької школи фехтовальників Каміля Прево та таких майстрів як Амруз Бодрі та Дюфресс. З 1904 року він був президентом Школи практичного фехтування, організував серію престижних турнірів з фехтування, які мали чудовий художній супровід у вигляді виступів паризьких акторів, оперних дів, танцюристів і співаків, розкішних напоїв та цінних призів, зокрема, з його власної колекції творів мистецтва. Ще до початку Першої світової війни Малинський зініціював та фінансував премію з фехтування та стрільби, яку щороку вручали переможцям відкритого турніру «Challenge de Małuński». Вважався одним з ініціаторів об'єднання французьких шкіл фехтування в один заклад. Залишився вірним своєму улюбленому заняттю до кінця життя, не шкодуючи здоров'я, часу та грошей.

¹¹⁰ Там само.

¹¹¹ Лист Ришарда Мозголя від 24.11.2020 р. Приватний архів автора магістерської роботи.

¹¹² Mozgol R. Там само.

Він підтримував багато дружніх контактів по обидва боки Атлантики. Серед друзів, знайомих Малинського можна знайти відомих персон політичного, мистецького та громадського життя. Він був другом Петра Столипіна та прем'єр-міністра Сергія Вітте, мав доступ до імператорського престолу в Петербурзі. Також підтримував стосунки з майбутнім президентом, прем'єр-міністром, тоді ще сенатором і міністром Третьої республіки Раймондом Пуанкаре, знав родича Ротшильдів, фінансового магната, прихильника побудови глобальної демократичної республіки Генрі Дойча та відомого ясновидця та інженера Стефана Осовецького. Друзями графа були такі особистості як Прем'єр-міністр Франції Жан-Луї Барту, король паризьких денді, граф Боніфаций «Боні» де Кастеллан-Новезан, видатний мандрівник, фехтувальник та авторитет у галузі дуельного права Еміль Брюно де Лабори, авіаційний конструктор і льотчик, граф Чарльз де Ламбер, мандрівник і любитель полювання граф Юзеф Потоцький а також близький друг і родич Малинського граф Олександр Ледуховський, одного із засновників Клубу збереження монархістів. Серед друзів Малинського ми зустрічаємо піонерів авіації братів Райт, голову французьких авіаційних асоціацій, графа Генрі де Ла Воль, поета і письменника Габріеле Д'Аннунціо і Фердинанда Оссендовського, актрису Сару Бернар і балерину Клео де Мерод. У 1930-х роках, разом із повільним відходом Малинського від публічного життя, його найближчим другом і довіреною особою стала св. Уршуля Ледуховська, а колегою (і другом) католицький журналіст, консервативний мислитель Леон де Понсен¹¹³.

Ришард Мозголь наголошує, що ця інформація далека від повної і базується на замітках у пресі про спортивну та громадську діяльність Малинського в 1903-1934 роках.

У жовтні 1903 року всесвітньо відома французька танцівниця Клео де Мерод приватно відвідала палац М. Е. В. Малинського у селі Зірне, що за 67 кілометрів від Рівного, де вона вперше виступила перед представниками польської аристократії¹¹⁴.

¹¹³ Там само. S. 181-182.

¹¹⁴ <https://podcasty.radio.katowice.pl/dzialo-sie-odc-3-cleo-de-merode> (дата звернення: 20.02.2021).

Як відомо, у 1896 році, вперше в історії світу, було присуджено титул королеви краси. Серед 130 претенденток читачі паризького журналу «L'Illustration» обрали балерину Клео де Мерод гідною цього звання.

Спадкоємець роду Малинських, який навіть після Ризького договору, коли втратив частину своїх земель, входив у десятку найбагатших людей тогочасної Польщі, був дуже вимогливим до жінок і до кінця життя так і не створив сім'ї. Як і його дядько, Ян Малинський, він не залишив нащадків.

Однак, історія замовчує чи насправді Малинський побився об заклад з приятелями і виграв парі, чи дійсно, як подекували, той виступ коштував 100 тисяч рублів в золоті, а також ще 20 тисяч балерина отримала як винагороду за те, що так швидко погодилась на приїзд¹¹⁵.

Можливо, то була частина плану Малинського зі зближення з паризькою зіркою-танцівницею та подальшими кроками щодо пропозиції руки і серця Клео де Мерод¹¹⁶. Адже у березні 1903 року в Парижі він доклав зусиль, щоб бути представленим красуні. Їх знайомство відбулося під час перегляду опери «Вертер», де чоловічу роль зіграла ексцентрична Сара Бернар. За своє місце в залі Малинський заплатив 600 франків – надзвичайно високу ціну на той час навіть для Ротшильда.

Того ж 1903 року журналісти Європи та Америки писали про заплановане весілля волинського аристократа та танцівниці, але до шлюбу все-таки не дійшло. Балерина навіть не згадала М. Е. В. Малинського в своїх мемуарах «Le Ballet de ma Vie».

Варто зауважити, що є ще інше прочитання любовних ліній, пов'язаних з ім'ям французької балерини. Так, про стосунки красуні з бельгійським королем Леопольдом II, є мало досліджена, але озвучена сучасним польським істориком Ришардом Мозголем версія, пов'язана зі шпигунством та використанням популярності танцівниці, ім'я якої стало іграшкою в руках іноземних спецслужб.

¹¹⁵ Глодя Т. Рівненщина: 118 років тому у Зірному танцювала французька балерина Клео де Мерод. URL: <http://www.golos.com.ua/news/144239> (дата звернення: 20.10.2021).

¹¹⁶ <https://podcasty.radio.katowice.pl/dzialo-sie-odc-3-cleo-de-merode/> (дата звернення: 20.02.2021).

Рис. 3. 5. Клео де Мерод, Париж 1901 р.

Джерело:https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/f/fa/Cleo_de_Merode_with_dance_dress-Reutlinger-1901.jpg

У той же час, про любовну історію з балериною, як і про все життя уродженця Рівненщини, знаного мандрівника, одного з перших у світі пілотів та основоположника консервативної течії в Європі, автора публіцистичних праць М. Е.В. Малинського можна знімати кіно¹¹⁷.

Новим захопленням аристократа у 1909 році стали літаки, аючі великі статки, Малинський присвятив багато часу та грошей літакам, будучи безпосередньо причетним до їх розвитку¹¹⁸.

Малинський настільки ними захопився, що у Франції пройшов навчання в школі пілотів Фармана та 29 серпня 1910 року отримав диплом номер 209, тобто, був одним із перших пілотів у світі. На той час Малинському було 38 років. Потому він закупив 3 літаки «Фарман» і у своїй резиденції в Зірному

¹¹⁷ Глодя Т. Рівненщина: 118 років тому у Зірному танцювала французька балерина Клео де Мерод. Там само.

¹¹⁸ Z lotnictwa polskiego. „Więś ilustrowana”. Listopad 1911. Nr 11. S. 28.

збудував для них ангар. Літаки обслуговували французькі механіки, яких Малинський взяв на службу.

Рис. 3. 6. Аероплан Малинського.

Джерело: „Wieś ilustrowana”. Listopad 1911. Nr 11. S. 28.

У Зірному Малинський організував відкриті польоти, також виступав на показах, як от у Рівному, де 29 липня 1911 року потерпів невдачу, оскільки сталася аварія, але з неї він вийшов неушкодженим¹¹⁹.

У 2021 році виповнилося 110 років з того часу як над територією історичної Волині відбувся перший політ на літаку. На аероплані «Фарман» було подолано 400 кілометрів, досягаючи висоти біля тисячі метрів. Сенсаційний рейд розпочався 6 вересня 1911 року із Зірного¹²⁰.

¹¹⁹ <http://www.samoloty-polskie.pl/samoloty/982/126/Farman-III-Farman-IV> (дата звернення: 01.04.2021).

¹²⁰ Глодя К., Глодя Т. 110 років тому відбувся сенсаційний політ. *Голос України*. 2021. № 169. С. 6.

Aeroplan p. Małyńskiego nad garażem w Antoninach.

Рис. 3. 7. Аероплан Малинського в небі над Антонінами, вересень 1911 р.
Джерело: „Wieś ilustrowana”. Listopad 1911. Nr 11. S. 29.

М. Е. В. Малинський вирушив на аероплані відвідати своїх друзів – Сангушку в Славуті, Юзефа Потоцького в Шепетівці, а потім Святополка Четвертинського, Любомирського та Мітошинського, тримаючи курс літака через Антоніни (див. Рис. 3. 7.) та Старокостянтинів до Проскурова (Хмельницького) та свого маєтку Оріхівка¹²¹.

Політ Малинського хоч і відбувався в досить важких атмосферних і технічних умовах, проте став успішним.

Спочатку пілот долетів до села Забари поблизу Корця, звідти на другий день, 7 вересня, піднявся в небо, у напрямку Шепетівки. Та частина його подорожі була дуже небезпечною, оскільки потрібно було подолати 30 верст над великими лісами, що належали графу Потоцькому і князю Сангушку¹²². Біля Шепетівки дещо зіпсувався мотор, але досвідчений авіатор без проблем приземлився, та, почекавши кілька днів через сильний вітер та дощі, під вечір

¹²¹ Глодя К., Глодя Т. 110 років тому відбувся сенсаційний політ. І стартував він з Рівненщини. URL: <http://www.golos.com.ua/news/141822?fbclid=IwAR2ZGkC4WQilIRZwVD18vpPxLF2lyd-1oqiSfHN8yG0LUF-YNiB8w-VIAoY> (дата звернення 05.09.2021).

¹²² <https://shepetivka.com.ua/blogs/os-taki-litaky-litaly-nad-shepetivkoiu.html> (дата звернення: 02.04.2021).

вирушив до Антонін, подолавши останній відрізок подорожі, що становив 55 верст за 39 хвилин.

В Антонінах хороброго авіатора вітав численний натовп на чолі із сім'єю графа Юзефа Потоцького. Малинський два дні гостював у графа. Потім продовжив подорож до Проскурова. Ця подорож хороброго авіатора викликала на Волині великий фурор¹²³.

У 1912 році газета „*Kurier Litewski*”, зокрема, пише, що авіація легко розвивається там, де панує мілітаризм і де він користується особливою підтримкою з боку урядів. У нас немає власної армії, отже, немає того ентузіазму, який бачимо в Німеччині, Франції, Австрії тощо, – і додає, – також здається, що настає час графа Малинського, власника аероплану, на якому здійснено політ навколо Ейфелевої вежі. Граф Малинський, затятий спортсмен-аматор, анонсував подорож до Африки¹²⁴.

Едмунд Юнговський у праці, присвяченій піонерам польської авіації, стверджує, що Малинський ставився до польотів як до дорогого виду спорту. Він спроектував переліт через Балтійське море з міста Турку у Фінляндії до Стокгольму, з приземленням на Аландських островах – загальною протяжністю маршруту 210 км. Політ не відбувся, ймовірно, через військовий чинник¹²⁵.

¹²³ Z lotnictwa polskiego. Там само. S. 29.

¹²⁴ Udział Polaków w lotnictwie. *Kurier Litewski*. 28 czerwca (11 lipca) 1912. № 146. S. 2.

¹²⁵ Jungowski E. O pionierach polskiej myśli lotniczej. Warszawa, 1967. S. 243.

Рис. 3. 8. Марк Емануель Віт Малинський.

Джерело: «Nasz rok. Kalendarz na rok 1913». Warszawa, 1913. S. 228.

Також не можна ігнорувати той факт, що поява морської авіації Росії пов'язана з процесом відновлення її флоту після поразки у Цусімській битві. Коли на межі 1909-1910 рр. у Росії зріли ідеї щодо створення повітряних сил, першочергову роль відіграли військовий флот і створений 6 лютого 1910 року при Надзвичайному комітеті зміцнення флоту за рахунок пожертв Відділ повітряного флоту, який складався в основному з поляків, в т.ч. Емануеля Малинського, Лева Мацевича, Станіслава Дорожинського та Вітольда Ярковського. Відділ повітряного флоту фінансував не лише підготовку перших офіцерів у Франції, які згодом відіграли значну роль в історії російської військової авіації, зокрема, серед них, поляків Лева Мацевича, Станіслава Дорожинського, Броніслава Матієвича-Мацевіча та Гжегожа Пьотровського, а й придбання перших літаків для створеної 11 листопада 1910 р. Офіцерської

авіаційної школи в Севастополі із завданням підготовки пілотів військового флоту¹²⁶.

Підготовка пілотів для участі у нищівному конфлікті йшла повним ходом. До кінця 1912 року в Росії за французькі гроші було створено сім авіаційних шкіл. Наступного року було оснащено 150 сучасних машин, більшість з яких вироблялися в Росії за західними ліцензіями. Багато з них було зібрано на авіаконструкторному заводі Лебедева в Санкт-Петербурзі на вулиці Офіцерській та фінансувалося Малинським¹²⁷.

І лише невігластво, взаємна неприязнь і заздрість серед командирів царської армії спровокували те, що на початку війни російська авіація мала лише 72 військових льотчика, здатних до дій. Ігор Сікорський із жалем констатував, що в Росії немає повітряного флоту, а військова авіація – це «примітивне божевілля»¹²⁸.

У 1913 році престижне американське авіаційне видання «Jane's All The World's Aircraft» включило Малинського до числа найкращих російських цивільних пілотів. Для французів граф з Волині є росіянином, або в кращому випадку поляком з Росії¹²⁹.

Під час Першої світової війни Малинський підтримував роботи над новими авіаційними конструкціями. З метою служіння Батьківщині у важкі дні боротьби з Австро-Німеччиною він фінансував розробки Василя Слесарева та авіазаводу Лебедева над першим в історії стратегічним бомбардувальником, розробленим на основі аеродинамічних розрахунків. На підтримку робіт з конструювання літака вклав 100 тисяч. рублів¹³⁰. Наприкінці червня 1915 року «Святогор» був побудований на авіаційному заводі Лебедева в Петербурзі¹³¹. Після вирішення технічних проблем бомбардувальник (він був запроектований з німецькими двигунами Mercedes, які після 1914 року виявилися недоступними

¹²⁶ Technika w dziejach cywilizacji – z myślą o przyszłości / oprac. S. Januszewski. T. 16. Wrocław, 2020. S. 140.

¹²⁷ Mozgol R. „Życ szybko, latać wysoko!”. Emanuel Małyński, zapomniany lotnik pierwszych lat lotniczej rewolucji. *Templum Nowum*. 2015. № 14.S. 221.

¹²⁸ Там само.

¹²⁹ Там само. S. 203.

¹³⁰ Карпова Л. История авиации и космонавтики. Москва, 2005. S. 42.

¹³¹ Там само.

в Росії) під час війни не встиг злетіти¹³². Більшовики намагалися продовжити роботи над бомбардувальником, але через кошти відмовилися від нього в 1923 році, з інших джерел відомо, що роботи були перервані у зв'язку зі смертю Василя Слесарева¹³³.

Рис. 3. 9. Марк Емануель Віт Малинський на полюванні зі слугою, Волинь, 30-і роки XX ст.

Джерело: «<https://konserwatyzm.pl/ryszard-mozgol-wypedzony-z-pamieci-emmanuel-malynski-1875-1938-podsumowanie-pierwszego-roku-poszukiwan/>».

До перемогу більшовиків в 1917 році, Малинський своїми діями підтримував у світовій війні Антанту¹³⁴. Після початку революції покинув поглинуту хаосом Росію. В 1917 році як пілот французької армії брав участь в повітряних боях на літаку Nieuport Ni-17C¹³⁵.

Парадоксально, але за свої заслуги перед авіацією під час Першої світової війни Малинський став постійним членом елітного авіаційного «ордену» „Les

¹³² Mozgol R. Wypędzony z pamięci. Там само. S. 185.

¹³³ Там само; Карпова Л. Там само. S. 42.

¹³⁴ Mozgol R. Małyńskiego krótkie cięcie. *TemplumNovum*. 2020. № 17. S. 51.

¹³⁵ Mozgol R. Wypędzony z pamięci. Там само. S. 185.

Vieilles Tiges. L'Amicale des Pilotes Aviateurs d'Avant-Guerre», що об'єднує 1754 піонерів авіації та повітряних асів Антанти періоду війни 1904-1918 років¹³⁶.

Важко віднести Малинського до числа найвідоміших авіаторів тієї епохи. Він не мав таких амбіцій. Безперечно, він належав до групи льотчиків, знаних і поцінованих у Франції, був частиною авіаційного покоління піонерів¹³⁷.

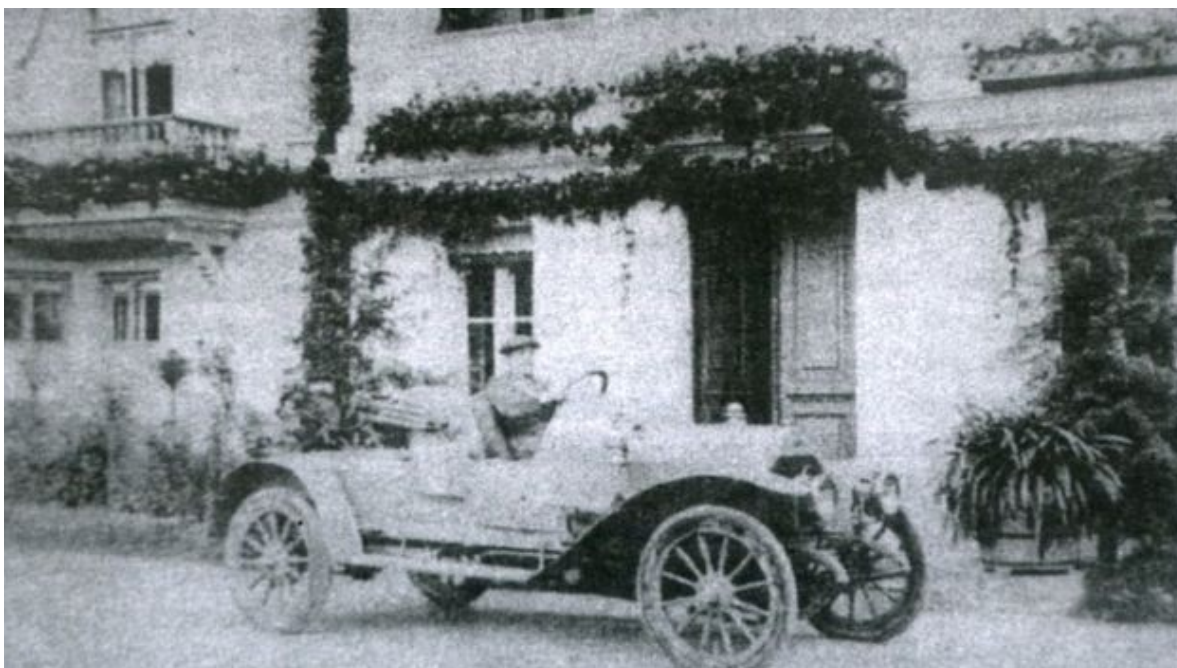

Рис. 3. 10. Марк Емануель Віт Малинський в автомобілі «Форд» біля палацу в Зірному, 1916 р.

Джерело: <https://salontradycjipolskiej.pl/emmanuel-malynski-1875-1938/>.

Ще одним захопленням М. Е. В. Малинського були подорожі. За наявною інформацією, цей надзвичайно багатий чоловік відвідав США та Канаду, Індію та Австралію¹³⁸. До 1910 року з ним в компанії подорожував Сильвестр Гермашевський, дід польського космонавта Мирослава Гермашевського, який

¹³⁶ Mozgol R. „Żuć szybko, latać wysoko!”. Там само. S. 222.

¹³⁷ Там само. S. 197.

¹³⁸ Szablowski W. Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia. Kraków, 2016. S. 139, Mozgol R. Wypędzony z pamięci. Там само. S. 186.

згодом служив дворецьким у палаці в Зірному З однієї з експедицій він привіз на Волинь перший кришталевий радіоприймач¹³⁹.

У 1905 році Малинський тривалий час перебував у Північній Америці, де здійснив пригодницьку подорож від східного узбережжя до Каліфорнії. Полюючи, оглядаючи визначні пам'ятки, забавляючись у місцевому товаристві, він побував у Нью-Йорку, побачив Ніагарський водоспад у Північній Дакоті, Колорадо з унікальним каньйоном, Юту і мормонів Солт-Лейк-Сіті, познайомився з індіанцями в Айдахо, побував у Портленді в Орегоні, Сан-Франциско та Каліфорнію. На межі 1910 і 1911 років він подорожував Індією. У листопаді того ж року, за даними шведських журналістів, він поїхав до Австралії. Однак у грудні, більшість всього, прибув до Монреаля, відпливаючи з Ліверпуля до Канади. У 1912 році Малинський оголосив про подорож до Африки¹⁴⁰. У 1913 році він знову відвідав Канаду, цього разу Онтаріо. В Сполучених Штатах Америки він побував ще хоча б раз у своєму житті, відомо, що це був Нью-Йорк в 1926 році. На даний момент це те, що відомо¹⁴¹.

У 1911 році варшавський тижневик „Świat” зазначає, що Малинський є зятим мисливцем. З рушницею в руках він подорожував по далеких регіонах Америки, привозив мисливські трофеї з Єгипту, а на початку 1911 року полював в Індії. Найближчим часом Малинський планує триваліші подорожі з метою полювання до Австралії, Яви, Китаю та Японії, звідки має намір повернутися через Сибір¹⁴².

Як розповідають мешканці Зірного, американський автомобіль «Форд» був ще однією цікавинкою в маєтку Малинського з 1916 року. Водієм працював російський емігрант Микола Кутасевич.

Ще під час конфлікту М. Е. В. Малинський виступав проти війни, закликаючи до створення на континенті наднаціонального консервативного та католицького союзу проти війни та революції. З цієї причини його перебування

¹³⁹ <https://www.national-geographic.pl/artukul/polak-w-kosmosie-mirosław-hermaszewski> (дата звернення: 02.04.2021).

¹⁴⁰ *Udział Polaków w lotnictwie*. Там само. S. 2.

¹⁴¹ *Mozgol R. Wypędzony z pamięci*. Там само. S. 186-187.

¹⁴² *Z polskiego lotnictwa*. Emanuel Małyński. *Świat*. 23 grudnia 1911. № 51. S. 18.

у Франції стало проблематичним. Врешті, після війни хворий на астму Малинський оселився в Швейцарії, де 17 травня 1938 року помер в готелі в Лозанні. Він залишив письмовий заповіт, датований 6 жовтня 1937 року, складений 7 жовтня 1937 року у Познані нотаріусом Стефаном Пехоцьким.

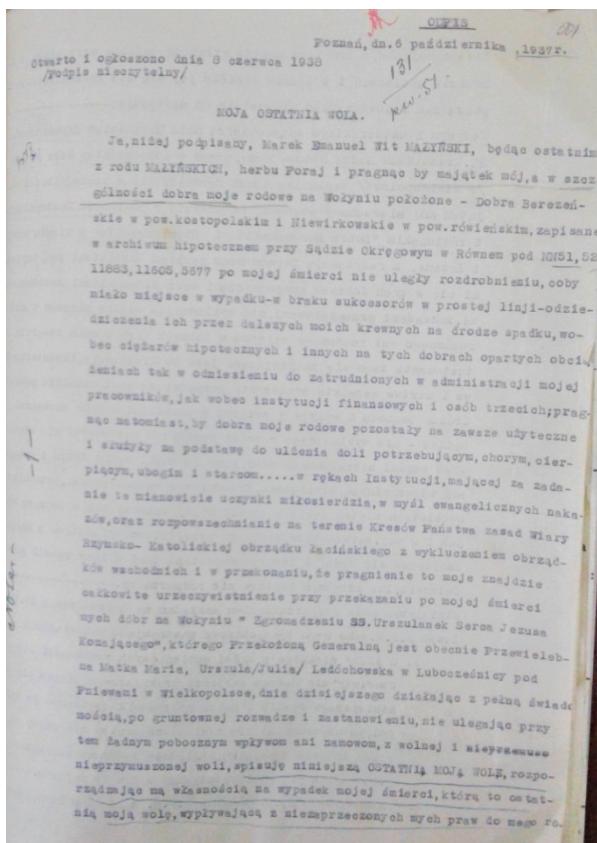

Рис. 3. 11. Заповіт Марка Емануеля Віта Малинського, Познань, 6-7 жовтня 1937 року.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 501.

Ключовим фрагментом заповіту Малинського, в якому він висловив свою останню волю, були слова, що я, нижчепідписаний, М. Е. В. Малинський, останній із роду Малинських, герба Порай, і бажаю, щоб моє майно на Волині, яке знаходиться в Березнівському та Рівненському повіті, записане в іпотечному архіві Округного суду м. Рівне під номерами 51, 52, 11883, 1605, 5677 після моєї смерті, не було роздріблене, що сталося б у разі відсутності правонаступників – успадкування його моїми родичами; бажаю, однак, щоб мої маєтки залишилися корисними назавжди і служили основою для полегшення

життя нужденних, хворих, страждаючих, бідних і старих, в руках інституції, яка пропагує принципи римо-католицької віри латинського обряду, виключаючи східні обряди, і в переконанні, що моє бажання буде повністю реалізовано, я передаю своє майно на Волині Згромадженню Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого, настоятелькою якого нині є Превелебна Мати Марія, Уршуля (Юлія) Лєдуховська в Любочешьниці біля Пневів у Великопольщі¹⁴³.

Władysław Hubert Brzozowski

Рис. 3. 12. Владислав Бжозовський, генеральний уповноважений у майнових справах Марка Емануеля Віта Малинського, фото від 27 жовтня 1927 року. Джерело: *Ziemiańscy polscy XX wieku. Słownik biograficzny. Cz. 4. Warszawa, 1998. S. 15.*

Сьомий пункт заповіту присвячений генеральному представнику графа Владиславу Бжозовському, який, перейнявши управління маєтками під час їхньої загрози, намагаючись утримати їх і врятувати від розорення,

¹⁴³ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 501.

неодноразово віддавав власні кошти¹⁴⁴. Якщо неможливо погасити цей борг у готівці і якщо Владислав Бжозовський або його спадкоємці погодяться, Малинський виділяє для цього майно Невіркова, тобто Невірківський ліс, який буде відповідником суми заборгованості, яку покаже майновий облік на момент відкриття спадщини. Також Малинський зобов'язує Сестер Уршулянок після відкриття спадщини наказом поновити довіреність, видану на ім'я Владислава Бжозовського 27 жовтня 1927 року, у тому ж обсязі та за існуючих умов оплати праці та пільг, а також забезпечити довічне використання ним на посаді довіреної особи помешкання в маєтку.

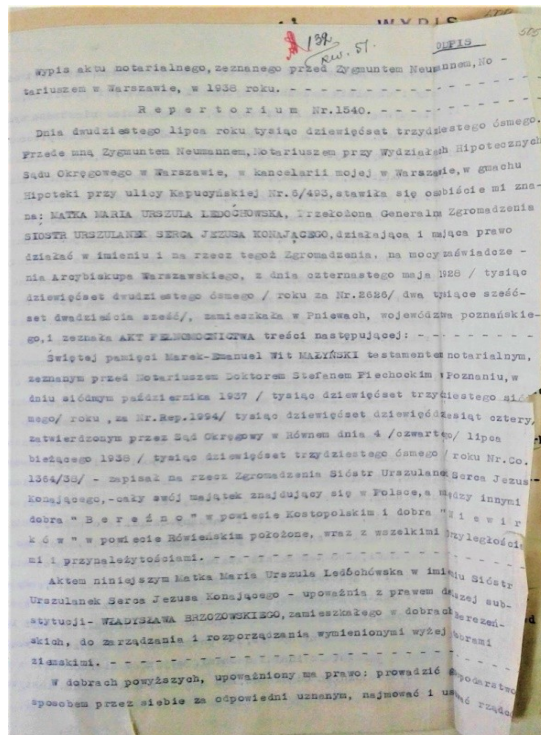

Рис. 3. 13. Акт уповноваженого представника щодо розпорядження маєтками Березне і Невірків, виданий Марією Уршулею Ледуховською Владиславу Бжозовському, Варшава 20 липня 1938 р.

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 505.

У своєму заповіті Малинський зазначив, що родина має поважати його останню волю і ніколи не протистояти їй. Але реальність виявилася іншою.

¹⁴⁴ Op. cit, арк. 502 зв.

Заповіт було відкрито та оголошено 8 червня 1938 року в міському суді у Познані, потім цей суд надіслав зазначений заповіт до окружного суду Рівного, як компетентного суду у справах спадку, який своїм рішенням від 4 липня 1938 року (рішення № Со 1494 / 38) затвердив заповіт.

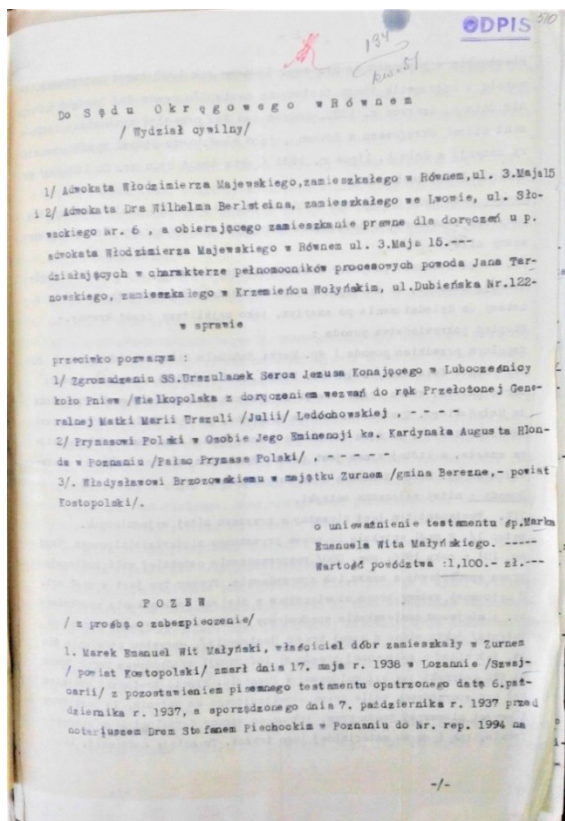

Рис. 3. 14. Позов Яна Тарновського про визнання недійсним заповіту Марка Емануеля Віта Малинського

Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 510.

20 липня 1938 року у Варшаві Мати Марія Уршуля Ледуховська, настоятелька Згромадження Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого, яка діє та має право діяти від імені цього Згромадження згідно свідоцтва, виданого архієпископом Варшавським, яка проживає у Пневях Познанського воєводства, прийняла акт довіреності з правом подальшої передачі повноваження, з уповноваженням Владислава Бжозовського, що проживає в Березнівському маєтку, управляти та розпоряджатися земельними маєтками Березно в Костопільському повіту та Невірків у Рівненському повіті, записаних у

нотаріально засвідченому заповіті Згромадженню Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого.

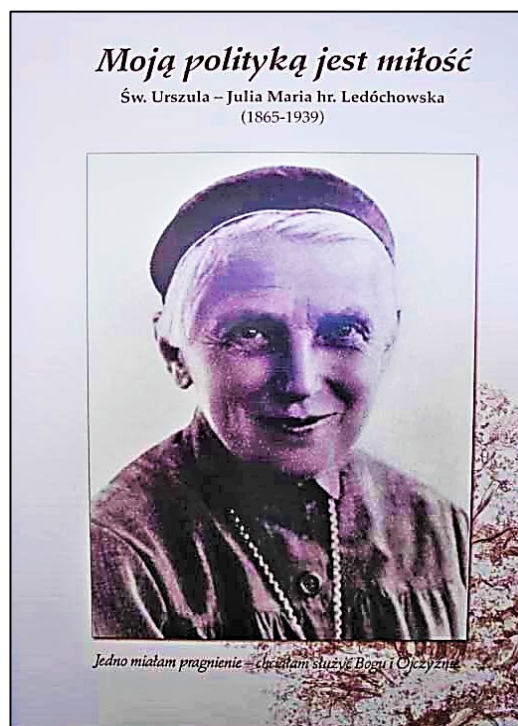

Рис. 3. 15. Свята Уршуля Ледуховська¹⁴⁵ (1865-1939).

Джерело: <http://ww2.senat.pl/k7/agenda/wydarz/2009/090401.htm>

Ян Тарновський, який проживає в Кременці Волинському, вул. Дубінська № 122, звернувся до суду з позовом (див. Рис. 3. 14.) про визнання недійсним заповіту М. Е. В. Малинського проти:

1. Згромадження Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого в Любочешьниці біля Пнівів у Великопольщі з переданням доручення настоятельці Матері Марії Уршулі (Юлії) Ледуховській,
2. Примаса Польщі в особі Його Високопреосвященства о. Кардинала Августа Глонда у Познані,
3. Владислава Бжозовського з мастку Зірне.

¹⁴⁵ 18 травня 2003 року Папа Римський Іоанн Павло II оголосив Уршулю Ледуховську святою.

Вартість позову 1100 злотих. Адвокатами позивача Яна Тарновського виступили Влодзімеж Маєвський із Рівного та Вільгельм Берлштейн, який проживає у Львові.

Ян Тарновський заявив, що він є найближчим родичем померлого. Спільний предком позивача і покійного М. Е. В. Малинського є Юзеф Каласанти Малинський, який мав дітей: дочку Анелю, яка вийшла заміж за Януша Ледуховського, і сина Михайла Малинського. Вищезгадана Анеля Малинська, по чоловіку Ледуховська, мала дочку Марію, по чоловіку Тарновська (дружина Казімежа Тарновського), яка померла, її сином є позивач. Михайло Малинський залишив сина, покійного М. Е. В. Малинського.

За словами Яна Тарновського, заповіт недійсний, оскільки згідно з чинним законодавством він мав би бути складений на Волині, як з формальної точки зору його складання, так і щодо змісту. Позивач вважає заповіт недійсним також через суперечності, які він містить. Свідків також має бути три, а в оскаржуваному заповіті їх було лише двоє, велика увага приділялася тому, що Примас Польщі, як інститут церковного права, не може успадковувати. На думку позивача, Згромадження також не має права до спадкування.

Неодноразово наголошувалося, що заповіт не відповідає низці законодавчих вимог. Крім того, Ян Тарновський стверджує, що спадкодавець не був при доброму глузді та свідомості, що впливає з низки його хвороб, вчинків і взагалі з усієї його поведінки, зокрема через спадковий тягар психічної хвороби та особистого хронічного алкоголізму упродовж багатьох років¹⁴⁶.

Позивач також зазначив, що заповіт не є волевиявленням М. Е. В. Малинського, зазначив, що всі вищезазначені обставини підтвердили такі свідки: Станіслав Радзімінський, власник маєтку Радошівка Кременецького повіту та Лешек Валевський, власник маєтку Моквин

¹⁴⁶ Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 513.

Костопільського повіту. Позивач застерігав, що має й інші докази недійсності заповіту.

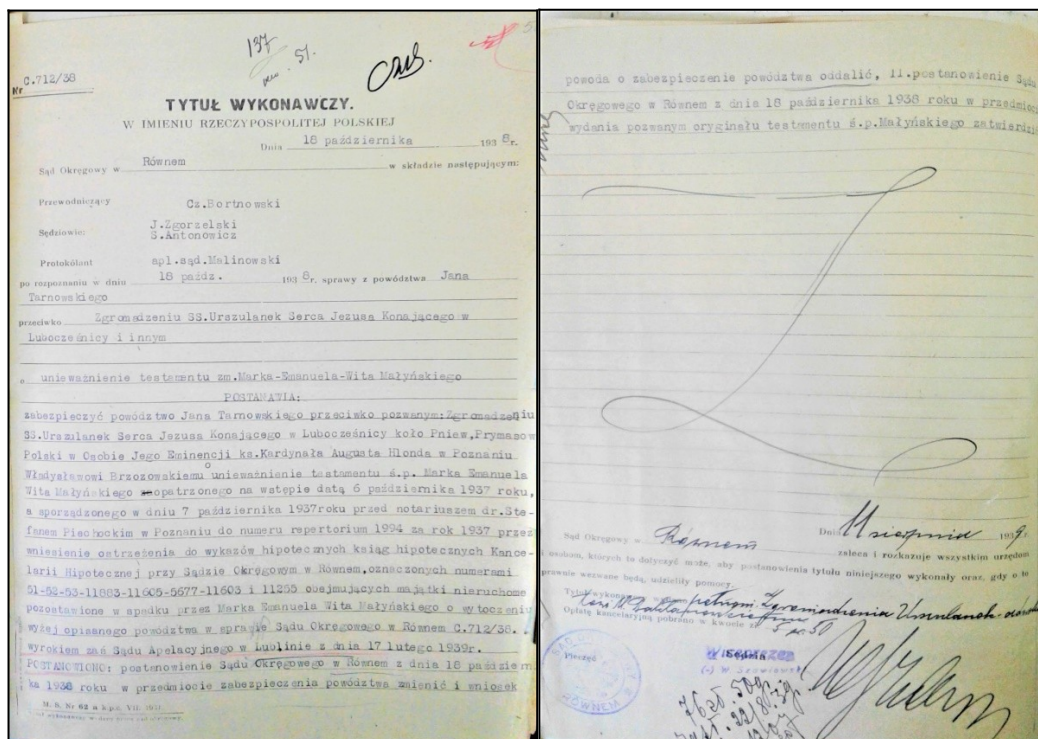

Рис. 3. 16. Виконавчий лист від 18 жовтня 1938 року щодо забезпечення позову Яна Тарновського до Згромадження Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого. Джерело: Держархів Рівненської обл., ф. 32, оп. 6, спр. 25, арк. 519, 519 зв.

Рішенням апеляційного суду в Любліні від 17 лютого 1939 року постанову окружного суду в Рівному від 18 жовтня 1938 року про забезпечення позову змінити та вимогу позивача про забезпечення позову відхилити. Вирок окружного суду в Рівному від 18 жовтня 1938 р. про видачу відповідачам оригіналу заповіту Малинського затвердити¹⁴⁷.

Завдяки ефективній роботі адвокатів Броніслава Тезлафа та Михайла Лоркевича майно врешті-решт було передано Згромадженню Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого¹⁴⁸.

М. Е. В. Малинський, висловлюючи останню волю та записуючи в заповіті з благодійною метою Згромадженню Сестер Уршулянок Серця Ісуса

¹⁴⁷ Там само, арк. 519.

¹⁴⁸ Там само, арк. 514 зв.

Конаючого свій маєток у Березно Костопільського повіту та Невірків Рівненського повіту, виконав ще одну свою суспільну місію. Сестри-уршулянки оселилися в Зірному в червні 1939 року. Вони організували дитячий садок для сімдесяти дітей працівників фільварку, який працював до початку війни. У жовтні вони були змушені виїхати з Волині¹⁴⁹. Село Зірне було останнім місцем перебування сестер-уршулянок на землях, які згодом відійшли від Польщі.

Припускаємо, що під враженням від польотів Малинського та літаків у Зірному, старший брат польського космонавта генерал Владислав Гермашевський у дитинстві, коли сім'я проживала на Березнівщині, захопився авіацією¹⁵⁰. Після війни він першим у великій родині стане відомим льотчиком. Загалом, троє синів Гермашевських стали льотчиками, один полковником, два генералами авіації. Найменший у сім'ї Мирослав у 1978 році полетів до зірок¹⁵¹, ставши першим і єдиним польським космонавтом. Це шлях з Березнівщини, через Волів на Дольному Шльонску, до космосу.

¹⁴⁹ Там само. S. 66.

¹⁵⁰ Badowski R. Odkrywanie świata. Polacy na szczęściu kontynentach. Bielsko-Biała, 2009. S. 81; Глодя К. Славетні земляки: із Зірного – до зірок та глибин філософії. Там само. С. 6.

¹⁵¹ Глодя К. Очікують приїзду першого польського космонавта. *Голос України*. 2013. № 116. С. 5.

РОЗДІЛ 4.

ПОЛІТИЧНІ ПОГЛЯДИ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ М. Е. В. МАЛИНСЬКОГО

Емануель Малинський пережив Першу світову війну, а пізніше споглядав щоразу швидший розвиток більшовицької ідеології в Росії.

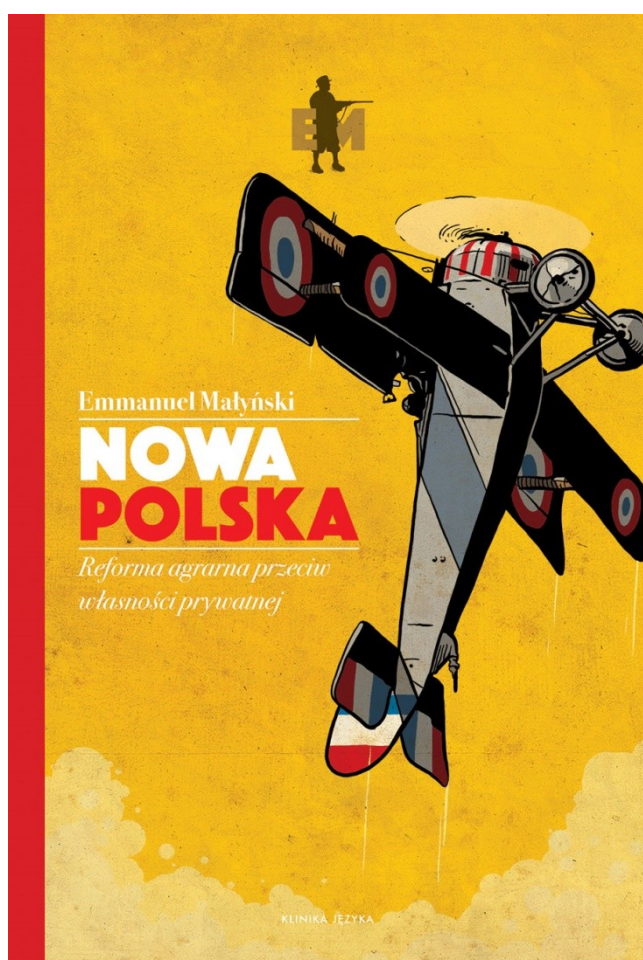

Рис. 4. 1. Книжка Емануеля Малинського «Nowa Polska. Reforma agrarna przeciw własności prywatnej», Szczesne, 2019.

Бажаючи донести до широкої громадськості свої думки про політичні події та суспільні зміни в Польщі та Європі, Малинський зайнявся

публіцистикою та писанням книг. Він також видавав в Швейцарії журнал «Contrrevolution»¹⁵².

Рис. 4. 2. Список 39 праць Марка Емануеля Віта Малинського.

Джерело: <https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k>

Письменницькі досягнення Малинського, переважно французькою та англійською мовами, наразі в Польщі та в Україні маловідомі. Як об'єктивно зазначає історик Ришард Мозголь, Малинський має вражаючий, але невідомий в Польщі літературний доробок. Неповна бібліографія його розрізнених публікацій на даний момент включає тридцять дев'ять книг французькою, англійською та польською мовами (без перекладів) і 7 статей у французькій, польській, угорській та швейцарській пресі¹⁵³.

У 2005 році у Франції було зібрано та опубліковано твори Емануеля Малинського – 25-томну видавничу серію¹⁵⁴. Польською мовою вийшли лише 3

¹⁵² <https://wnet.fm/2017/04/24/wyklad-o-zapomnianym-polsce-konserwatywnym-dzialaczu-myslicielu-emanuelu-hr-malynskim-1875-1938/> (дата звернення: 26.04.2021).

¹⁵³ Mozgol R. Wyrędzony z ramięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Там само. S. 176.

¹⁵⁴ https://pl.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Ma%C5%82y%C5%84ski (дата звернення: 26.04.2021).

його книги. Це були «На порятунок Європи» (1922 р.)¹⁵⁵, «Два шляхи» та «Думки та концепції, які слід враховувати при створенні нової польської конституції» (1928 р.)¹⁵⁶. В 2019 р. було опубліковано польський переклад книжки Малинського «Нова Польща. Аграрна реформа проти приватної власності» («Nowa Polska. Reforma agrarna przeciw własności prywatnej»), яку вперше перекладено з французької мови¹⁵⁷ (див. Рис. 4. 1.).

Рис. 4. 3. Сучасний дослідник життя та творчості Емануеля Малинського, історик, начальник відділу національної освіти Інституту національної пам'яті в Катовіцах Ришард Мозголь.

Джерело: <https://katowice.ipn.gov.pl/pl3/aktualnosci/39884,Spotkanie-z-prof-Borise-Sokolowem-Katowice-10-maja-2017.html>

Перший польський біограф Малинського Роман Афтаназі вважав, що публікації Малинського не мають наукового підґрунтя, написані з консервативної точки зору, не викликали жодного зацікавлення в публічній

¹⁵⁵ <https://wnet.fm/2019/01/28/akademia-wnet-wyklad-ryszarda-mozgola-odrodzone-panstwo-polskie-w-publicystyce-i-dzialalnosci-emmanuela-malynskiego/> (дата звернення: 26.04.2021).

¹⁵⁶ Aftanazy R. Emanuel Małyński. Polski Słownik Biograficzny. T. XIX. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1974. S. 458.

¹⁵⁷ Małyński E. La Pologne Nouvelle („La Mission du Peuple de Dieu”, cz. XVII). Paris, 1931.

площині¹⁵⁸. Хоча, як слушно зауважує Ришард Мозголь, потрібно пам'ятати, що без згадки автора праць, присвячених східним землям Речі Посполитої, Емануель Малинський залишився б цілком забутим¹⁵⁹.

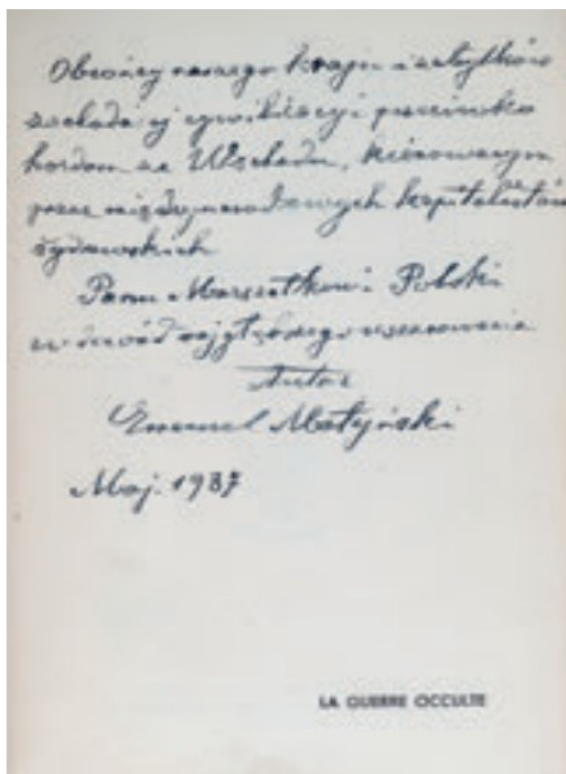

Рис. 4. 4. Малинський Е., Poncins L., «La guerre occulte» (Paris, 1936), власноручна присвята Емануеля Малинського для Едварда Ридза - Сміглого¹⁶⁰.

Джерело: <http://www.secretera.pl/pliki/katalog-50.pdf>

Вважаємо, що Роман Афтаназі помиляється щодо праць Малинського. Не зважаючи на те, що вони не мали суспільного інтересу в Польщі, вони викликали зацікавлення за кордоном.

Погляди Малинського, які полягали у критиці версальського порядку в Європі після Першої світової війни, активно коментували в Австралії, Новій Зеландії, Сполучених Штатах Америки.

¹⁵⁸ Там само.

¹⁵⁹ Mozgol R. Wyrędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Там само. S. 176.

¹⁶⁰ Зміст рукописної присвяти Емануеля Малинського Едварду Ридзу-Сміглому в книзі «La guerre occulte»: «Захиснику нашої країни та здобутків західної цивілізації проти орд зі Сходу на чолі з міжнародними єврейськими капіталістами. Маршалку Польщі на знак найглибшої пошани. Автор Емануель Малинський. Травень 1937 р.». Див. <http://www.secretera.pl/pliki/katalog-50.pdf>.

Польський історик Ришард Мозголь робить висновок, що найбільша загроза вбачалася у консервативно-ревізіоністських поглядах, викладених у публікаціях Малинського¹⁶¹.

Малинський справді надихав консервативних мислителів у Франції, Італії, Іспанії, Бразилії та інших країнах. Він також з ними співпрацював. Нині його твори вивчаються в американських університетах¹⁶². Про нього згадує і російський політолог Олександр Дугін¹⁶³.

Книги М. Е. В. Малинського рецензували, обговорювали, критикували, боролися проти них і хвалили, але переважно в Парижі, Лондоні та Мадриді. Анонімний рецензент ексклюзивної «*La Semaine à Paris*» назвав працю Малинського «*La Veillée des Armes*» найсучаснішою книгою. Адже «...ми живемо в епоху, яка закінчиться світовим конфліктом»¹⁶⁴.

Ришард Мозголь пише про популярність Малинського в Західній Європі в міжвоєнний період, зазначаючи, що графа запрошували на численні лекції і цікавилися його думкою щодо політичних питань. У 1934 році Емануель Малинський взяв участь в опитуванні престижного журналу «*Mercure de France*», присвяченому цивілізаційним ефектам автоматизації. До участі в опитуванні були запрошені кілька десятків найважливіших мислителів міжвоєнного періоду: вчені, конструктори, промисловці та інтелектуали. Зрештою, були опубліковані анкети респондентів, серед яких: Генрі Форд, Микола Бердяєв, Вернер Зомбарт, Рабіндранат Тагор та Емануель Малинський¹⁶⁵.

З іншого боку, у Польщі твори Е. Малинського були дійсно маловідомі. Тим не менш, Малинський вважається неформальним хрещеним батьком європейської правиці. Італійський публіцист Марко Фракелі визнає його одним із найважливіших письменників свого часу. Він згадує його поруч із Ернестом

¹⁶¹ <https://wnet.fm/2017/04/24/wyklad-o-zapomnianym-polsce-konserwatywnym-dzialaczu-myslicielu-emanuelu-hr-malynskim-1875-1938/> Там само.

¹⁶² Глодя К. Славенні земляки: із Зірного – до зірок та глибин філософії. Там само. С. 6.

¹⁶³ <https://wnet.fm/2017/04/24/wyklad-o-zapomnianym-polsce-konserwatywnym-dzialaczu-myslicielu-emanuelu-hr-malynskim-1875-1938/> Там само.

¹⁶⁴ Mozgol R. Wyrędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Там само. S. 177.

¹⁶⁵ Там само. S. 177.

Юнгером та Юліусом Еволюю¹⁶⁶. Юліус Евола був одним із промоутерів творчості Малинського, він переклав багато його творів на італійську мову, нарікаючи водночас на католицький дух політичного традиціоналізму, який проявляється у творчості Малинського¹⁶⁷.

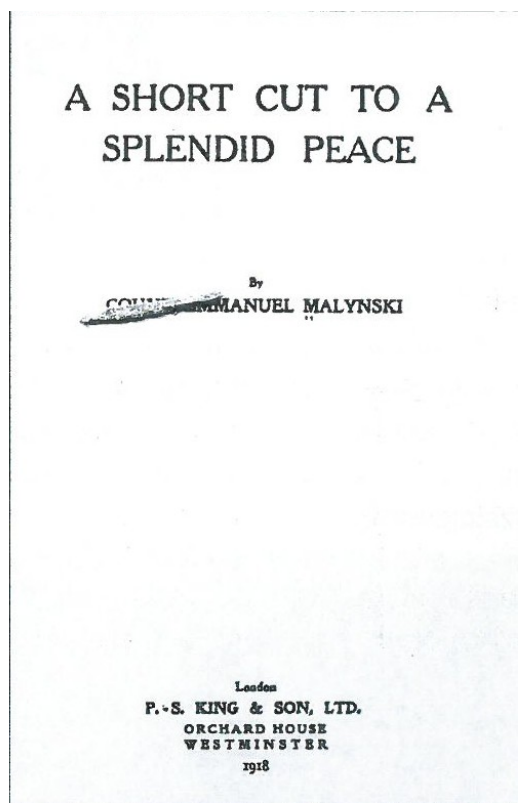

Рис. 4. 5. Титульна сторінка брошури Емануеля Малинського «A Short Cut to a Splendid Peace», London, 1918.

У червні 1918 р. в Лондоні вийшла брошура Малинського «A Short Cut to a Splendid Peace» (див. Рис. 4. 5.). Британська преса, пов'язана з військовим лоббі прем'єр-міністра Девіда Ллойд Джорджа (червень – жовтень 1918 р.), різко її розкритикувала. Малинському закидали звинувачення не лише у дефетизмі, пацифізмі та, навіть, діяльності на користь Німеччини (згоду на німецьке статус-кво на Сході в 1918 р.), але й у спробі порушити єдність Антанти. Це мало проявитися в його підтримці виключення Росії з Антанти. У

¹⁶⁶ Там само.

¹⁶⁷ Там само. S. 178.

британському ілюстративному журналі «The Graphic» його звинуватили в нерозумінні ролі Америки в Першій світовій війні, йшлося також про «реакціонерів при владі», для яких більше немає місця у світі, який бореться за свободу¹⁶⁸.

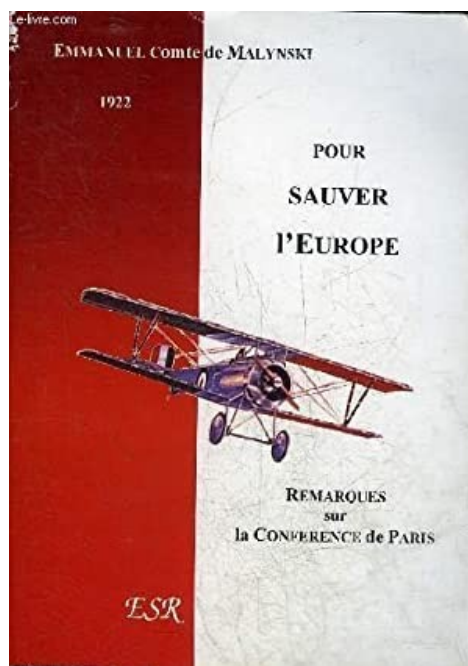

Рис. 4. 6. Титульна сторінка книги Емануеля Малинського «Pour sauver l'Europe», Paris, 1922.

Малинський захищався, публікуючи полемічні твори в газетах. Він отримав велику підтримку у цій ситуації від ексцентричного британського аристократа лорда Роберта Х. Едлестона. Лорд Едлстон був масоном, торі-монархістом і справжнім прихильником Польщі. В одному з листів, Малинський з гіркотою повідомив його, що через нападки преси, видавець, не порадившись з ним, зняв книгу з продажу.

Водночас у опублікованих рецензіях на твори Малинського зараз можна знайти чимало інформації про його погляди на спірні території та на поділ сфер впливу. Але ще цікавішим є те, що було проігноровано та замовчувано.

¹⁶⁸ Mozgol R. Małyńskiego krótkie cięcie... *Templum Novum*. Listopad 2020. № 17. S. 46.

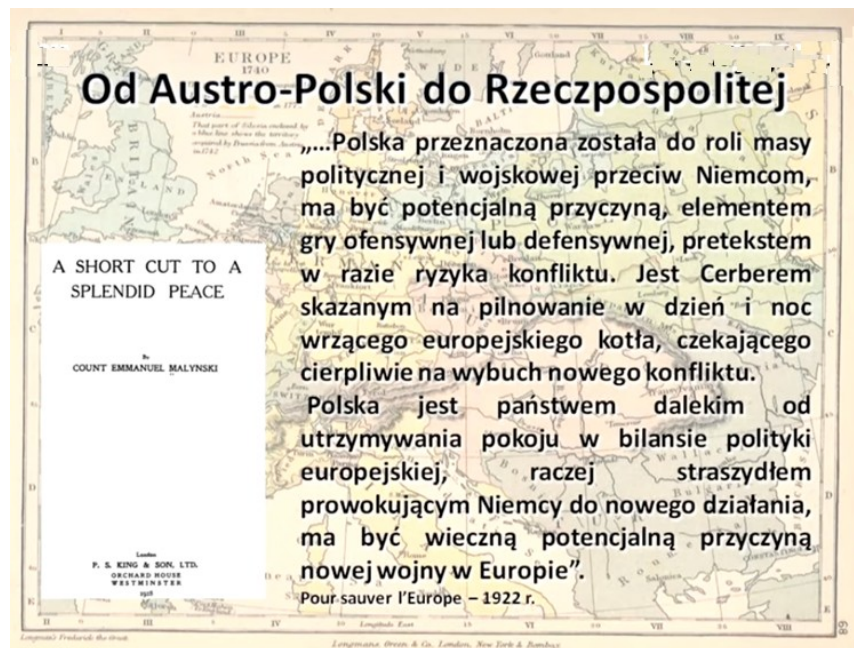

Рис. 4. 7. Малинський Е., «Pour sauver l'Europe», Paris, 1922¹⁶⁹.

Джерело: Мозголь Р. Відроджена польська держава у публіцистиці і діяльності Емануеля Малинського (лекція), Warszawa, 2019. Див:
<https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k>

Головною наскрізною ідеєю брошури «A Short Cut to a Splendid Peace» було укладення справедливого і міцного миру між усіма європейськими країнами. Малинському імпонували проповіді Папи Бенедикта XV, виголошені у 1915 та 1917 роках щодо соціальної, політичної та релігійної ситуації в Європі того часу.

Історик Ришард Мозголь вважає, що саме проповіді Папи Бенедикта XV сприяли переорієнтації поглядів Малинського та привели до написання книги «A Short Cut to a Splendid Peace»¹⁷⁰.

Малинський проаналізував ситуацію в Європі після більшовицької революції та зміну характеру світової війни. Він вказував на нові чинники, що впливають на політичну реальність: ленінсько-вільсонівське право на самовизначення націй, етатизація і централізація економіки, демократизація

¹⁶⁹ «Pour sauver l'Europe» це та сама книжка що і «Dwie drogi» (є ще її англомовна версія).

¹⁷⁰ Там само. S. 47.

суспільного життя. Зміни, спричинені війною, призвели не тільки до революції в Росії, але й посилили революційні тенденції в Західній Європі.

На думку Малинського, вимога негайного миру має поєднуватися з антибільшовицькою інтервенцією в Росії та забезпеченням умов для розвитку країн-учасниць конфлікту (поділ Росії)¹⁷¹.

Малинський не був наївним оптимістом, а свої погляди трактував як вступ до прийняття вагомих рішень політичними авторитетами щодо порушеної проблематики. Проте ніхто не хотів його слухати. Його критикували за протести проти російської присутності в Антанті, коли вона фактично уже перебувала за межами альянсу, а ті, хто відкидав поділ Росії, прийняли «міжнародне» рішення щодо поділу Угорщини та Туреччини¹⁷².

На думку Малинського, концепція самовизначення мала виправдати розпад багатонаціональних центральних монархій. У 1918 р. в брошурі «A Short Cut to a Splendid Peace» було сформульовано постулат інтеграції європейського континенту проти більшовизму¹⁷³.

Ришард Мозголь зазначає, що Малинський майже пророчо передбачив у своїй брошурі, що якщо війна не буде закінчена на засадах «почесного миру», відбудеться ще один світовий збройний конфлікт.

У праці «Pour sauver l'Europe» (див. Рис. 4. 6.), виданій в Парижі в 1922 році, Емануель Малинський запропонував поділити Росію між Великобританією, Францією, Німеччиною та Польщею. Співпраця цих країн може перетворитися на щось на зразок загальноєвропейської федерації. Емануель Малинський вважав, що великий союз усіх народів Європи, який поступово рухається до якоїсь загальноєвропейської федерації чи Сполучених Штатів Європи, сьогодні є історичною необхідністю, незважаючи на всі ці незначні упередження¹⁷⁴.

¹⁷¹ Там само. S. 48.

¹⁷² Там само.

¹⁷³ Там само.

¹⁷⁴ Kosmala P. Pośród absolwentów Theresianum. Konserwatyści wobec budowy „Paneuropy” / Piotr Kosmala. *Na straży Starego Kontynentu. Jedność Europy w polskiej myśli konserwatywnej lat 1914–1945* / red. P. Kosmala. Warszawa, 2020. S. 137.

Анн-Марі Сен-Жіль зі Сорбонни стверджує, що Малинський був першим, хто використав прикметник «пан'європейський» у контексті «Сполучених Штатів Європи»¹⁷⁵. Емануель Малинський був переконаний, що політика Вудро Вільсона призведе до нового збройного конфлікту. Тому сучасний польський історик Пьотр Космала стверджує, що Малинський постулював реконструкцію внутрішньоєвропейських відносин на основі солідарності та відновленої довіри між націями – і все це в умовах загроз з боку позаєвропейських ворогів. Підкреслюється глибоко католицький характер проекту польського аристократа, оскільки він хотів заснувати його на основах наднаціонального консервативного руху, що стоїть на сторожі християнства¹⁷⁶. Його основні постулати: побудова та інтеграція регіональних блоків (наприклад, Дунайська федерація); об'єднання Європи; відсторонення Росії від європейської політики; Німеччина з федеративним устроєм¹⁷⁷.

¹⁷⁵ Saint-Gille A.-M. La „Panneurope”. Un débat d'idées dans l'entre-deux-guerres. Paris, 2003. S. 81.

¹⁷⁶ Kosmala P. Pośród absolutistów Theresianum. Konserwatyści wobec budowy „Panneury”. Там само. S. 140.

¹⁷⁷ Перед Другою світовою війною польські консерватори обмірковували різні варіанти об'єднання Європи. Точкою відліку для них була уже неіснуюча монархія Габсбургів. Європейський Союз довгий час розглядався як ідеологічний проект лівих. Цю думку про нього розділяють як ентузіасти Європейського Союзу, так і його опоненти. Перші вихваляють ЄС як інституцію, яка піклується про права всіх груп, які зазнають дискримінації, зокрема: етнічних, релігійних та сексуальних меншин. Останні порівнюють Європейський Союз із Радянським Союзом, звинувачуючи тих, хто приймає рішення, у неповазі до волі націй та у бажанні підпорядкувати європейські держави на основі політичної коректності. Однак це означає, що сьогодні Європейський Союз є протиріччям того, яким він мав бути за планами його батьків-засновників. Як відомо, коріння Європейського Союзу лежать, зокрема, у мріях християнських демократів створити спільну Європу, але жодним чином не йшлося про реалізацію якоїсь лівої утопії. Ідеї європейської інтеграції, однак, давніші за те, що народилося після Другої світової війни у свідомості політиків-християнських демократів, таких як Конрад Аденауер чи Альфіде де Гаспері. Полякам у цьому питанні теж було що сказати. Про це нагадує у своїй праці політолог Петро Космала під назвою «На варті Старого континенту. Єдність Європи в польській консервативній думці в 1914-1945 роках». Її велика перевага полягає в тому, що вона містить не лише оригінальне обговорення польських інтеграційних концепцій першої половини ХХ століття, а й добірку текстів джерельних матеріалів. Сама назва книги звучить інтригуюче в контексті того, як сьогодні сприймають Європейський Союз. І виходить, як доводить Космала, що у Другій Польській Республіці саме консерватори, такі як Ян Бобжинський, Емануель Малинський, Олександр Скшинський, обмірковували різні варіанти об'єднання Європи. Це було пов'язано з тим, що орієнтиром для їхнього рідного середовища була монархія Габсбургів, якій прийшов кінець в 1918 році. Вона становила багатокультурну імперію в рамках латинської цивілізації. Польські консерватори, - пише Космала, - бачили за її зразком «католицьку та монархічну спільноту багатьох народів під одним скіпетром, або міжнародний бар'єр проти експансії азійської Росії, і навіть модель співпраці між народами Центральної Європи, здатну протистояти сильним сусідам із Заходу та Сходу». Див. <https://tygodnik.tvp.pl/52729652/czy-unia-europejska-mogla-byc-katolicka-i-monarchiczna-wspolnota-pod-jednym-berlem><https://tygodnik.tvp.pl/52729652/czy-unia-europejska-mogla-byc-katolicka-i-monarchiczna-wspolnota-pod-jednym-berlem> (дата звернення: 27.04.2021).

„Albo demokracja, albo Polska!” – 1928 r.

1. Traktat wersalski
2. Traktat ryski
3. Konstytucja marcowa

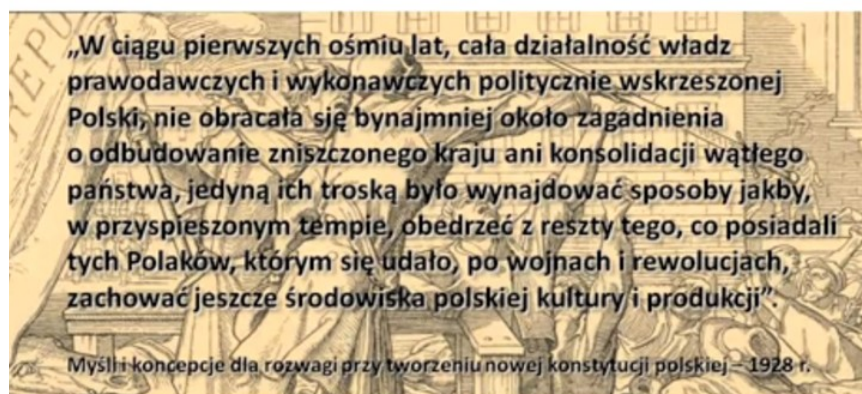

Рис. 4. 8. Три нещастя Польщі зазначені Малинським в книзі «Myśli i koncepcje dla rozważki przy tworzeniu nowej konstytucji polskiej», Warszawa 1928¹⁷⁸.

Джерело: Мозголь Р. Відроджена польська держава у публіцистиці і діяльності Емануеля Малинського (лекція), Warszawa, 2019. Див:

<https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k>

Малинський також стверджував, як і інші польські консерватори, що необхідно встановити внутрішньоєвропейську зону вільної торгівлі та зовнішні мита. В об'єднаній Європі він також пропонував запровадити спільну валюту, фіскальну політику, економічне, політичне та військове співробітництво. Малинський пропонував відтворити Австро-Угорську монархію у федеративній формі. Він звинуватив у її розпаді позаєвропейські сили¹⁷⁹.

У 1928 році у Варшаві вийшла книга Малинського «Myśli i koncepcje dla rozważki przy tworzeniu nowej konstytucji polskiej»¹⁸⁰ (див. Рис. 4. 9.). Автор представив план нової Конституції. Він сміливо і прямо викриває усе, що стоїть на перешкоді того, аби держава стала на шлях порятунку – дає низку порад та оригінальних проектів, які заслуговують уважного та старанного розгляду¹⁸¹.

¹⁷⁸ «Pour sauver l'Europe» це та сама книга, що і «Dwie drogi» (ще є англomовна версія).

¹⁷⁹ Kosmala P. Pośród absolwentów Theresianum. Konserwatyści wobec budowy „Paneuropę”. Там само. S. 140.

¹⁸⁰ Małyński E. Myśli i koncepcje dla rozważki przy utworzeniu nowej Konstytucji Polskiej. Warszawa, 1928.

¹⁸¹ Małyński E. Nowa Polska. Reforma agrarna przeciw własności prywatnej. Szczęśne, 2019. S. 121.

Рис. 4. 9. Титульна сторінка книги Емануеля Малинського „Myśli i koncepcje dla rozważenia przytworzeniu nowej Konstytucji Polskiej”. Warszawa, 1928.

Особливо несприятливими для Польщі Малинський вважав рішення, що випливають із Версальського та Ризького договорів, а також положення березневої конституції¹⁸². Положення перших двох договорів, однак, були прийняті без можливості їх зміни Польщею, у той же час як прийняття березневої конституції є виключно відповідальністю польської влади.

Малинський критикував економіку Другої Польської Республіки та багатьох сучасних йому політиків. Він відзначав перемогу всюдисущих спекулянтів над виробниками товарів, анонімних акціонерів над незалежними власниками, капіталістичної реальності над особистою власністю на землю¹⁸³.

¹⁸² Там само.

¹⁸³ <https://wnet.fm/2017/04/24/wyklad-o-zapomnianym-polsce-konserwatywnym-dzialaczu-myslicielu-emanuelu-hr-malynskim-1875-1938/> Там само.

Jaka konstytucja dla Polski?

„To co nazywamy (...) konstytucją pojedynczego państwa, (...) to jest niczym innym, jak skryształizowaniem lub kodyfikacją środków prowadzących do obrony słabszych przed silniejszymi”.

Myśli i koncepcje dla rozważenia przy tworzeniu nowej konstytucji polskiej – 1928 r.

Rządzący „...odpowiedzialny jest tylko przed Bogiem i historią; wszystko co ma, zawdzięcza tylko Bogu i swoim przodkom”.

Myśli i koncepcje dla rozważenia przy tworzeniu nowej konstytucji polskiej – 1928 r.

Рис. 4. 10. Яка конституція для Польщі? Małyński E. «Myśli i koncepcje dla rozważenia przy tworzeniu nowej konstytucji polskiej», Warszawa, 1928.

Джерело: Мозголь Р. Відроджена польська держава у публіцистиці і діяльності

Емануеля Малинського (лекція), Warszawa, 2019. Див:

<https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k>

Він ставився до Юзефа Пілсудського як до рятівника нації, але вважав, що в 1920 році він недооцінив силу більшовиків¹⁸⁴. У 1931 році Малинський зазначає, що травневий переворот 1926 року завершив певний етап польської історії після відновлення незалежності¹⁸⁵. Він писав, що після відродження Польщі маршал Пілсудський єдиний, хто простягнув руку допомоги великим землевласникам, яких усі уряди, що змінювали один одного при владі, вважали внутрішніми ворогами. Цей вчинок провідника, який хотів встановити контакт з традиційною та історичною елітою своєї країни, викликав сенсацію¹⁸⁶. Малинський також зазначав, що маршал Пілсудський є людиною, яка піднялася над своєю нацією, нездатною побачити те, що бачить він, особливо зв'язок

¹⁸⁴ Там само.

¹⁸⁵ Małyński E. Nowa Polska. Там само. S. 159.

¹⁸⁶ Там само. S. 161.

польського майбутнього з протистоянням в сторону Заходу з Азією або в сторону Сходу з Європою¹⁸⁷.

Традиціоналізм Малинського не був закріплений за певною політичною ідеєю чи школою політичного мислення, а виріс з його феодално-аристократичного світогляду. Малинський не був пов'язаний з жодною з правих партій.

Перша світова війна призвела до краху католицько-феодалних порядків. Спочатку Малинський сподівався, що цей конфлікт скоро закінчиться, але цього не сталося. Все було підпорядковане реалізації військових цілей. Людина була підпорядкована суспільству, а власність перебувала під контролем держави. Багато сімей втратили своїх рідних.

Малинський заявив, що закінчення Першої світової війни уможливило тріумф революції більшовиків. На його думку, всі сторони конфлікту застосовували принцип, проголошений Жаном Жаком Руссо: свобода полягає в усуненні індивідуальності та залежності від суспільства. Шукаючи причини більшовицького тріумфу, Малинський аналізував сутність явища революції. Він порівняв цю ситуацію з августинською моделлю двох протидіючих порядків (добра і зла)¹⁸⁸.

На думку Малинського, єдиним політиком, який у минулому розумів природу революції та бачив загрозу, яку вона представляла для Європи, був Клемент фон Меттерніх, який вважав, що з усім, що руйнує порядок в Європі, треба боротися, тому не варто вести переговори чи прагнути до компромісу з прихильниками революції, бо колись це обернеться проти нас. Священний союз проігнорував застереження Меттерніха.

Малинський акцентував увагу на тому, що політики Антанти, його сучасники, також заклали підвалини до початку нової світової війни. Знищено Австро-Угорщину, а на її місці виникли ворогуючі й залежні від західноєвропейських держав національні держави. Малинський пропонував: відновити дещо виправлену довоєнну систему, ліквідувати демократію,

¹⁸⁷ Там само. S. 175.

¹⁸⁸ Małyński E. La Grande Conspiration Mondiale. Paris, 1928. S. 23.

розбудувати загальноєвропейський правий рух, верховенство папи Римського у Європі; сплатити борги та будувати об'єднану Європу, яка протистоятиме комунізму¹⁸⁹.

Малинський вважав, що демократія – це завжди ширма для олігархії. Він писав, що теоретично демократія є тиранією більшості, але на практиці це завжди лише диктат кліки. Насправді демократії ніколи не було, є лише «нові олігархії», замасковані під вивіскою демократії, що діють в рамках нового міфу, не мають нічого спільного з волею Бога. Кожна демократія створюється завдяки революції, яка скидає з трону колишні еліти. Нові демократії, що постали після Паризької конференції, з'явилися за зразком старих. Це доводить, що це не є випадковістю, а явищем, генетично пов'язаним з природою режиму¹⁹⁰.

Малинський пропагував створення загальноєвропейського католицького політичного руху під назвою Ліга соціального захисту (Наднаціональна правниця – *La Supernationale Droite*). Він повинен був боротися за оздоровлення фінансової системи у світі¹⁹¹.

У результаті Першої світової війни монархічний лад і необмежений капіталізм фактично були скинуті з трону. На історичну арену вийшов робітничий клас, запроваджено загальну систему парламентської демократії, перемиг республіканський устрій. У всіх країнах капіталістична система була обмежена запровадженням 8-годинного робочого дня, лікарняних кас, рівності громадян перед законом, а в більшості країн, зокрема в Польщі, жінкам надавалося виборче право.

Малинський стримано ставився до цих тенденцій, вважаючи, що перемогла фасадна демократія. Він вважав, що Золотому Інтернаціоналу та Плутократії для отримання влади потрібен збройний конфлікт глобального світового характеру¹⁹².

¹⁸⁹ Małyński E. Dwie drogi. Warszawa, 1928. S. 131.

¹⁹⁰ Małyński E. L'Aube Rouge. Paris, 1933. S. 67.

¹⁹¹ Małyński E. Dwie drogi. Там само. S. 131.

¹⁹² Там само. S. 16.

Перемога комунізму в Росії разом із беззаперечною фінансовою американською гегемонією в Європі після 1919 року стала для Малинського відкриттям нової ери в історії людства.

Польський історик Ришард Мозголь робить висновок, що за багато років до розкриття деталей співпраці американської фінансової еліти з більшовиками граф знав про існуючі відносини між тогочасним капіталізмом і комуністичною революцією. Якби він дожив до другої половини 20 століття, його, напевно, не здивував би не лише ялтинсько-потсдамський поділ Європи, а й концепція конвергенції, виголошена в Сполучених Штатах Америки Пителимом Сорокіним, провіщаючи час радянсько-американського зближення, глобальної демократизації та соціалізації в часи президентства Ліндона Джонсона. Перебудова? Але, звичайно, цього слід було очікувати. Малинський був глибоко впевнений, що Комінтерн і Золотий Інтернаціонал мають один центр прийняття рішень, зосереджений на реалізації однієї глобальної мети. Свої висновки він побудував на ретельному аналізі ідеологічних і політичних засад обох світових сил деструкції¹⁹³.

На думку Малинського, «американізація» потребувала для політичних ефектів більшого часу очікування. Послідовні етапи дії з'являлися через відповідні проміжки часу, як ефект доміно. Ідея полягала в тому, щоб розкласти структуру суспільства і перебудувати його в потрібному ідеологічному напрямку. Цей шлях був прокладений у країнах, що мали традиції парламентської демократії, були секуляризованими, мали суспільство, побудоване на основі буржуазного прошарку, що сповідує матеріалізм, агностицизм та лібералізм¹⁹⁴.

¹⁹³ Mozgol R. Wypędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Там само. S. 197.

¹⁹⁴ Там само. S. 198.

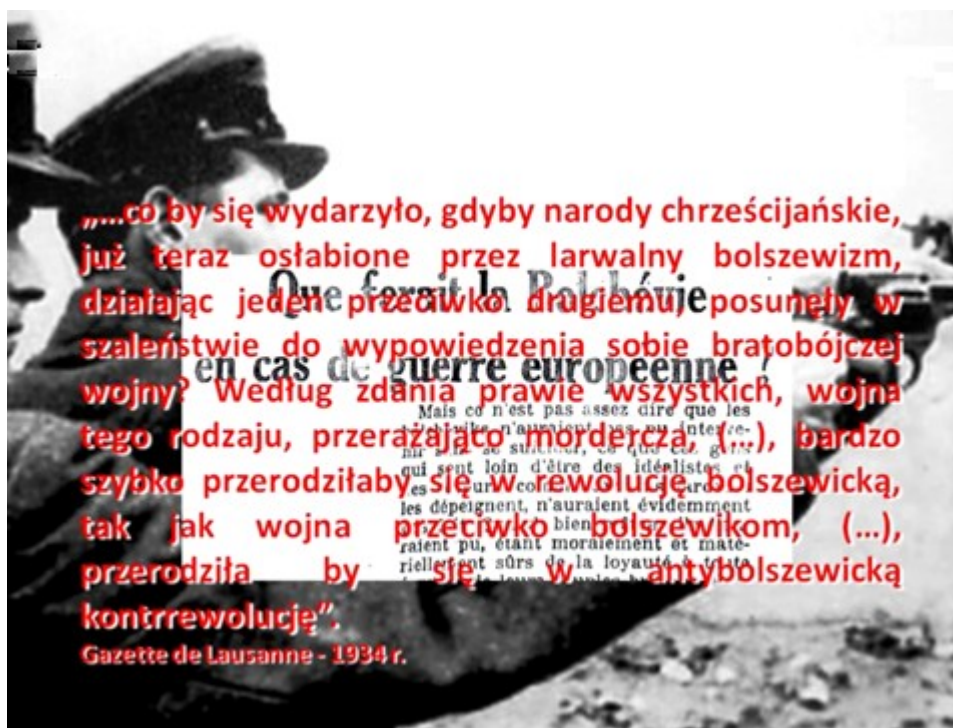

Рис. 4. 11. Як перемогти комуністів? „Gazette de Lausanne” 1934.

Джерело: Мозголь Р. Відроджена польська держава у публіцистиці і діяльності

Емануеля Малинського (лекція), Warszawa, 2019. Див:

<https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k>

Другий шлях – соціалізм і комунізм, які є дієвим засобом здійснення революційних планів. Атеїзація, непрацездатність та пауперизація дозволили змінити громади. Малинський писав, що комунізм, обмежуючи приватну сферу та розширюючи владу бюрократії, перетворюється на деспотизм всемогутнього власника не лише товарів, а й тіл і душ¹⁹⁵.

Наприкінці 1930-х років для Малинського вже було зрозуміло, що державний капіталізм не є кінцевою метою ворожих християнству сил. За словами Малинського, і плутократія, і більшовизм прагнуть панувати на всій земній кулі та якнайбільше використовувати працю кожної людини. Малинський називав капіталізм грошовою індустрією, виробництвом грошей за гроші, за допомогою грошей, в якій земля і праця, виробництво і споживання є лише засобами для досягнення цієї мети. Гроші самі по собі важливі,

¹⁹⁵ Там само.

незважаючи ні на що, часто на шкоду колективу. Він писав перед смертю, спостерігаючи за світом на межі чергової катастрофи, що прогрес не має на меті заміну буржуазного капіталізму пролетарським комунізмом; прогресом є заміна капіталізму, який ще відносно обмежений попитом. Як в Європі, так і в Америці, глобальний капіталізм з абсолютною політичною владою¹⁹⁶.

Для повної реалізації цього постулату однаково і капіталізм, і комунізм прагнуть до повної, глибокої, повної перебудови суспільства, яка знищить релігії, метафізичне мислення і зробить зайвими органічні спільноти, знищить кореневу структуру, позбавить останніх форм власності і, нарешті, позбавить родинних зв'язків і призведе до повної гомогенізації суспільства¹⁹⁷.

На думку Е. Малинського, перемога більшовизму стала результатом духовної кризи. Тривожно звучать останні два речення опублікованої в 1936 році праці польського консерватиста «*La Guerre occulte*»: «Почалася нова ера в історії світу. Настав початок апокаліптичних часів»¹⁹⁸. Малинський диктував їх своєму французькому другові в другій половині 1930-х років, будучи хворим, позбавленим банками майна, проданий співвітчизниками ворогам, дивлячись у майбутнє зі спокоєм християнського мученика¹⁹⁹.

Через десять років після публікації своєї першої книги «*A Short Cut to a Splendid Peace*» Малинський оголосив про початок чергового збройного конфлікту в Європі, переможного для Америки та рад. Ще в 1918 році він помітив той факт, що захоплення влади більшовиками в Росії не є кінцем революції, а лише її етапом «перманентної» революції, в якій йдеться про «пожирання всього», руйнування всіх вищих принципів, деконструкції реальності і остаточне встановлення нелюдської утопії.

Підсумовуючи викладене в цьому розділі, потрібно наголосити, що Емануель Малинський мав рацію, оскільки все частіше політику Росії на пострадянському просторі називають неоімперським експансіонізмом. Заяви російських політиків і самого президента Володимира Путіна в контексті дій

¹⁹⁶ Там само.

¹⁹⁷ Там само. S. 198.

¹⁹⁸ <https://salontradycjipolskiej.pl/emmanuel-malynski-1875-1938/> (дата звернення: 03.05.2021).

¹⁹⁹ Там само.

проти України дають підстави зробити висновок, що зараз ми маємо справу з відродженням експансіоністської тенденції у зовнішній політиці Російської Федерації. Це не дуже замаскована програма підкорення якщо не світу, то принаймні значної його частини, як писав Малинський, «пожирання всього».

Також можна стверджувати, що Малинський стає модним як прекурсор європейської інтеграції.

ВИСНОВКИ

У магістерській роботі досліджено життя та діяльність М. Е. В. Малинського. Представлено постать громадянина світу, волинського аристократа, який був дев'ятим у списку найбагатших землевласників довоєнної Польщі, письменника, мандрівника, одного з піонерів світової авіації, чудового фехтувальника.

Архівні документи, досліджені під час пошуків у Державному архіві Рівненської області, містять відомості, невідомі до цього часу, тому магістерська робота є спробою врятувати від забуття непересічну особистість, заповнити прогалини в біографії Малинського та його батьків, а також з'ясувати та знайти підтвердження фактам з життя забутого польського мислителя.

Автору вдалося на основі опрацювання значного масиву архівних документів та невеликої кількості наукової літератури, переважно польською мовою, систематизувати широкий фактичний матеріал, з позицій сучасної методології ґрунтовно охарактеризувати основні періоди інтелектуальної біографії волинського землевласника, письменника і мандрівника М. Е. В. Малинського та дослідити діяльність роду Малинських; їх маєтків на Волині; а також політичних поглядів і публіцистичної діяльності М. Е. В. Малинського.

Цей чоловік, невідомий більшості своїх співвітчизників, народився в селі Зірне на Волині 25 березня 1873 року, був охрещений 24 квітня 1873 року. Анна Малинська, уроджена Врангель, народила сина у віці 40 років, шість років після одруження з Михайлом Малинським, який вперше став батьком у віці 50 років.

Підсумовуючи висновки, представлені в цій роботі, хотіли би звернути увагу на кілька принципових питань. Своїм міцним економічним становищем на Волині Малинські завдячували спадщині, отриманій у середині XIX століття після смерті родича Михайла Корженьовського. Згідно заповіту Михайло

Малинський отримав 18 тисяч. акрів лісу і лише 700 акрів орної землі. М. Е. В. Малинський спочатку став єдиним спадкоємцем свого померлого дядька Яна Малинського, від якого він успадкував гігантський статок, про який тогочасні журналісти писали, що становить 2,5 мільйона рублів. Потім отримав спадщину від свого батька, колишнього маршалка Дубенського повіту Михайла Малинського (народився 1823 року, 20 червня 1867 року одружився з вдовою Анною Ходкевич, уроджена Врангель, помер 15 листопада 1900 року). Врешті, після смерті матері 8 вересня 1924 року Малинський стає єдиним спадкоємцем і отримує права на весь маєток.

З віднайденого автором магістерської роботи архівного документа від 4 лютого 1920 року, маємо підтвердження, що М. Е. В. Малинський володів п'ятьма маєтками на Волині: Рівненський повіт – Березно та Невіроків (маєток набутий у спадок від дядька Яна Малинського), Староконстинтинівський повіт – Оріховець (маєток набутий у спадок від дядька Яна Малинського), Дубенський повіт – Більче, Новоград-Волинський (Звягельський) повіт – Забара.

Успадкованими маєтками добре розпоряджалися, вони приносили великий дохід, а накопичені статки давали надію на подальше щасливе життя. Однак, історичні події вплинули на реалізацію цих мрій. Доля маєтків М. Е. В. Малинського під час Першої світової війни потребує детальнішого дослідження, однак відомо, що майно зазнало значних знищень під час війни та окупації Волині військами Центральних держав.

Подальші лиха на Волині у вигляді більшовицької революції, польсько-українських з та польсько-більшовицької війни завершили справу руйнування.

1921 рік із гнилим компромісом Ризького договору, який консерватори з прикордонних земель трактували як політичну зраду, був для М. Е. В. Малинського краплею, що переповнила чашу. Маєток Малинських розділив на частини новий східний кордон Речі Посполитої.

За межами Польщі знаходилися всі маєтки Оріховецькі та частина Невіроківських. Незважаючи на такий стан, М. Е. В. Малинський увійшов у

десятку найбільших землевласників Другої Польської Республіки зі своїми майже 50 тисячами гектарів землі.

Нова реальність у польській демократичній республіці, яка за справу честі на момент її зародження поставила завдання боротися з пережитками феодального ладу та міжкласовими розбіжностями, не обіцяла землевласникам нічого доброго. Малинський, відомий як противник республіканських порядків і непримирений ворог земельної реформи, не міг розраховувати на прихильність «темних і божевільних шахраїв», приведених до влади «демократичним гіпнозом».

Особливо несприятливими для Польщі Малинський вважав рішення, що впливають із Версальського та Ризького договорів, а також положення березневої конституції. Положення перших двох договорів, однак, були прийняті без можливості їх зміни Польщею, у той же час як прийняття березневої конституції є виключно відповідальністю польської влади. На його думку земельна реформа зробила селян і країну залежними від кредитів. Вважав, що багата країна це багаті громадяни, а не багаті еліти і банки.

З віднайдених архівних документів маємо підтвердження, що значну частину маєтків Малинського розпарцельовано і націоналізовано. У середині 1930-х років хворий Малинський, що постійно пересувався в товаристві лікаря, був уже тінню колишнього землевласника, жив у Швейцарії самотнім життям, писав і видавав книжки. В його руках залишився лише Березнівський маєток, який насилу вдавалось утримувати наглядачеві.

Спадкоємець роду Малинських був дуже вимогливим до жінок і до кінця життя так і не створив сім'ї. Як і його дядько, Ян Малинський, він не залишив нащадків. У жовтні 1903 року всесвітньо відома французька танцівниця Клео де Мерод приватно відвідала палац М. Е. В. Малинського у селі Зірне, що за 67 кілометрів від Рівного, де вона вперше виступила перед представниками польської аристократії. Того ж 1903 року журналісти Європи та Америки писали про заплановане весілля волинського аристократа та танцівниці, але до шлюбу все-таки не дійшло.

Маємо підтвердження, що ця надзвичайно багата людина здійснила подорожі до Сполучених Штатів Америки та Канади, Індії й Австралії.

Починаючи з 1909 року Малинський настільки захопився літаками, що у Франції пройшов навчання в школі пілотів Фармана та 29 серпня 1910 року отримав диплом номер 209, тобто, був одним із перших пілотів у світі. На той час Малинському було 38 років. Потому він закупив 3 літаки «Фарман» і у своїй резиденції в Зірному збудував для них ангар. Літаки обслуговували французькі механіки, яких Малинський взяв на службу. У Зірному Малинський організовував відкриті польоти, також виступав на показах, як от у Рівному, де 29 липня 1911 року потерпів невдачу, оскільки сталася аварія, але з неї він вийшов неушкодженим. А вже на початку вересня М. Е. В. Малинський вирушив на аероплані відвідати своїх друзів – Сангушку в Славуті, Юзефа Потоцького в Шепетівці, а потім Святополка Четвертинського, Любомирського та Мітошинського, тримаючи курс літака через Антоніни та Старокостянтинів до Проскурова (Хмельницького) та свого маєтку Оріхівка. Політ Малинського хоч і відбувався в досить важких атмосферних і технічних умовах, проте став успішним. Спочатку пілот долетів до села Забари поблизу Корця, звідти на другий день, 7 вересня, піднявся в небо, у напрямку Шепетівки. Та частина його подорожі була дуже небезпечною, оскільки потрібно було подолати 30 верст над великими лісами, що належали графу Потоцькому і князю Сангушку. Біля Шепетівки дещо зіпсувався мотор, але досвідчений авіатор без проблем приземлився, та, почекавши кілька днів через сильний вітер та дощі, під вечір вирушив до Антонін, подолавши останній відрізок подорожі, що становив 55 верст за 39 хвилин. В Антонінах хороброго авіатора вітав численний натовп на чолі із сім'єю графа Юзефа Потоцького. Малинський два дні гостював у графа. Потім продовжив подорож до Проскурова. Ця подорож хороброго авіатора викликала на Волині великий фурор.

До перемоги більшовиків в 1917 році, Малинський своїми діями підтримував у світовій війні Антанту. Після початку революції покинув

поглинуту хаосом Росію. В 1917 році як пілот французької армії брав участь в повітряних боях.

Важко віднести Малинського до числа найвідоміших авіаторів тієї епохи. Він не мав таких амбіцій. Безперечно, він належав до групи льотчиків, знаних і поцінованих у Франції, був частиною авіаційного покоління піонерів.

Малинському імпонували проповіді Папи Бенедикта XV, виголошені у 1915 та 1917 роках щодо соціальної, політичної та релігійної ситуації в Європі того часу. Історик Ришард Мозголь вважає, що саме проповіді Папи Бенедикта XV сприяли переорієнтації поглядів Малинського. Традиціоналізм Малинського не був закріплений за певною політичною ідеєю чи школою політичного мислення, а виріс з його феодально-аристократичного світогляду. Малинський не був пов'язаний з жодною з правих партій. Малинський не був найвним оптимістом, а свої погляди трактував як вступ до прийняття вагомих рішень політичними авторитетами щодо порушеної проблематики. Проте ніхто не хотів його слухати.

Рішення, що випливають із Версальського та Ризького договорів, а також положення березневої конституції, ситуація в Європі після більшовицької революції, розпад Австро-Угорщини в 1918 році та той факт, що завдяки своїм дружнім контактам Малинський мав змогу зустрічатися з відомими особистостями, найвидатнішими політиками Європи та тогочасного світу, стало переломним моментом у розвитку політичних поглядів Малинського.

Незважаючи на зв'язки з головними діячами Регентської ради Польського королівства та знайомство з політиками Польського національного комітету в Парижі, він не відігравав великої політичної ролі, але дав можливість поглянути на європейську політику, особливо польську, очима тих, хто міг бачити більше у свій час.

У наш час Малинський став відомим як прекурсор євроінтеграції, як далекоглядний мислитель. Його погляди виявилися пророчими щодо подальшого розвитку світу – ще перед початком Першої світової війни він

передбачив перемогу Російської революції 1917 року, а у Версальському договорі побачив підґрунтя наступної війни. Він закликав виступати проти революційних настроїв, які ведуть до знищення світу. Малинський прогнозував вибух чергового військового конфлікту в Європі, переможного для Америки та советів. На його думку, захоплення влади більшовиками в Росії – це не кінець революції, а лише її етап «перманентної» революції, в якій йдеться про «пожирання всього», ламання кожного вищого принципу, деконструювання дійсності та остаточне встановлення нелюдської утопії.

Ще під час конфлікту М. Е. В. Малинський виступав проти війни, закликаючи до створення на континенті наднаціонального консервативного та католицького союзу проти війни та революції. З цієї причини його перебування у Франції стало проблематичним. Тому, після війни, хворий на астму Малинський оселився в Швейцарії, де помер 17 травня 1938 року в готелі в Лозанні.

М. Е. В. Малинський, висловлюючи останню волю та записуючи в заповіті з благодійною метою Згромадженню Сестер Уршулянок Серця Ісуса Конаючого свій маєток у Березно Костопільського повіту та Невірків Рівненського повіту, виконав ще одну свою суспільну місію. Сестри-уршулянки оселилися в Зірному в червні 1939 року. Вони організували дитячий садок для сімдесяти дітей працівників фільварку, який працював до початку війни. У жовтні вони були змушені виїхати з Волині. Село Зірне було останнім місцем перебування сестер-уршулянок на землях, які згодом відійшли від Польщі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

І. Джерела

Архівні джерела

1. Державний архів Рівненської області: ф. 32, оп. 3, спр. 1805; оп. 6, спр. 25; спр. 26; оп. 7, спр. 234; оп. 11, спр. 992; оп. 12, спр. 583; ф. 487, оп. 1, спр. 26; спр. 31.
2. Лист Ришарда Мозголя від 24.11.2020 р. (Приватний архів автора магістерської роботи).

Преса

3. Глодя К. Славетні земляки: із Зірного – до зірок та глибин філософії. *Голос України*. 4.09.2020. № 161. С. 6.
4. Глодя К. Очікують приїзду першого польського космонавта. *Голос України*. 22.06.2013. № 116. С. 5.
5. Глодя К. Таємницю архіву зберігати не присягалася. *Голос України*. 15.01.2021. № 6. С. 13.
6. Глодя К., Глодя Т. 110 років тому відбувся сенсаційний політ. *Голос України*. 07.09.2021. № 169. С. 6.
7. Саукке М. Военно-воздушные силы Российской Федерации (события истории глазами коллекционера). *Крылья родины*. 2014. № 7. С. 138-148.
8. *Dziennik Bydgoski*. 15 styczeń 1939. № 12. S. 3.
9. Krupecka M. Szare urszulanki na Polesiu. *Biuletyn IPN*. Kwiecień 2011. № 4 (125).
10. *Kurier Litewski*. 28 czerwiec (11 lipiec) 1912. № 146. S. 2.
11. *Kurier Poranny*. 18 kwiecień 1920. S. 3.
12. *Kurier Warszawski. Dodatek poranny*. 10 wrzesień 1924. № 254. S. 5.

13. *Le Moniteur de la Papeterie Française et de l'Industrie du Papier*. 15 marzec 1903. № 6. S. 115.
14. Mozgol R. „Życ szybko, latać wysoko!” Emanuel Małyński, zapomniany lotnik pierwszych lat lotniczej rewolucji. *Templum Nowum*. 2015. № 14. S. 203-222.
15. Mozgol R. Małyńskiego krótkie cięcie. *Templum Novum*. 2020. № 17. S. 46-51.
16. Mozgol R. Wypędzony z pamięci – Emmanuel Małyński (1875-1938). Podsumowanie pierwszego roku poszukiwań. *Pro Fide Rege et Lege*. 2013. № 2 (72). S. 176-197.
17. Niemirycz S. Z zadkamerków Wołynia. *Wieś ilustrowana*. Marzec 1912. № 3. S. 28-32.
18. *Niepodległość i Pamięć*. 2008. R. 15. Cz. 1. № 27. S. 79.
19. Orzeczenie Wojewody Wołyńskiego o lasach znanych za tereny chronione. *Dziennik Urzędowy Województwa Wołyńskiego*. 29.02.1928. № 2. S. 5.
20. Terlecki B. Miasto powiatowe Berezne. *Polski Przemysł Budowlany*. Sierpień 1928. № 8. S. 373.
21. Terlecki B. Opis Wizytacji Pasterskiej w r. 1928. *Miesięcznik Diecezjalny Łucki*. Sierpień 1929. № 8. S. 338.
22. Wiaziemski W., Kronika krajowa i zagraniczna. *Jeździec i Hodowca*”. 09.07.1932. № 28. S. 335.
23. Z lotnictwa polskiego. *Wieś ilustrowana*. Listopad 1911. № 11. S. 28-29.
24. Z polskiego lotnictwa. Emanuel Małyński. *Świat*. 23 grudnia 1911. № 51. S. 18.

II. Література

25. Aftanazy R. Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej, cz. 2: Ziemie ruskie Korony. Województwo wołyńskie. T. V. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1994.
26. Aftanazy R., Emanuel Małyński. Polski Słownik Biograficzny. T. XIX. Wrocław-Warszawa-Kraków, 1974.

27. Badowski R. Odkrywanie świata. Polacy na sześciu kontynentach. Bielsko-Biała, 2009.
28. Dybiec J. Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860-1918. Wrocław, 1981.
29. Epsztein T. Polska własność ziemska na Ukrainie (gubernia kijowska, podolska i wołyńska) w 1890 r. Warszawa, 2008.
30. Epsztein T. Z piórem i paletą. Zainteresowania intelektualne i artystyczne ziemiaństwa polskiego na Ukrainie w II połowie XIX wieku. Warszawa, 2005.
31. Fierich J., Kosiek Z. Studium Rolnicze Wydziału Filozoficznego Uniwersytetu Jagiellońskiego (1890-1923). Dzieje studiów rolniczych w Krakowie 1890-1962 / pr. zb. pod red. H. Jurkowska, T. Komornicki, T. Lityński. Kraków, 1965.
32. Jungowski E. O pionierach polskiej myśli lotniczej. Warszawa, 1967.
33. Карпова Л. История авиации и космонавтики. Москва, 2005.
34. Kosmala P. Na straży Starego Kontynentu. Jedność Europy w polskiej myśli konserwatywnej lat 1914–1945. Warszawa, 2020.
35. Małyński E. A Short Cut to a Splendid Peace. London, 1918.
36. Małyński E. Dwie drogi. Warszawa, 1928.
37. Małyński E. La Grande Conspiration Mondiale. Paris, 1928.
38. Małyński E. La Pologne Nouvelle („La Mission du Peuple de Dieu”, cz. XVII). Paris, 1931.
39. Małyński E. L'Aube Rouge. Paris, 1933.
40. Małyński E. Myśli i koncepcje dla rozważenia przytworzeniu nowej Konstytucji Polskiej. Warszawa, 1928.
41. Małyński E. Nowa Polska. Reforma agrarna przeciw własności prywatnej. Szczesne, 2019.
42. Małyński E. Pour sauver l'Europe. Paris, 1922.
43. Mich W. W obliczu wywłaszczenia. Kwestia reformy rolnej w publicystyce ziemiariskiej 1918–1939. Lublin, 2001.
44. Романчук О. Ці легендарні Малинські. З берегів Случа: альманах, Рівне. 2003.

45. Saint-Gille A.-M. La „Paneurope”. Un débat d'idées dans l'entre-deux-guerres. Paris, 2003.
46. Stinia M. Uniwersytet Jagielloński w latach 1871-1914. Modernizacja procesu nauczania. Kraków, 2014.
47. Szablowski W. Sprawiedliwi zdrajcy. Sąsiedzi z Wołynia. Kraków, 2016.
48. Januszewski S. Technika w dziejach cywilizacji – z myślą o przyszłości. T. 16. Wrocław, 2020.
49. Трохлюк Н. Забуті імена: Емануель Малинський – волинський аристократ, літератор, піонер світової авіації. *Літопис Березнівщини. Наукові записки Березнівського краєзнавчого музею*. 2015. N II. С. 102-105.
50. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. II. Warszawa, 1905.
51. Uruski S. Rodzina. Herbarz szlachty polskiej. T. X. Warszawa, 1913.
52. Żychliński T. Złota księga szlachty polskiej. R. IV. Poznań, 1882.

Інтернет-ресурси

53. Глодя К., Глодя Т. 110 років тому відбувся сенсаційний політ. І стартував він з Рівненщини. URL: <http://www.golos.com.ua/news/141822?fbclid=IwAR2ZGkC4WQilIRZwVDl8vpPxLF2lyd-1oqiSfHN8yG0LUF-YHiB8w-VIAoY> (дата звернення: 05.09.2021).
54. Глодя Т. Рівненщина: 118 років тому у Зірному танцювала французька балерина Клео де Мерод. URL: <http://www.golos.com.ua/news/144239> (дата звернення: 20.10.2021).
55. Глодя К. Славетні земляки: із Зірного – до зірок та глибин філософії. URL: <http://www.golos.com.ua/article/335345> (дата звернення: 04.09.2020).
56. <http://free.of.pl/w/wolynskie/miejsca-m/mokwin-03.html> (дата звернення: 23.03.2021).
57. <https://m-a-d-m-a-x.livejournal.com/447653.html> (дата звернення: 08.12.2020).

58. <https://nto.pl/tragedia-i-wzlot-hermaszewskich/ar/4183121> (дата звернення: 12.12.2020).
59. https://pl.wikipedia.org/wiki/Emanuel_Ma%C5%82y%C5%84ski (дата звернення: 26.04.2021).
60. <https://podcasty.radio.katowice.pl/dzialo-sie-odc-3-cleo-de-merode/> (дата звернення: 08.02.2021).
61. <https://rkc.in.ua/index.php?&m=k&f=alc&p=rvbebekt&l=p&n=1/> (дата звернення: 07.03.2021).
62. <https://salontradycjipolskiej.pl/emmanuel-malynski-1875-1938/> (дата звернення: 03.05.2021).
63. <https://shepetivka.com.ua/blogs/os-taki-litaky-litaly-nad-shepetivkoiu.html> (дата звернення: 02.04.2021).
64. <https://tygodnik.tvp.pl/52729652/czy-unia-europejska-mogla-byc-katolicka-i-monarchiczna-wspolnota-pod-jednym-berlem>
<https://tygodnik.tvp.pl/52729652/czy-unia-europejska-mogla-byc-katolicka-i-monarchiczna-wspolnota-pod-jednym-berlem> (дата звернення: 27.04.2021).
65. <https://wnet.fm/2017/04/24/wyklad-o-zapomnianym-polsce-konserwatywnym-dzialaczu-myslicielu-emanuelu-hr-malynskim-1875-1938/> (дата звернення: 26.04.2021).
66. http://wolyn-metryki.pl/Wolyn/index.php?imie_szuk=&nazw_szuk=Wrangel&miej_szuk=¶_szuk=&rok_start_szuk=&rok_koniec_szuk= (дата звернення: 28.01.2021).
67. <http://ww2.senat.pl/k7/agenda/wydarz/2009/090401.htm> (дата звернення: 29.01.2021).
68. <https://www.bbc.com/ukrainian/blog-history-40566507> (дата звернення: 29.01.2021).
69. <https://www.geni.com/people/Maksymilian-Firmin-Malynski/6000000130329230821> (дата звернення: 31.01.2021).
70. <https://www.national-geographic.pl/artukul/polak-w-kosmosie-miroslaw-hermaszewski> (дата звернення: 02.04.2021).

71. <http://www.samolotypolskie.pl/samoloty/982/126/Farman-III-Farman-IV> (дата звернення: 01.04.2021).
72. <http://www.secretera.pl/pliki/katalog-50.pdf> (дата звернення: 06.04.2021).
73. <http://www.sejm-wielki.pl/b/3.55.280> (дата звернення: 30.01.2021).
74. [https://www.wikiwand.com/pl/Poraj_\(herb_szlachecki\)](https://www.wikiwand.com/pl/Poraj_(herb_szlachecki)) (дата звернення: 27.03.2021).
75. http://www.wolhynia.pl/index.php?option=com_content&view=article&id=389&catid=24&Itemid=101 (дата звернення: 21.01.2021).
76. <https://www.youtube.com/watch?v=cJHNxm6Kf4k> (дата звернення: 04.02.2021).

III. Довідкові видання

77. Списокъ дворянъ волинской губернии. Житомиръ, 1906.
78. Barcik M., Cieślak A., Gaszyński P., Grodowska-Kulińska D., Perkowska U., Żukowski P. M. Corpus Studiosorum Universitatis Iagellonicae 1850/51-1917/18, t. III: M-N / red. K. Stopka. Kraków, 2011.
79. Ziemiańskie polscy XX wieku. Słownik biograficzny. Cz. 4. Warszawa, 1998.